

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

ΤΑ ΝΕΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΤΗΣ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ 1957

Ο ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, Ο ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΚΑΙ ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ

1958

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

ΤΑ ΝΕΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΤΗΣ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ 1957

Ο ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, Ο ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΚΑΙ ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ
1958

18407

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐπὶ τῆς δικτατορείας τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ τὸ 1937 ἐθε-
σπίσθη ὁ νόμος 952 περὶ διδακτικῶν βιβλίων. Οὗτος ορίζει, δι-
κάθε τέσσαρα ἔτη προκηρύσσεται διαγωνισμός. Οἱ συγγραφεῖς
υποβάλλουν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τὰ ἔργα των, τριμελὴς δὲ συνή-
θως ἐπιτροπεία, ἀπὸ ἐκπαιδευτικούς συμβούλους, ἐπιθεωρητὰς,
καθηγητὰς, ἢ διδασκάλους, κρίνει τὰ υποβαλλόμενα βιβλία, καὶ
ἀπονέμει πρῶτον, δεύτερον, καὶ τρίτον βραβεῖον. Ἀλλὰ τὰ βρα-
βευθέντα ὡς καλύτερα τῶν ἄλλων, δὲν τυπώνονται ὅλα, ὅπως ἐγί-
νετο ἄλλοτε, πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον αὐτόν, ὥστε ὁ διδάσκων νὰ ἡμ-
πορῇ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ αὐτῶν τὸ κατὰ τὴν γνώμην του καὶ τὴν
ἀποδειχθεῖσαν ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν πείραν καλύτερον, ἀλλὰ ὁ
ἰδρυθεὶς ἔκτοτε Ὅργανισμὸς Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων (ὁ
ΟΕΣΒ) ἐκδίδει ἐν καὶ μόνον, ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἔλαβε τὸ πρῶ-
τον βραβεῖον, καὶ αὐτὸ εἶναι υποχρεωμένοι νὰ διδάσκουν οἱ διδά-
σκαλοι καὶ οἱ καθηγηταὶ ἐπὶ τέσσαρα ἢ καὶ περισσότερα πολλά-
κις ἔτη, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἔβγη κακόν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλο, διὰ
νὰ τὸ ἀλλάξουν. Διὰ νὰ ἐξουδετερωθῇ κάπως ὁ κίνδυνος αὐτὸς
διὰ τὰ Ἀναγνωστικὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τὰ Νεοελληνικὰ
Ἀναγνώσματα τοῦ Γυμνασίου, καθωρίσθη νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ
τοὺς ἰδίους κριτὰς ἀναγνώσματα, τὰ καλύτερα πάντως, ἀπὸ ὅλας
τὰς βραβευθείσας συλλογὰς, καὶ ἔτσι νὰ καταρτίζεται ἓνα συλλο-
γικὸν βιβλίον, τὸ ὅποῖον καὶ ἐκδίδεται.

Ποῖα καὶ πόσα μειονεκτήματα ἔχει αὐτὸ τὸ σύστημα τοῦ ἐνὸς
μονοπωλιακοῦ διδακτικοῦ βιβλίου, τοῦ στηριζομένου εἰς τὴν κρί-
σιν δύο τριῶν ἀνθρώπων, παραγνωρίζοντος δὲ τὴν κρίσιν τῶν
χιλιάδων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, ὑπεδείχθη ἀπὸ πολλοὺς ἔως
τώρα, ἀλλ' ὁ νόμος δυστυχῶς τοῦ Μεταξᾶ παραμένει μέχρι σή-
μερον ἐν ἰσχύϊ.

Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον αὐτόν, εἶχε προκηρυχθῆ κατὰ

τὸν Μάιον τοῦ 1954 διαγωνισμὸς πρὸς συγγραφὴν Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων διὰ τὰς ἑξ ἰτάξεις τοῦ Γυμνασίου. Ὑπεβλήθησαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον πολλαὶ συλλογαί, διάφοροι δὲ δι' ἑκάστην τάξιν κριτικαὶ ἐπιτροπεῖαι ἔκριναν κατὰ τὸ 1955 τὰ ὑποβληθέντα βιβλία, ἐβράβευσαν τὰ καλύτερα ἀπὸ αὐτά, καὶ ἀπὸ τὰ βραβευθέντα συνηρομολόγησαν τὰ ὀριστικὰ βιβλία. Καὶ τὰ μὲν βιβλία τῆς Α', Γ', Δ', Ε', καὶ ς' τάξεως ἐτυπώθησαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν κατὰ τὸ περυσινὸν σχολικὸν ἔτος 1956—7. Ἀλλὰ τὸ βιβλίον τῆς Β' τάξεως δὲν ἐτυπώθη, διότι ὁ ΟΕΣΒ εἶχεν εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ βιβλίου διὰ τὴν τάξιν αὐτὴν τοῦ προηγουμένου διαγωνισμοῦ, καὶ ἤθελε νὰ τὰ ἐξαντλήσῃ, ὅπως καὶ ἐπέτυχε. Ἔτσι τὰ νέα Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τῆς Β' τάξεως τοῦ Γυμνασίου ἐτυπώθησαν καὶ εἰσήχθησαν εἰς τὰ σχολεῖα κατὰ τὸ ἐφετινὸν σχολικὸν ἔτος 1957—8.

Τὰ πέρυσι τυπωθέντα καὶ κυκλοφορήσαντα βιβλία τῶν πέντε τάξεων τοῦ Γυμνασίου εἶχον κρίνει μὲ τὸ βιβλιαρίδιόν μου «Τὰ νέα Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τοῦ 1956, ὁ Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Παλαμάς». Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην κρίνω τὸ ἐφέτος δοθὲν εἰς τὰ χέρια τῶν μαθητῶν τῆς Β' τάξεως νέον βιβλίον ὡς πρὸς τοὺς ἰδίους λογοτέχνους, καὶ τὸν Νιρβάναν. Διὰ νὰ σχηματισθῇ δὲ ἀσφαλεστέρα γνώμη περὶ τῆς ποιότητος τοῦ βιβλίου, ἐθεώρησα χρήσιμον νὰ περιλάβω εἰς τὴν κριτικὴν μου καὶ τὰ περιλαμβανόμενα εἰς αὐτὸ θρησκευτικοῦ περιεχομένου λογοτεχνήματα.

Διὰ τὴν Β' τάξιν εἶχον ὑποβληθῆ πολλαὶ συλλογαί, ἀλλὰ καλύτεραι ἀπὸ ὅλας ἐκρίθησαν καὶ ἐβραβεύθησαν αἱ ἑξῆς :

- 1) ἡ συλλογὴ τοῦ Στ. Σπεράντισα καὶ Στ. Δουφεξή·
- 2) ἡ συλλογὴ τοῦ Θεοδ. Μακροπούλου·
- 3) ἡ συλλογὴ τοῦ Α. Βρανούση καὶ Β. Σφυρόερα· καὶ
- 4) ἡ συλλογὴ τοῦ Κωνστ. Ρωμαίου.

*Ἀπὸ λογοτεχνήματα τῶν συλλογῶν τούτων ἔχει καταρτισθῆ τὸ βιβλίον.

Α'. Ο ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΕΙΣ ΤΑ ΝΕΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ
ΤΗΣ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ 1957.

Εἰς τὸ βιβλίον παραθέτονται τὰ ἑξῆς ἔργα τοῦ Παπαδιαμάντη:

1) *Ὁ παπᾶ-Διανέλλος*, 2) *Ἡ γωνία τοῦ Παραδείσου*, 3) *Ἡ σταχομαζώχτρα*, 4) *ἡ Ὑπηρέτρα*, 5) *Τὸ σπιτάκι στὸ λειβάδι*, καὶ ἄλλο (δευτέραν φοράν εἰς τὸ ἴδιον βιβλίον) *Ἡ γωνία τοῦ Παραδείσου*.

Τὸ πρῶτον, *Ὁ παπᾶ-Διανέλλος* (εἰς τὰς σελίδας 26—31, εἰς τὸ τμήμα Ἄ π ὀ τ ἦ ν θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ἦ ν ζ ω ἦ ν τοῦ βιβλίου), εἶναι ἀπόσπασμα 5 σελίδων ἀπὸ ἓνα μεγάλο ἀπὸ 24 σελίδας διήγημα τοῦ Π., τὸν *Δαμπριάτικον ψάλτην* (Ἴδε *Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη Ἄπαντα*, τόμ. Β', σελ. 107—130). Ὁ τίτλος «Ὁ παπᾶ-Διανέλλος» ἐτέθη ἀπὸ τοὺς παραθέσαντας τὸ ἀπόσπασμα συλλογεῖς Σ τ. Σ π ε ρ ᾶ ν τ σ α ν καὶ Σ τ. Δ ο υ φ ε ξ ἦ ν.

Εἰς τὸ διήγημα αὐτὸ ὁ Π. ἀφηγεῖται, ὅτι κάποτε οἱ βοσκοί, οἱ ὅποιοι ἔβοσκον τὰ ποιμνία τῶν γύρω ἀπὸ τὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, πλησίον εἰς τὸ Κάστρο τῆς Σκιάθου, τὴν παλαιὰν πολίχνην τῆς νήσου, ἣτις ἐγκατελείφθη καὶ ἡρημώθη μετὰ τὸ 1821, εἶχον καλέσει ἀπὸ τὴν σημερινὴν κωμόπολιν τῆς Σκιάθου τὸν παπᾶ-Διανέλλον, διὰ νὰ κάμῃ ἐκεῖ, χάριν τῶν οἰκογενειῶν τῶν, τὴν λειτουργίαν τῆς Ἀναστάσεως. Ὁ ἱερεὺς εἶχε μεταβῆ μὲ τὰς δύο του κόρας καὶ μερικὰς ἄλλας προσκυνητίας ἀπὸ τὸ πρῶν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἀφοῦ πρῶτον συνεφώνησε μὲ τὸν συμπολίτην του κύρ Κωνσταντὸν νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν βοηθήσῃ ὡς ψάλτης. Αὐτὸς ὅμως ἐξεκίνησεν ἀργὰ ἀπὸ τὴν πολίχνην, σὲ λίγο τὸν ἔπιασεν ἡ νύκτα, ὁ δρόμος ἦτο μακρὸς (τρεῖς ὥραι), καί, ὅταν, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, βοηθούμενος ἀπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἣτις εἶχε πρὸ τινος ἀνατείλει, ἐπλησίαζε πρὸς τὸ παρεκκλήσι, κουρασμένος, ὅπως ἦτο, παρεπάτησε, καὶ ἔπεσε πλησίον εἰς ἓνα ρεῦμα.

Ἔβαλε τότε τις φωνές. Εὐτυχῶς τὸν ἤκουσαν ὑψηλὰ ἀπὸ τὸ παροεκκλήσι, κατέβηκαν καὶ τὸν ἔφεραν ἐπάνω. Ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε περιμείνειν εἰς μάτην ἐπὶ τόσῃν ὥρᾳ, καὶ εἶχεν ἀπελιπισθῆ, ὅτι θὰ ἤρχετο, εἶχεν ἤδη ἀναγνώσει τὸ εὐαγγέλιον τῆς Ἀναστάσεως, καὶ εἶχε ψάλει, ἔξω ἀπὸ τὸ παρεκκλήσι, τὸ Χριστὸς ἀνέστη, ἔπειτα δέ, εἰσελθὼν εἰς αὐτό, εἶχεν ἀρχίσει τὴν λειτουργίαν. Ὁ κύρ Κωνσταντὸς τὸν ἐβόηθησε πράγματι εἰς αὐτήν, καὶ κατόπιν, ὅλον τὸ ἐκκλησίασμα παρεκάθισεν εἰς τὸ πασχαλινὸν τραπέζι.

Ἀπὸ τὸ ἀρχετὰ ὥραϊον αὐτὸ διήγημα (διότι περιέχει πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἠθογραφικὰ στοιχεῖα, ὥραϊα ἐπεισόδια, καὶ ζωγραφίζει λαμπρῶς τὰ πρόσωπα), οἱ συλλογεῖς ἀπέσπασαν καὶ παραθέτουσιν ὅ μόνον σελίδας ἀπὸ τὴν ἀρχήν, καὶ αὐτὰς ὄχι ἐν συνεχείᾳ, ἀλλὰ μὲ ἀλλματα, παραλείποντες, πολλάκις χωρὶς λόγον, περιόδους ὀλοκλήρους, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀπισχναίνει καὶ ἀνοσιτίζει τὴν διήγησιν. Σταματοῦν δὲ εἰς τὸ μέσον περίπου, ἐκεῖ ὅπου ὁ συγγραφεὺς διηγεῖται, ὅτι ὁ ἱερεὺς, θυμιάσας, εἰς τὸ προαύλιον, «ἤρχισε νὰ ψάλλῃ λαμπρᾶ τῇ φωνῇ τὸ Χριστὸς ἀνέστη». Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία φράσις, μὲ τὴν ὁποίαν κόβεται τὸ διήγημα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Κράτους. Οὔτε ὑπάρχει καμμία περίληψις τῶν ἐπομένων. Ἔτσι οἱ μαθηταὶ θὰ ἀρχίσουν νὰ ἐρωτοῦν : «Ἐγινε ἡ λειτουργία χωρὶς ψάλτην ; (Ὁ Π. τονίζει προηγουμένως, εἰς τὴν σελίδα 29 τοῦ σχολικοῦ βιβλίου, ὅτι «λειτουργία χωρὶς ἓνα τοῦλάχιστον ψάλτην ἢ ἀναγνώστην δὲν γίνεται»). Ἡ μήπως, ἦλθε τέλος ὁ κύρ Κωνσταντὸς ; Καί, ἐὰν ἦλθε, διατί εἶχεν ἀργήσει τόσον ; Τί τοῦ εἶχε συμβῆ ; καὶ τόσας ἄλλας ἀπορίας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ καθηγητὴς δὲν θὰ ἠμπορῇ νὰ ἀπαντήσῃ, ἐκτὸς ἐὰν τύχῃ νὰ γνωρίζῃ τὸ διήγημα. Τοῦτο ὅμως εἶναι λίαν ἀπίθανον, διότι τὰ πρὸ ὀλίγου ἐκδοθέντα *Ἀπαντα τοῦ Παπαδιαμάντη* εἰς ἑξ τόμους στοιχίζουσι 650 δραχμάς.

Δεῖγμα τῆς ἐπιπολαιότητος, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ συλλογεῖς ἔκαμαν τὴν περικοπήν, εἶναι τὰ ἑξῆς, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Π. ἀρχίζει τὸ διήγημα, καὶ τὰ ὁποῖα οὗτοι περιέλαβον εἰς τὸ σχολικὸν βιβλίον :

«Ὁ ἥρωσ τοῦ παρόντος διηγήματος εἶναι ὁ κύρ Κωνσταντὸς ὁ Ζμαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος τοῦ δήμου Λίτης, τοῦ χωρίου Δ.,

ὅστις ὑπεσχέθη, ὡς εἶχε πάντοτε συνήθειαν εὐκόλως νὰ ὑπόσχεται, (εἰς τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην ἴσως ὤφειλε καὶ τὴν ἐπιτυχίαν του εἰς τὰ πολιτικά, διότι, ἐνῶ δ' α' καὶ β' παρέδρος εἰς πᾶσαν ἐκλογὴν ἐμάχοντο πάντοτε περὶ τῆς πρώτης τάξεως πρὸς ἀλλήλους, αὐτὸς μετριόφρων καὶ χωρὶς κεράσματα ἐξελέγετο ἀσφαλῶς τρίτος ἐκάστοτε, μὴ ὑπάρχοντος τετάρτου συναγωνιστοῦ), ὑπεσχέθη, λέγω, νὰ ὑπάγῃ νὰ συλλειτουργήσῃ μὲ τὸν παπᾶ-Διανέλλον τὸν Πρωτέκδικον, ἔξω εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ὁ ναυτοκος εὐρίσκετο τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ ὁ παπᾶ-Διανέλλος ὁ Πρωτέκδικος εἶχεν ἀπέλθει ἐκεῖ ἀπὸ τῆς πρωίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ κυρ Κωνσταντοῦ, ὅτι θὰ ἔφθανε πρὸς τὸ δράδυ, διὰ νὰ ψάλλῃ καὶ συνεορτάσωσιν ὁμοῦ τὴν Ἀνάστασιν. Ἄλλον βοηθὸν ὁ παπᾶς δὲν εἶχεν· ὁ νεώτερος υἱὸς του ἐτοιμαζόμενος ἐφέτος δι' ἐξετάσεις εἰς τὸ Διδασκαλεῖον δὲν ἤδυνήθη νὰ ἔλθῃ τὸ Πάσχα. Ὁ ἄλλος ἔλειπε διαρκῶς ναύτης μὲ τὰ καράβια του. Θυγατέρες, (γράφει θυγατέρας) τὸ ἀφθονον τοῦτο προῖδον τοῦ τόπου, τοῦ εἶχεν ἀφήσει πλησμονὴν ἢ μακαρίτισσα ἢ πρεσβυτέρα, πέντε τὸν ἀριθμὸν—ἀς εἶχαν ζῶν—ὁποῦ δὲν ἔπαυαν ἀενάως νὰ μεγαλώνουν—νὰ μὴν ἀδασκαθοῦν· ἦταν τόσον γείτονες τὴν ἡλικίαν, ὥστε δὲν ἐπρόφθαινε νὰ μεγαλώσῃ ἢ μία, καὶ ἡ ἄλλη ἀμέσως τὴν ἔφθανεν· ὅσον ἐμεγάλωναν, τόσον ἐφαίνοντο, καὶ μάλιστα αἱ μεσαῖαι τρεῖς, ἴσαι περίπου εἰς τὰ χρόνια, ἴσως (γρ. ἴσαι) καὶ εἰς τὸ ἀνάστημα· καὶ ὁ παπᾶ-Διανέλλος, ἀκούσιος ἱερομόναχος, δὲν ἦτο ἐλεύθερος οὔτε εἰς μοναστήριον νὰ καταφύγῃ.

Ταῦτα πρόκειται νὰ ἀναγνωσθῶσι καὶ νὰ ἐννοηθῶσι ἀπὸ παιδιὰ 13 ἐτῶν!

Ἄς προστεθῇ, ὅτι τὸ ἀπόσπασμα ἔχει τυπωθῆ καὶ μὲ ἀρκετὰ λάθη. Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα, ὀλιγότερον σπουδαῖα, ὡς αἱ παραλείψεις λέξεων καὶ σημείων στίξεως, γράφεται (εἰς τὴν σελίδα 27) «αἱ γυναῖκες ἔδραξαν δέσμας σχοίνων ἀντὶ ἔδρεψαν, ἡ θεία Σειραῖνῶ ἀντὶ ἡθειὰ τὸ Σειραῖνῶ (σελ. 28), ἡ θεία Μαθηνῶ, ἀντὶ ἡθειὰ τὸ Μαθηνῶ (σελ. 28), οἱ ποιμένες ἦσαν στολισμένοι . . . μὲ ὁψηλάς βλαχόκαλτσας (τί ὠραία αἰτιατική!) ἀντὶ ὁψηλὰς βλαχόκαλτσες (σελ. 29), ἡ σελήγη κολωθὴ ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν βουνόν, ἀντὶ ἀνέτειλε κο-

λοβή (σελ. 29), τὸ μακρὸν προσόψιον (σελ. 31) ἔγινε μικρὸν, καὶ ἀρκετὰ ἄλλα.

Ἐν τέλει σημειώνω ὅτι τρεῖς σελίδες τοῦ ἀποσπάσματος εἶχον ἤδη ἐγκριθῆ καὶ ἔχουν παρατεθῆ εἰς τὰ ἀπὸ πέρυσι (1956—7) κυκλοφοροῦντα Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τῆς Δ' Γυμνασίου, ὑπὸ τὸν τίτλον *Δαμπριάτικος ψάλτης* (Ἴδε *Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ Τὰ νέα Νεοελλ. Ἀναγνώσματα τοῦ 1956, ὁ Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Παλαμᾶς* ⁽¹⁾ σελ. 14—15).

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους τὸ ἀπόσπασμα δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγκριθῆ.

Δεύτερον ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη παρουσιάζεται εἰς τὰς σελίδας 54—5 τοῦ βιβλίου, εἰς τὸ ἴδιον τμήμα «Θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ῆ ζ ω ῆ», *Ἡ γωνία τοῦ Παραδείσου*. Ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ Θεοδ. Μακροπούλου, καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς περιγραφὴ μιᾶς τοποθεσίας τῆς Β. Σκιαθοῦ. Αὕτη ἔχει ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὸ ἕξ ἑπτὰ σελίδων διήγημα *Νεκρὸς ταξιδιώτης* (*Ἀπαντα τοῦ Π.*, τόμος Ε', σελ. 114—120).

Παραθέτω αὐτήν, ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὸ βιβλίον :

Ἡ γωνία τοῦ Παραδείσου.

... Ἐπάνω εἰς τὸν θαλασσόπληκτον βράχον, ἔπου τὰ κύματα φαίνονται νὰ τραγουδοῦν μυστηριώδες νανούρισμα, ἐκεῖ ἄσπριζε ἀκόμη τότε τὸ παλαιὸν ἔρημο μοναστηράκι, προκῦπτον μέσα ἀπὸ τὴν θαθεῖαν χλόην, ἀνάμεσα εἰς τὰς πίτυς καὶ τὰς καστανέας, ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ὠραίαν θαλασσίαν ἀγκάλην τοῦ Ἀσελήνου, ἔπου ἐβασίλευε γλυκά, σιγὰ ὁ ἥλιος, ὡς νὰ ἔκρυπτεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ χρυσαῖα καὶ στίλβοντα στολιδία του μέσα εἰς τὸν θησαυρὸν του.⁽²⁾

Κι' ἔταν ἡ μικρὴ καμπάνα ἐκάλει τοὺς ἀγροίκους βοσκοὺς τοῦ βουνοῦ εἰς τὴν προσευχὴν—οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπήγαιναν, ἀλλ' ἔκκταν

(1) Τὸ βιβλιάριόν μου τοῦτο θὰ δηλώνεται εἰς τὸ ἐξῆς μετὰ τὴν συντομογραφίαν ΝΕΑΠΠ.

(2) Ἡ πρώτη αὕτη § εἶναι κομμάτια συνερραμμένα ἀπὸ μακρὰν ἀπὸ 17 στίχους περίοδον τοῦ Π.

μακρόθεν ἕνα σταυρὸν (ὁ Π. γράφει: ἄλλ' ἴσως νὰ ἔκαναν μακρόθεν ἕνα σταυρὸν, ἂν ἤξευραν ἀκόμη νὰ κάμουν τὸν σταυρὸν τους)— καὶ ἐδιάβαζεν ὁ πάτερ Ἐφραίμ, ὁ πνευματικὸς, τὸν ἐσπερινὸν μαζί μὲ τὴν Μιχαῖαν, τὸν ὑποτακτικὸν του, κατέβαινε τὰ σκαλοπάτια ὁ γέρον ἕως τὴν βρύσην, διὰ ν' ἀπολαύσῃ καὶ ἀπαξ ἀκόμη τὴν γλυκεῖαν μελαγχολίαν τῆς μοναξιάς, μέσα εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν αὐτὸς εἶχεν ὀνομάσει «γωνίαν τοῦ Παραδείσου». Καὶ τῆς βρύσης τὸ μάρμαρον, τὸν κρουνὸν καὶ τὴν λεκάνην, τὰ εἶχε φάγει τὸ νερόν. Καὶ μόλις ἤμποροῦσε νὰ διαβάσῃ τις, μισοσθημένους, τοὺς λαμβικούς στίχους, τοὺς ὁποίους εἶχε γράψῃ ποτὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς πηγῆς, ὁ διάσημος ἀσκητὴς Διονύσιος :

*Χεῖρας, πρόσωπα καὶ πόδας νίπτων ἄβρωῶς,
 ὁμοῦ δὲ καὶ διαυγῆς νῦν ὕδαρ πίνων, τῆς
 καλλιορείδου τῆσδε τῆς κρήνης, ξένη,
 ψυχῆς τότε μνήσθητι Διονυσίου.*

Καὶ ψηλὰ εἰς τὸ πλάγι, σιμὰ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ἔστατο ἀκόμη ὀρθὸς ὁ χιλιετὴς πεῦκος, ὅπου εἰς τοὺς κλάδους ἐπάνω, ἀνάμεσα εἰς τοὺς κλώνάς του, εἶχεν εὐρεθῆ ἕνα καιρὸν αἰωρουμένη ἢ λαμπρὰ εἰκὼν τῆς Παναγίας.

Ὁ πεῦκος ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον, ὅπου δὲν ἔκαρῃ τὴν κόμην εἰς ὄλην τοὴν ζωήν. Ἐπὶ τριακοσίων χρόνων καὶ πλέον κανεῖς δὲν ἐξάμωσε νὰ κόψῃ φύλλον ἀπὸ τὸ γιγαντιαῖον δένδρον. Ὅλοι οἱ κωνίσκοι, οἱ καρποὶ τοῦ πεύκου, μυριάδες ἀναρίθμητοι, ἐξ ἀμνημονεῦτων χρόνων ἐκρέμοντο ἀνάμεσα εἰς τοὺς κλώνάς του.

Εἶναι δέξιον ὅτι ἐκεῖ ἐπάνω εὐρέθη μίαν πρωΐαν, εἰς τὰ χίλια ἐξακόσια τόσα, ἢ εἰκὼν τῆς Παναγίας. Ἦτο ζωγραφισμένη ὡς προτομὴ παιδίσκης, χωρὶς νὰ ἔχη τὸν Χριστὸν ὁρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐσχετίσθη μὲ τὰ εἰσόδια, ὅταν προσεφέρθη ὡς «τριετίζουσα δάμαλις» εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ ναῦσκος τοῦ μικροῦ ἀσκητηρίου ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῶν Εἰσοδίων. Ἡ εὐρεθεῖσα παραδόξως τότε εἰκὼν ἐφάνη εἰς τοὺς χριστιανούς, τοὺς τότε, ὡς νὰ ἦτο (ἄθψα) κόρη εὐαίσθητος, ἥτις ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃ κούνια, νὰ λιχνισθῆ, αἰωρουμένη ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ δένδρου. Καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάσθη Παναγία Κουνιστριώτισσα. (Ὁ Π. γράφει Παναγία ἢ Κουνίστρα, ἢ Κ'νιστριώτισσα).

Τὸ ἀπόσπασμα ἀποτελεῖ ὥραϊον πρόλογον εἰς τὸ διήγημα, ἀλλ' ὡς περιγραφή, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἶναι πολὺ μικρᾶς ἀξίας.

Τρία πράγματα μᾶς λέγει :

α) Ἐπάνω εἰς τὸν θαλασσόπληκτον βράχον, ἀσπρίζει ἀκόμη τὸ παλαιὸν μοναστηράκι ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα.

β) Τὸ δειλινὸν ὁ πάτερ Ἐφραίμ, ἀφοῦ ἔβαλλε τὸν ἐσπερινόν, κατέβαινε εἰς τὴν παραλίαν, εἰς μίαν ἀπὸ παλαιὰ χρόνια κτισμένην ἐκεῖ βρύσην, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν μελαγχολίαν τῆς μοναξιάς εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀνομάσει «Γωνιά τοῦ Παραδείσου».

γ) Ὑψηλὰ εἰς τὸ πλάγι, παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ἴστατο ἀκόμη ὁ χιλιετῆς πύργος, ἀνάμεσα εἰς τοὺς κλώνους τοῦ ὁποίου εἶχεν εὐρεθῆ κατὰ τὸ 1600 αἰωρουμένη μία παραξενὴ εἰκὼν τῆς Παναγίας, χωρὶς τὸν Χριστὸν βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς. Εἰς δόξαν αὐτῆς εἶχε κτισθῆ ἐκεῖ τὸ μοναστηράκι.

Αὐτὰ ὅλα εἶναι χρήσιμα ὡς προεισαγωγή εἰς τὸν ἀναγνώστην τοῦ ὅλου διηγήματος. Εἰς αὐτὸ ὁ Π. διηγεῖται, ὅτι ἓνα φορητὸν σκιαθίτικον πλοῖον, ἐρχόμενον ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Ζαγοράν, ἐναυάγησε· καὶ ὁ μὲν πλοίαρχος ἐσώθη, ἀλλ' ὁ συνεπιβαίνων ἀδελφὸς τοῦ ναύτης ἐπνίγη. Ἡ θάλασσα ὅμως ἐπανάφερον αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειάν τῆς, καὶ τὸν «ἐταξίδευσεν» ὥρας μακρᾶς. Ὁ δὲ νεκρὸς ταξιδιώτης (ἐξ αὐτοῦ ὁ τίτλος τοῦ διηγήματος) παρακαλοῦσε τὴν Παναγίαν τὴν Κουνίστραν, τῆς ὁποίας τὸ ἐκκλησάκι ἀντίκρουζεν ἀπὸ μακριά, νὰ μὴ τὸν φᾶνε τὰ ψάρια, ἀλλὰ σιγὰ-σιγὰ νὰ τὸν ἀποθέσουν τὰ κύματα εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ ὑψηλοῦ βράχου, ὅπου ἦταν τὸ μοναστήρι τῆς, καὶ νὰ εὕρῃ τάφον ἐκεῖ, εἰς τὰ ἀγαπημένα χῶματα τῆς πατρίδος τοῦ. Ἡ Παναγία πράγματι εἰσήκουσε τὴν δέησίν του. Ὅσα γράφει λοιπὸν ὁ Π. περὶ τῆς τοποθεσίας εἶναι χρήσιμα καὶ ὥραϊα εἰς τὸν ἀναγνώστην τοῦ ὅλου διηγήματος, ἀλλὰ εἰς τὸν μικρὸν ἀναγνώστην, ἔτσι ἀπομωνωμένα καὶ ξεκάρφωτα, δὲν λέγουσιν τίποτε· εἰς μᾶτην οὗτος θὰ ἀναζητήσῃ, ποῖα χαρίσματα εἶχεν ἡ τοποθεσία ἐκείνη, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ὁ καλόγηρος ἐκάλεε αὐτὴν «Γωνίαν τοῦ Παραδείσου» (ὑπερ ἐτέθη καὶ ὡς ἐπιγραφή τοῦ τεμαχίου)· οὔτε δὲ καὶ ὅσα

διαβάξει ἡμποροῦν νὰ ἀποτελέσουν δι' αὐτὸν πρότυπον περιγραφῆς, ἀφοῦ περιγραφή δὲν εἶναι.

Εἰς ταῦτα ἄς προσεθεῖῃ, ὅτι αἱ ἀποσπασθεῖσαι σελίδες ἔχουν τυπωθῆ μετὰ τὴν συνήθη ἐπιπολαιότητα τῶν ἐκδόσεων τοῦ ΟΕΣΒ. Οὕτω ὁ ὑποτακτικὸς τοῦ πατρὸς Ἐφραίμ Μιχαίης ἔχει γίνεαι θηλυκοῦ γένους, Μιχαία, ἀπὸ τοὺς τέσσαρας λαμβικοὺς στίχους τῆς ἐπιγραφῆς τῆς βρύσης, ὅπως αὐτὴ δημοσιεύεται, ὁ μὲν δεῦτερος ἔχει μίαν συλλαβὴν παραπανιστήν, ὁ δὲ τρίτος εἶναι λειψός. Λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ ἐρμηνευθοῦν εἰς τὸ Λεξιλόγιον τοῦ βιβλίου, δὲν ἐρμηνεύονται, ὡς π. χ. «κάνεις ἀπὸ τριακοσίων χρόνων δὲν ἔξάμωσεν νὰ κόψῃ φύλλον ἀπὸ τὸ δένδρον, ἢ Παναγία προσεφέρθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ «ὡς τριετίσσοσα δάμαλις», δὲν λέγεται, ποῖος εἶναι ὁ διάσημος αὐτὸς ἀσκητὴς Διονύσιος, κ.ἄ.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους καὶ αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα νομίζω ὅτι κακῶς ἐνεκρίθη καὶ περιελήφθη εἰς τὸ βιβλίον.

Τρίτον ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη παραθέτεται εἰς τὰς σελίδας 151—156 τοῦ βιβλίου *Ἡ σταχομαζώχτρα*, ληφθὲν ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ Κωνστ. Ρωμαίου.

Τὸ ὄραϊον τοῦτο διήγημα ἔχει ἐγκριθῆ καὶ παρατεθῆ, ὅπως ἀναφέρω εἰς τὰ ΝΕΑΠΠ (σελὶς 16 καὶ 23) *τρεῖς φορὰς* εἰς τὰ ἀπὸ διαιτίας ἐγκριθέντα καὶ κυκλοφοροῦντα Νεοελλ. Ἄναγνώσματα : μίαν εἰς τὸ βιβλίον τῆς Α' Γυμνασίου, εἰς τὰς σελ. 54—8, ἀπὸ τὴν βραβευθεῖσαν συλλογὴν τοῦ Θ. Παρασκευοπούλου, ὅστις ὁμως ἀπέκοψε τὸ τελευταῖον ὀρειότατον τμήμα του, δευτέραν φορὰν εἰς τὸ βιβλίον τῆς Δ' Γυμνασίου, εἰς τὰς σελίδας 133—142, ἀπὸ τὴν βραβευθεῖσαν συλλογὴν τοῦ Γ. Καλαματιανοῦ, ὅστις εὐτυχῶς τὸ περιέλαβε ὁλόκληρον, καὶ τρίτην εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ε' Γυμνασίου, εἰς τὰς σελ. 213—224, ἀπὸ τὴν βραβευθεῖσαν συλλογὴν Ε. Φωτιάδου καὶ Ἡλ. Μηνιάτη, ὁλόκληρον καὶ ἐκεῖ. Ἐδῶ ἐγκρίνεται καὶ παραθέτεται *διὰ τετάρτην φορὰν*, κολοβωμένον πάλιν ἀπὸ τὸν συλλογέα, ὅπως κολοβωμένον παρετέθη καὶ ἀπὸ τὸν Θ. Παρασκευόπουλον εἰς τὸ βιβλίον τῆς Α' Γυμνασίου.

Ἡ παράθεσις αὐτὴ τ ἑ σ σ α ρ α ς φ ο ρ ᾶ ς τοῦ ἰδίου διηγήματος εἰς τὰ βιβλία τοῦ Γυμνασίου δεικνύει λαμπρῶς τὴν ἐλαφρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν κρίνονται, ἐγκρίνονται καὶ τυπώνονται ἀπὸ τὸν ΟΕΣΒ τὰ βιβλία του.

Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἴδια ἐλαφρότης παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ Ἐναγλωστικά τοῦ ΟΕΣΒ διὰ τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα. Οὕτω εἰς τὰ βραβευθέντα καὶ ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ 1954 Ἐναγλωστικά, ἀρκετὰ λογοτεχνήματα, ὅπως *Ὁ Μάιος* καὶ *Αἱ χελιδόνες* τοῦ *Ξενοπούλου*, τὸ *Μία ἐπίσκεψις* τοῦ *Κονδυλάκη*, *Ὁ θούριος τοῦ Ρήγα* τοῦ *Γενναδίου*, *Τὸ τσιριτρὸ* τοῦ *Παπαντωνίου*, *Ὁ καλογιάννος* τοῦ *Δροσίνη*, ἴσως καὶ ἄλλα, παραθέτονται εἰς τὰ βιβλία δύο τάξεων, ἕνα δέ, *Τὸ ναυτόπουλο* τοῦ *Κουριῖδη*, ἐμφανίζεται τρεῖς φορὰς εἰς τρεῖς ἐπαλληλοὺς τάξεις, τὴν Δ', τὴν Ε' καὶ τὴν Σ' (1).

Τέταρτον διήγημα τοῦ Π. παραθέτεται εἰς τὰς σελ. 183—188, ἀπὸ τὴν ἰδίαν συλλογὴν τοῦ *Κωνστ. Ρωμαίου*, ἢ *Ἰππότερα*. Καὶ τοῦτο ἔχει ἤδη ἐγκριθῆ καὶ παρατεθῆ ἀπὸ τὴν συλλογὴν Γ. Καλαματιανοῦ εἰς τὸ βιβλίον τῆς Γ' Γυμνασίου, εἰς τὰς σελίδας 61—66. Ὅπως ἀνέπτυξα εἰς τὸ προαναφερθὲν βιβλιάριόν μου (ΝΕΑΠΠ σελ. 11—12), τὸ διηγημάτιον εἶναι ἀκατάλληλον διὰ τοὺς μαθητάς. Ἄς σημειωθῆ, ὅτι εἰς τὸ κρινόμενον βιβλίον ἔχει τυπωθῆ μὲ ἀρκετὰ λάθη, παραλείπει δὲ μίαν σπουδαίαν λεπτομέρειαν, ἐκεῖ ὅπου ὁ γέρον ναυτικός ὀμιλεῖ διὰ τὴν προσπάθειάν του νὰ πάρη σύνταξιν.

Πέμπτον παραθέτεται εἰς τὰς σελίδας 205—211, ἀπὸ τὴν συλλογὴν Α. Βρανούση καὶ Β. Σφυρόερα, τὸ διήγημα *Τὸ σπιτάκι στὸ λειβάδι*.

Τὸ διήγημα περιγράφει μίαν πλημμύραν εἰς τὴν χαμηλοτέραν συνοικίαν τῆς πολίχνης τῆς Σκιαθοῦ, κατόπιν ἐξαφνικῆς σαγδαιοτάτης βροχῆς.

Διαιρεῖται εἰς δύο μέρη.

(1) Τῆς ὥραίας αὐτῆς διηγηματικῆς περιγραφῆς ἀνάλοισιν ἴδε εἰς τὸ βιβλίον μου *Διδασκαλίαι νεοελλ. λογοτεχνημάτων, τόμ. Β'*, σελ. 114—119.

Εἰς τὸ πρῶτον ὁ συγγραφεὺς ὁ ὁποῖος, παιδί τοῦ σχολείου ἀκόμη, εὗρίσκειται εἰς τὸ παράθυρον τοῦ πατρικοῦ του σπιτιοῦ, περιγράφει διαφόρους σκηνὰς ἀπὸ τὸν πλημμυρίζοντα τριγύρω του χώρον, ὡς π.χ. πῶς ἐγέμισε νερὰ τὸ κατώγι τῆς Γριά-Ραγιαδάινας, τὸ ἐλαιοτριβεῖον τοῦ Λαυκιώτη, ὁ σταῦλος τοῦ Γέρο-Κουμενῆ, ὁ κῆπος τοῦ Σαραφιανοῦ, ἔπειτα κάτω εἰς τὸ π ο τ ό κ ι πῶς ὅλα εἶχαν γίνει θάλασσα· ἀπὸ αὐτὰ δὲ ἔξιστορεῖ λεπτομερέστερον τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸ βαρελάδικο τοῦ Μαστρο-Στεφανῆ. Ἀπὸ τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς συνοικίας, τὰ βραχάδη Κοτρῶνια, δύο γυναῖκες βλέπουν μὲ τρόμον τὰ γινόμενα, καὶ ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς κινδυνεύον-τας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ βροχὴ ἐκόπασε, ἀλλὰ τὸ ρεῦμα τῆς πλημ-μύρας ἐφούσκωνεν ἀκόμη.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ὁ συγγραφεὺς συγκεντρώνει τὴν προ-σοχὴν μας εἰς ἓνα παλαιὸν σπιτάκι ποῦ ἦτο εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ χωρίου, εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ, μεμονωμένον, εἰς τὸ ὁποῖον κατοικοῦσε μία χήρα μὲ τὴν κόρην της καὶ τὸν υἱὸν της. Τὰ νερὰ εἶχον γεμίσει τὸ ἰσόγειον, ἡ στέγη ἔσταζε εἰς πολλὰ μέρη καὶ κατέβροχε τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ ἐνδύματα, τὸ ὄλον δὲ οἰκοδόμημα, πα-λαιὸν ὅπως ἦτο, εἶχε γείρει, καὶ ἠπειλεῖτο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ καταρρεύσῃ. Ἄλλ' ἡ μητέρα δὲν ἔβλεπε τὸν κίνδυνον, οὔτε ἤκουε τὰς ἐπικλήσεις τῆς κόρης της νὰ φύγουν καὶ νὰ προσπα-θῆσουν νὰ σωθοῦν. Ὁ νοῦς της ὅλος ἦτο εἰς τὸν υἱὸν της, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ πρῶν εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ ἀπέναντι βουνόν, εἰς τὸ χωράφι των, διὰ νὰ τὸ ὀργώσῃ. Ἐφοβεῖτο ὅτι, καταληφθεὶς ἀπὸ τὴν πλημμύραν, ἐπίγη ἢ ἐκινδύνευσεν νὰ πνιγῆ. Μία γυναῖκα, «μποστανοῦ», (σὺζυγος λαχανοκηπουροῦ), ἀπὸ τὸν ἀπέναντι ὑψη-λὰ ἐπὶ μικροῦ λόφου καὶ ἐπομένως ἀσφαλῆ οἰκίσκον της, ὁ ὁποῖος ἔκειτο ἐντὸς λαχανοκήπου, παρηκολούθει μὲ ἀγωνίαν τὸ δράμα τῶν δύο γυναικῶν ποῦ ἐκινδύνευσαν, ἀλλ' εἰς μάτην παρεκάλει τὸν σύζυγόν της νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν. Τέλος, ἡ μητέρα εἶδε τὴν λίμνην, ποῦ εἶχε σχηματισθῆ γύρω των, ἀντελήφθη ὅτι τὸ σπι-τάκι της εἶχε καθίσει ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, καὶ ὅτι τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ τὸ ἐκρατοῦσε ἀκόμη διὰ νὰ μὴ καταρρεύσῃ καὶ καταποντισθῆ, καὶ ἀπεφάσισε νὰ φύγουν μέσα εἰς τὰ πλημμυρίζοντα γύρω στὸ

σπίτι νερά, μήπως ήμπορέσουν νά σωθοῦν. Πρὸς ἐπίμετρον, εἶχεν ἐπέλθει ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τὸ σκοτάδι.

Εὐτυχῶς, ἐνῶ κατέβαιναν τὴν σαλευομένην σκάλαν, ήκούσθη πλαταγισμὸς μέσα εἰς τὸ νερόν. Ἦτο ὁ υἱὸς τῆς ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογό του, ὁ ὁποῖος, ὕστερα ἀπὸ δύσκολον ἀγῶνα μὲ τὰ νερά, εἶχε σωθῆ, καὶ ήρχετο νά σώσῃ καὶ τοὺς ἰδικούς του. Τοὺς ἐπῆρε καὶ τοὺς ὠδήγησεν ὑψηλὰ εἰς τὸ σπίτι τῆς Μποσιανουῦς, ὅπου ἐπέρασαν τὴν νύκτα.

Τὸ μικρὸν αὐτὸ διήγημα εἶναι ἀρκετὰ ὠραῖον· ἐμφανίζει, σύντομα μὲν, ἀλλὰ ζωηρά, τὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα καὶ τὰ συναισθηματά των, ὡς π.χ. τὴν ἀγωνίαν τῆς Μποσιανουῦς, τὴν ἀδιαφορίαν ἐν ἀντιθέσει τοῦ συζύγου τῆς, τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἐπανερχομένων ἐν βίᾳ ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς χωρικῶν διὰ τὴν τύχην τῶν οἰκογενειῶν των, ζωηρότητα δὲ τὴν στοργὴν τοῦ κυρίου προσώπου τοῦ διηγήματος, τῆς γηραιᾶς μητέρας, ἡ ὁποία ἀγωνιᾷ ἀπεροφημένη ὅλη εἰς τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ τῆς. Ὁ λόγος εἶναι μικροπερίοδος, διηγησιμὸς μὲ πολλοὺς διαλόγους, καὶ καλὰ περιγραφάς.

Δυστυχῶς, ὅπως συνηθίζει ὁ ΟΕΣΒ, τὸ διήγημα ἔχει δημοσιευθῆ μὲ πολλὴν καταφρόνησιν πρὸς τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τοὺς μαθητάς. Οὕτω :

1) Παρελείφθησαν ἄνευ λόγου πολλαὶ φράσεις ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ τέλος. Ἐκεῖ, ὅταν ὁ λαχανοκηπουρός, ἀφοῦ πλέον παρῆλθεν ὁ κίνδυνος, συνιστᾷ εἰς τὸν υἱὸν τῆς χήρας ν' ἀγοράσουν μικρὸν οἰκόπεδον εἰς ὑψηλὸν μέρος καὶ νά κτίσουν ἐκεῖ νέον σπίτι, διὰ νά μὴν τοὺς πατῆ πλεόν τὸ νερό, ἡ μητέρα, ἀπαντῶσα, ἀντὶ τῶν τεσσάρων στίχων πού ἔχουν τὰ βιβλία τοῦ Κράτους, λέγει καὶ ἄλλα πολλά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γίνεται φανερόν, ὅτι εἶχον δανεισθῆ ἐν ὄρα ἀνάγκης χρήματα ἀπὸ ἓνα αἰσχροκερδῆ τοκογλύφον, μὲ ὑποθήκην τῶν σπιτάκι των, ἐπειδὴ δὲ δὲν ήπόρσεσαν μερικὰ χρόνια νά πληρώσουν τοὺς τόκους, αὐτὸς τοὺς ἐκεφαλαιοποιεῖ, καὶ ἔτσι τώρα, ἐπειδὴ τοῦ χρεωστοῦν μεγάλο ποσόν, τοὺς ήπέλει νά βγάλῃ εἰς δημοπρασίαν τὸ σπίτι των· συμπεραίνεται δὲ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τῆς ὅτι θὰ τοὺς ζητήσῃ νά τὸν πληρώσουν, ἡ καὶ θὰ ἐκπλειστηριάσῃ πράγματι τὸ σπιτάκι των, ἐὰν μάθῃ, ὅτι δια-

θέτουν χρήματα πρὸς ἀγορὰν ἄλλου οἰκοπέδου. Μὲ τὰ ὀλίγα, ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸ βιβλίον, οἱ μαθηταὶ δὲν ἔννοοῦν σαφῶς, τί θέλει νὰ εἰπῇ ἡ μητέρα.

2) Ἡ λέξις *Λιβάδι*, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς τὸ κείμενον, ἔπρεπε νὰ γραφῇ μὲ κεφαλαῖον τὸ Λ., διότι εἶναι ὀνομασία μιᾶς χαμηλῆς συνοικίας τῆς κωμοπόλεως τῆς Σκιάθου, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Κοτρωνιῶν, (ποὺ εἶναι ὄλο βράχοι), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπλημμυρίζαν καὶ πλημμυρίζουν μέχρι σήμερον τὰ νερὰ τῶν ραγδαίων βροχῶν. Ὁ Παπαδιαμάντης ἔτσι τὴν γράφει. Οἱ μαθηταὶ, ὅταν βλέπουν διαρκῶς *λιβάδι* μὲ μικρὸν λ, θὰ νομίζουν ὅτι πρόκειται διὰ κανένα λιβάδι, λειμῶνα, βοσκοτόπον, καὶ δὲν θὰ ἔννοοῦν.

3) Πολλὰ πράγματα καὶ λέξεις μένουں ἀνερμήνευτα καὶ δυσκολεύουν τὴν κατανόησιν. Οὕτω π.χ. ἔπρεπε νὰ περιγραφῇ μὲ λίγα λόγια πῶς ἐλειτούργουν καὶ λειτουργοῦν ἀκόμη τὰ χειροκίνητα μὲ μαναβέλλες ἢ μανέλλες ἐλαιοτριβεῖα (εἰς τὴν Σκιάθον ὑπάρχουν ἀκόμη 13, ὡς μοῦ εἶπον, τοιαῦτα δὲ ὑπάρχουν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία ἐλαιοφόρων μερῶν), ὥστε οἱ μαθηταὶ τῶν πόλεων νὰ ἔννοήσουν τὰς φράσεις: «οἱ κοπάνες ἐγέμισαν ἀπὸ τὸ νερόν, αἱ ἐλαταὶ παρεσύρθησαν ἀπὸ τὸν χαμηλὸν σσφᾶν, τὸ ἄλογον ἔσταμάτησε καὶ ὁ Γιάννης ὁ Ἄρμαμέντος ἔμεινε μὲ τὸ πτυάριον εἰς τὴν χεῖρα». Δὲν ἐρμηνεύονται εἰς τὸ Λεξιλόγιον αἱ λ. *χαγιατί*, ἡ *τριχιά*, τὸ *ποτόκι* (αὐτὴ ἠρμηνεύετο σαφῶς εἰς τὰ παλαιὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα Σαρχῆ τῆς Ε΄ Γυμνασίου), ἡ λ. *τέμπλα*, τὸ ρῆμα *ἔιχον ξανασύρει* τὴν σκεπὴν, κ.ἄ. Ἐς σημειωθῆ δὲ ἐδῶ, ὅτι ἡ λ. *κοπάνα* τῆς παραθεθείσης ἀνωτέρω φράσεως, ἡ ὁποία σημαίνει τὸ μεγάλο ἀπὸ λαμαρίναν δοχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον χύνεται τὸ ἐκ τῆς πιέσεως τῶν πανιῶν ἢ τσουπιῶν ἐκθλιβόμενον ἔλαιον, ἐρμηνεύεται εἰς τὸ Λεξιλόγιον τοῦ βιβλίου «ὡς ξύλινον ἐργαλεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου κτυποῦν τὰς ἐλαίας!» Πῶς τώρα αἱ κοπάναι αὐταὶ ἐγέμισαν νερόν, ὡς λέγει ὁ Π., ἃς κληθοῦν οἱ συντάκται τοῦ βιβλίου νὰ ἐξηγήσουν. Ὁμοίως ἀνοήτως ἐρμηνεύονται αἱ λ. *κοπάξω* = καταπίτω, καὶ *χειρωναξικῶς* = ὁ ἐργαζόμενος χειρωνακτικῶς.

Ἐκτον ἔργον τοῦ Π. παραθέεται εἰς τὰς σελίδας 267—8 τοῦ βιβλίου ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Θεοδ. Μακροπούλου **Ἡ γωνία τοῦ Παραδείσου**, τὴν ὁποίαν εὑρομεν καὶ εἰς τὰς σελίδας 54—5. Τὸ μέτριον αὐτὸ ἀπόσπασμα (ἴδε περὶ αὐτοῦ ἄνωτέρω, σελ. 10) ἐθεωρήθη τόσον σπουδαῖον, ὥστε ἐκρίθη ἀπὸ τοὺς κριτὰς ἄξιον νὰ παρατεθῆ καὶ δευτέραν φορὰν εἰς τὸ βιβλίον, ἀλλὰ ὡς λογοτέχνημα περιγράφον «ἐλληνηκὴν φύσιν», αὐτὴν τὴν φορὰν, καὶ ὄχι «θηρησκευτικὴν ζωήν», ὅπως πρὶν. Διαλέγετε καὶ παίρνετε. Τυπογραφικὰ δὲ σφάλματα δὲν λείπουν πάλιν καὶ ἐδῶ· οὕτω τὸ μυστηριῶδες (νανούρισμα) ἔγινε μυστηριώδης, αἰκαστανέαι, καταστανέαι· εὐτυχῶς ὁ ὑποτακτικὸς τοῦ πάτερ Ἐφραῖμ ἐπανεῦρε τὸ φῶλον του, καὶ ἔγινε ὁ Μιχαίας.

Συγκεφαλαίωνω :

Ἀπὸ τὰ ἔξ ἔργα τοῦ Παπαδιαμάντη, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὸ βιβλίον τῆς Β' Γυμνασίου, ἔν καὶ μόνον εἶναι ἀξιόλογον, **Τὸ σπιτάκι στὸ Διβάδι**· ἀλλὰ, ὅπως εἶναι τυπωμένον, θὰ γεννᾷ πολλὰς ἀπορίας εἰς τοὺς μαθητὰς.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα πέντε, δύο μὲν, ἡ **Ἐπημέτρα** καὶ **Ἡ σταχομαζώχτρα** ὑπάρχουν καὶ εἰς βιβλία ἄλλων τάξεων (Ἡ σταχομαζώχτρα εἰς ἄλλα τρία!)· τὸ ἀπόσπασμα **Ἡ γωνία τοῦ Παραδείσου** εἶναι μετρία ἀξίας, μολοντί ἐπαναλαμβάνεται δύο φορὰς εἰς τὸ βιβλίον· τὸ ἄλλο δὲ ἀπόσπασμα, **Ὁ παπᾶ-Διανέλλος**, ἀφήγει μισὴν τὴν ἴστορίαν, καὶ θὰ προκαλῆ ἔρωτήματα δυσσάπντητα ἀπὸ τοὺς καθηγητὰς, χωρὶς οὐδὲν γενναῖον νὰ περιέχη· εἰς ἐπίμετρον δέ, ὑπάρχει ἐν μέρει (περισσότερον ἀπὸ τὸ μισὸ) καὶ εἰς τὸ βιβλίον τῆς Δ' τάξεως.

Β'. Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΕΙΣ ΤΑ ΝΕΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ
ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ 1957.

Ἄς ἴδωμεν τώρα, πῶς ἐμφανίζεται ὁ Παλαμᾶς εἰς τὸ νέον βιβλίον.

Τοῦ Παλαμᾶ παραθέτονται εἰς αὐτὸ ἑπτὰ ποιήματα, τὰ ἑξῆς :

- 1) Ὀλυμπιακὸς ὕμνος, 2) Ὀρκος Ἀθηναίων ἐφήβων, 3) Δελφικὸς ὕμνος, 4) Τὸ Μεσολόγγι, 5) Νίκη, 6) Τὸ σπίτι ποῦ γεννήθηκα, καὶ 7) Τὸ καλοκαίρι.

Πρῶτον ποίημα παρουσιάζεται εἰς τὰς σελίδας 68—69, εὐλημμένον ἀπὸ τὴν συλλογὴν Κ ω ν σ τ. Ρ ω μ α ί ο υ, ὁ γνωστὸς ὕμνος, τὸν ὁποῖον συνέθεσεν ὁ ποιητὴς διὰ νὰ ψαλῆ κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ἔναρξιν τῶν ἀναβιωσάντων, μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ βαρῶνου Κουμπερτέν, διεθνῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι ἐτελέσθησαν πρώτην φορὰν ἐν Ἀθήναις τὸ 1896. Τοῦτο ἔχ ε ι π ε ρ ι λ η φ θ ῆ ῆ δ η εἰς τὰ ἐν χρήσει Νεοελλ. Ἀναγνώσματα τ ῆ ς Α' Γ υ μ ν α σ ί ο υ, εἰς τὴν σελίδα 174, καὶ ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ὀμιλήσω περὶ αὐτοῦ εἰς τὸ βιβλιάριόν μου ΝΕΑΠΙΙ εἰς τὰς σελίδας 27—8, ὅπου παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην.

Ὁ νέος συλλογεὺς διαπραττεῖ κατὰ τὴν παράθεσίν του τὰ ἑξῆς σφάλματα :

α) ἀντὶ τοῦ ἀορίστου «Ὀλυμπιακὸς ὕμνος», ὁ τίτλος ἔπρεπε νὰ εἶναι «Ὁ ὕμνος τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τοῦ 1896».

β) οὐδεμίαν εἰσαγωγὴν προτάσσει, ὥστε νὰ κατατοπισθοῦν οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ μαθηταί, μανθάνοντες πότε καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν συνετέθη, ποῦ καὶ ποῖαν ἡμέραν καὶ ἐνώπιον τίνων παρουσιάσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ κοινόν (!).

---

(1) Ἀπλῶς σημειώνεται κάτωθεν αὐτοῦ ὁ τίτλος τῆς συλλογῆς «Ἡ

γ) ἔχει δύο σπουδαῖα τυπογραφικὰ σφάλματα : α) ἓνα κόμμα εἰς τὸ τέλος τοῦ 1ου στίχου : « *Ἀρχαῖο πνεῦμα ἀθάνατο, ἀγνὲ πατέρα,* » ἐπισκοτίζει τὴν ἔννοιαν. Ὁ Π. λέγει *πατέρα τοῦ μεγάλου, τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ*. β) εἰς τὸν 2ον στίχον τῆς 2ας στροφῆς ἀντὶ « *σ τ ὦ ν εὐγενῶν ἀγώνων λάμψε τὴν δρμήν* » (*ὦ ἀρχαῖο πνεῦμα*), γράφει : *τ ὦ ν εὐγενῶν ἀγώνων λάμψε τὴν δρμήν*.

Ὁπωδῆποτε, τὸ ποίημα δὲν π ρ ό κ ρ ε ι τ α ι ν ἄ δ ι δ α χ θ ῆ, ἀφοῦ ἐδιδάχθη εἰς τὴν προηγουμένην τάξιν.

Δεύτερον ποίημα τοῦ Παλαμᾶ, ληφθὲν ἀπὸ τὴν συλλογὴν Α. Β ρ α ν ο ὑ σ η—Β. Σ φ υ ρ ό ε ρ α, ἔχει παρατεθῆ εἰς τὴν 70ῆν σελίδα τοῦ βιβλίου ὑπὸ τὸν τίτλον « *Ὀρκος Ἀθηναίων ἐφήβων* » (γράφε « Ὁ ὄρκος τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων ») οἱ ἐξῆς ἐπτά στίχοι ἀπὸ τὸν « *Ὑμνον εἰς τὴν Ἀθηναῖαν* » τοῦ ποιητοῦ.

Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὄπλα αὐτὰ καὶ δὲ θὰ τὰ ντροπιᾶσω
καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιὰ κι' ἐδῶ κι' ὄπου κι' ἂν λάχω.

Θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κι' ἀφρόνιστα θὰ πέσω,
καὶ τὴν πατρίδα μὰ φορὰ μεγάλη θὰ τὴν κάμω.

Καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους,
θὰ κατατρέχω τὸν κακόν, θὰ σφάζω τὸν προδότη,
κι' ἀνίσως ψέμματα μιῶ, κολάστε με, Θεοὶ μου !

Ὡς γνωστόν, εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ νέοι, ὅταν εἰσῆρχοντο εἰς τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἐνεφανίζοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἐνεγράφοντο εἰς τὸν κατάλογον τῶν πολιτῶν, καὶ λαμβάνοντες ἀπὸ τὸν δῆμον δύο δόρατα καὶ ἀσπίδα, ὠρχίζοντο εἰς τὸν ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ναὸν τῆς Ἀγλαύρου (αὕτη ἦτο θυγάτηρ τοῦ Κέκροπος, ἣτις ἐθυσίασεν ἑκουσίως χάριν τῆς πόλεως κατόπιν χρησιμοῦ τὴν κόρην αὐτῆς Ἀλκίππην, καὶ διὰ τοῦτο ἠξιώθη θείων τιμῶν), τὸν ὄρκον τοῦ Ἀθηναίου στρατιώτου. Ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς των ταύτης καὶ τοῦ ὄρκου ἐθεωροῦντο πλέον οἱ νέοι ἐνήλικες.

ἀσάλευτη ζωή, εἰς τὴν ὁποίαν περιέλαβε τὸ ποίημα ὁ Π. ἔπειτα ἀπὸ ὀκτῶ ἀπὸ τῆς συνθέσεώς του ἔτη. Κατὰ τί θὰ συντελέσῃ ἡ λεπτομέρεια αὐτῆ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ποιήματος ;

Τὸν ἕρκον τοῦτον περιέσωσεν ὁ Στοβαῖος εἰς τὸ Ἐκκαθολόγιόν του, 4, 48, καὶ ὁ Πολυδεύκης εἰς τὸ Ὀνομαστικόν του 8, 106, ὑπομιμνήσκει δὲ ὁ ρήτωρ Λυκούργος εἰς τὸν Λόγον του κατὰ τοῦ Λεωκράτους, καὶ καλεῖ τὸν γραμματέα νὰ τὸν ἀναγνώσῃ. Μολονότι δὲ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ Λυκούργου, οὗτος παραθέτεται εἰς τὰ σχολικὰ βιβλία χάριν τῶν μαθητῶν, ἔχει δὲ ὡς ἐξῆς :

Οὐ καταισχυῶ ἄπλα τὰ ἱερά, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην, ὅτ' ἂν στοιχῆσω· ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν· τὴν πατρίδα δὲ οὐκ ἐλάσσω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω ὄσης ἂν παραδέξωμαι. Καὶ εὐηκόησω τῶν ἀεικρινόντων, καὶ τοῖς θεομοῖς τοῖς ἰδρυμένοις πείσομαι καὶ οὐστὶνας ἂν ἄλλους τὸ πλῆθος ἰδρύσῃται ὁμοφρόνως· καὶ ἂν τις ἀναιρῆ τοὺς θεομοὺς ἢ μὴ πείθῃται, οὐκ ἐπιτρέψω, ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν. Καὶ ἱερά τὰ πάτρια τιμήσω. Ἱστορες τούτων Ἄγλαυρος, Ἐνυάλιος, Ζεὺς, Αὐξώ, Θαλλώ, Ἡγεμόνη.

Τὸν ἕρκον τοῦτον θὰ διδασχτοῦν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν Δ' τάξιν, καὶ πρέπει νὰ τὸν ἀποστηθίσουν.

Ἡ μετάφρασις τοῦ Παλαμᾶ εἶναι πολὺ παλαιὰ (τοῦ 1889), καὶ πολὺ ἐλευθέρα, καὶ δὲ ν ε ἰ ν α ι, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, π ο λ ὺ ἐ π ι τ υ χ η μ ἔ ν η. Πάντως, οὐδὲν προσθέτει εἰς τὸν ποιητὴν, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ παρατεθῇ, χωρὶς μάλιστα κάποιαν εἰσαγωγὴν περὶ τοῦ ποιήματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπεσπᾶσθη, κτλ., ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ καταλάβουν περὶ τίνος πρόκειται.

Τρίτον εἰς τὰς σελίδας 84—5 τοῦ βιβλίου, παρουσιάζεται τὸ ἐξῆς ποίημα τοῦ Παλαμᾶ, τὸ ὁποῖον ἔχει ληφθῆ ἔκ τῆς συλλογῆς Θ ε ο δ. Μ α κ ρ ο π ο ὄ λ ο υ.

Δελφικὸς ὕμνος.

Ἐσένα, τὸν κιθαριστὴ τὸν κοσμοξακουσμένο
θὰ ψάλω τοῦ γοργοῦ Διός, Ἐσένα τὸ βλαστάρι,
τὰ λόγια σου τ' ἀθάνατα θὰ τραγουδήσω ἐκείνα,
ποὺ φανερώρεις, ὦ Θεέ, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους
κοντὰ στὸ χιονοστέφανο τὸ βράχο! Θὰ κηρύξω
τὸν μαντικὸ τὸν τρίποδα, ποὺ ὄρησες καὶ πῆρες,

5

- τὸν τρίποδα, πὸν δὲ δράκοντας δὲ ἐπίβουλος κρατοῦσε
 σφυρίζοντας, ἀλύπητος· καὶ πῶς μὲ τὸ δοξάρι
 τοῦ τρύπησες τὸ παρδαλό, τὸ στριφογυρισμένο
 10 κορμί ! Καὶ πῶς ἐκράτησες παράλυτο μπροστά Σου
 μ' ὄλη τον τὴν παλληκαριά, τὸν ἄπιστο Γαλάτη !
 Τοῦ βροντεροῦ Διὸς Ἑστίς πανώριες θυγατέρες,
 πὸν δρίζετε πυκνόδεντρο τὸν Ἐλικῶνα, ἐλᾶτε,
 καὶ μὲ τραγούδια καὶ χοροὺς ὑμνεῖτε, διαλαλεῖτε
 15 τ' ἀδέρφι σας τὸ θεϊκό, τὸ χρυσομάλλη Φοῖβο.
 Ἄπᾶνου κεῖ στοῦ Παρνασσοῦ τοὺς δίκωρφους τοὺς θρόνους,
 στὰ κρουσταλλένια τὰ νερὰ τῆς Κασταλλίας προβάλλει
 ἀνάμεσα στὰ Δελφικὰ τὰ πανηγύρια Ἀφέντης
 τοῦ φημισμένου αὐτοῦ βουνοῦ, τοῦ μαντικοῦ τοῦ βράχου.
 20 Καὶ χαῖρε, ὦ πολυδόξαση μεγάλη χώρα, Ἀθήνα,
 τῆς πολεμόχαρης θεᾶς λάτρισσα, ριζωμένη
 σὲ γῆν ἄπᾶνου ἀσάλευτη γι' αὐτὴ σου τὴν λατορεία !
 Ὁ Ἑφαιστος καὶ ἀραβικὸ θνυμίαμα σκορπίζει
 25 ψηλά-ψηλά ὡς τὸν Ὀλυμπο μαζὶ μὲ τὴ φωτιά Του.
 Χίλια λαλήματα κι' ὁ αὐλὸς ὁ λυγερός κυλάει,
 ὕμνους κι' ἡ γλυκερόφωνη χρυσοῦ κιθάρα ἀπλώνει.
 Τῶν Ἀθηναίων ὁ λαός, Θεέ, σὲ προσκυνάει.

«Σχολικὴ Ἀνθολογία»

Κωστής Παλαμάς.

Οἱ καθηγηταί, πὸν πρόκειται νὰ διδάξουν τὸ ποίημα, θὰ τὸ διαβάσουν, θὰ τὸ ξαναδιαβάσουν· θὰ τὸ διαβάσουν καὶ τρίτην φορὰν. Θὰ ἐννοήσουν βέβαια, ὅτι ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ νὰ ὑμνήσῃ τὸν Ἀπόλλωνα, ἀλλὰ θὰ ἀπορήσουν, πῶς ἀνακατάνει εἰς τὸ τέλος τὰς Ἀθήνας, τί γυρεύει ὁ Ἑφαιστος, καὶ πῶς τὸ ποίημα φαίνεται ὄχι ὀλοκληρωμένον, ἀλλὰ κολοβόν. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, θὰ διερωτηθοῦν, χωρὶς νὰ ἠμποροῦν νὰ ἀπαντήσουν, πῶς καὶ ποῦ καὶ ἀπὸ τί ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ ποιητὴς νὰ ὑμνήσῃ εἰς τὰ σημερινὰ χρόνια τὸν Ἀπόλλωνα ; Περὶ πάντων τούτων οὐδὲν λέγεται, ὥστε νὰ βοηθηθῇ εἰς τὴν κατανόησιν ὁ ἀναγνώστης.

Ἀπαραίτητον ἦτο νὰ γραφῇ, ὅτι ὁ ὕμνος αὐτὸς δὲν εἶναι τοῦ Παλαμά, ὅπως κακῶς ἀναγράφεται εἰς τὸ τέλος. Εἶναι ἀρχαῖος, τὸν ὁποῖον μετέφρασεν ὁ Παλαμάς,

ἀγνώστου ποιητοῦ, καὶ εἶχε συντεθῆ ὡς εὐχαριστήριοις πρὸς τὸν θεόν, διότι διέσωσε τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν, ὅτε ἐπέδραμον κατ' αὐτοῦ οἱ Γαλάται τὸ 279 π.Χ. Ἐναφέρει δὲ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν εὐχαριστήριον ἐορτήν, τῶν Ἀθηναίων, διότι αὐτοὶ ἦσαν, ὡς γνωστόν, οἱ ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ τῆς ἀμύνης.

Ἐναγκαῖον ἐπίσης ἦτο νὰ προστεθῆ, ὅτι ὁ ὕμνος εὐρέθη εἰς τοὺς Δελφοὺς τὸ 1892 ὅχι πλήρως, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος, κεχαραγμένος ἐπάνω εἰς δύο πλάκας μαρμαρίνας ἐντοιχισμένας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἱησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων, κατὰ τὰς ἐνεργηθείσας ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀνασκαφάς· ὅτι τὸ εὖρημα θεωρεῖται σπουδαιότατον, διότι αἱ πλάκες φέρουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς λέξεις καὶ μουσικὰ σημεῖα, ὀλίγιστα δὲ εἶναι τὰ ἀρχαῖα ποιήματα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν φέροντα τοιαῦτα μουσικὰ σημεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ μουσικολόγοι ἐπῆραν μίαν ἰδέαν περὶ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς. (Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ἴδῃ προχείρως μέρος τοῦ ὕμνου μὲ τὰ μουσικὰ σημεῖα εἰς τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν τοῦ «Ἡλίου», εἰς τὸ ἄρθρον Ἀπόλλων). Ἡ δημοσίευσίς τοῦ ὕμνου ἐγένετο κατὰ πρῶτον εἰς τὸ «Περιοδικὸν τῆς Γαλλικῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς» τὸ 1893—4, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἀνεδημοσιεύθη οὗτος εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐστία» κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1894 μαζὶ μὲ τὴν «μεταφραστικὴν δοκιμήν», ὡς τὴν ἐχαρακτήρισεν ὁ ἴδιος, τοῦ Παλαμᾶ.

Μόνον μὲ αὐτὴν τὴν εἰσαγωγὴν θὰ ἠμπορέσῃ ὁ καθηγητὴς καὶ ὁ μαθητὴς νὰ καταλάβῃ, περὶ τίνος πρόκειται.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς οὐσιώδους αὐτῆς ἐλλείψεως, τὸ ποίημα (ἢ μετάφρασις) ἔχει τυπωθῆ μὲ τὴν συνήθη ἐπιπολαιότητα τῶν διευθυνόντων τὸν ΟΕΣΒ. Κόμματα λείπουν ἐπὶ τὸ ὀκτώ, ἀλλοῦ ἔχουν τεθῆ τοιαῦτα χωρὶς λόγον. Ὁ ποιητὴς ἔχει χωρίσει τὴν μετάφρασίν του, συμφώνως πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν εὐρεθέντων ἀποσπασμάτων, εἰς τρία μέρη: στ. 1—11, στ. 12—19, στ. 20—28 (1)· εἰς τὸ βιβλίον τοῦ ΟΕΣΒ ἡ διαίρεσις αὕτη

(1) Τὴν ἀρίθμησιν τῶν στίχων καὶ τῶν στροφῶν εἰς τὰ ποιήματα, διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ συνεννοεῖται εὐκόλως ὁ καθηγητὴς μὲ τοὺς μαθητάς, καὶ νὰ μὴ χάνεται χρόνος, εἶχον εἰσαγάγει εἰς τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα ἤδη ἀπὸ τοῦ 1920. Ὁ ΟΕΣΒ τὴν κατήργησε.

δὲν ὑπάρχει. Ὁ 6ος στίχος εἰς τὴν μετάφρασιν εἶναι : (Θὰ κηρύξω) τὸν μαντικὸν τὸν τρίποδα πῶς ὄρμησες καὶ πῆρες, καὶ ὄχι π ο ὶ ὄρμησες καὶ πῆρες, ὅπερ διαστρέφει τὸ νόημα (θὰ κηρύξω ὅ τι, ἐνῶ ὁ ποιητὴς λέγει θὰ κηρύξω κατὰ ποῖον τ ρ ό π ο ν). Καὶ τὸ χειρότερον, ἔχει παραλείψῃ τελείως μετὰ τὸν 22ον στίχον ὁ 23ος :

«Καίει τῶν ταύρων τὰ μηριὰ στοὺς ἱερῶς βωμούς Του» (ὁ Ἡφαιστος), ὥστε μὲ τὴν παράλειψιν αὐτὴν νόημα ἐκεῖ δὲν βγαίνει. Εἰς δὲ τὸν ἀκολουθοῦντα στ. 24 τὸ σ κ ο ρ π ι έ τ α ε (τὸ θυμίαμα) ἔγινε σ κ ο ρ π ί ζ ε ι.

Ἔτσι παρουσιάζεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Κράτους ἡ μετάφρασις τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ ὕμνου.

Τελειῶνων, προσθέτω καὶ τοῦτο : ὁ συλλογεὺς μᾶς ἐδήλωσεν εἰς τὸ τέλος, ποῦ εὗρηκε καὶ ἀπὸ ποῦ ἐπῆρε τὸ ποίημα : Τὸ ἐπῆρε, γράφει, ἀπὸ τὴν «Σχολικὴν ἀνθολογίαν». Τίνος ἀνθολόγου, πότε καὶ ποῦ τυπωμένην ; Ἐφωτίσθημεν μὲ τὴν πληροφορίαν.

Τέταρτον ποίημα παρουσιάζεται εἰς τὴν σελίδα 101 τοῦ βιβλίου, ληφθὲν καὶ αὐτὸ ἐκ τῆς συλλογῆς Θεοδ. Μακροπούλου, τὸ ποίημα τοῦ Παλαμᾶ **Μεσολόγγι**. Τοῦτο ἔγραψεν ὁ ποιητὴς τὸ 1910, περιέλαβε δὲ εἰς τὴν ἐκδοθεῖσαν τὸ 1912 συλλογὴν του «Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά».

Τὸ ποίημα εἶναι τὸ ἐπόμενον :

Μισολόγγι.

1

Κόβω γὰρ σὲ τὰ βάρια
τοῦ τραγουδιοῦ ἱερά·
στὸ μέτωπο στὰ πλέκω,
στεφάνια γιορτερά.

2

Βωμὸς τὸ μέτωπό σου.
Θυμᾶσαι ; Μιὰ φορὰ
στὸ ἴγγιζαν καὶ σταγιάσαν
τῆς Δόξας τὰ φτερά.

3

Δάμπουν ἱερά, στὰ βάρια
τοῦ τραγουδιοῦ, ἡ φωτιά,
τὸ αἷμα τῶν ἡρώων,
τοῦ χαλασμοῦ ἡ νυχτιά.

4

Καὶ τρέμουνε στὰ βάρια
ἱερά τοῦ τραγουδιοῦ
τὰ δάκρυα μιᾶς ἀγάπης,
τὰ χρόνια ἐνὸς παιδιοῦ..

Ὁ συλλογεύς, ἐπειδὴ εἶναι δυσνόητοι αἱ δύο τελευταῖαι στροφαί, τὰς ἀπέκοψε, παρέθεσε δὲ μόνας τὰς δύο πρώτας, παραλείψας ἢ μεταθέσας ἢ προσθέσας ἰδικά του σημεῖα στίξεως, ὡς ἐξῆς :

Μεσολόγγι.

1

*Κόβω γιὰ σὲ τὰ βάγια
τοῦ τραγουδιοῦ ἱερὰ
στὸ μέτωπο στὰ πλέκω
στεφάνια γιορτερά.*

2

*Βωμὸς τὸ μέτωπό σου !
θυμᾶσαι μιὰ φορὰ ;
Στό 'γγιξαν καὶ στ' ἀγίασαν
τῆς Δόξας τὰ φτερά.*

Ὁ κριτὴς ἐξ ἄλλου εἶδε τὸν τίτλον τοῦ ποιήματος, εἶδε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ποιητοῦ, καὶ τὸ ἐνέκρινε, χωρὶς νὰ τὸ διαβάσῃ. Διότι, ἐὰν τὸ ἐδιάβαζε, θὰ ἔβλεπεν, ὅτι αἱ τολμηρότατα ἀλλεπάλληλοι (πέντε) μεταφοραὶ (ἢ τελευταία εἶναι καὶ ἄστοχος) εἶναι ἀκατανόητοι εἰς παιδιὰ 14 ἐτῶν, θὰ ἤκουε τὸν κακοχητότατον ὅσον στίχον τῆς 2ας στροφῆς καὶ θὰ ἀντελαμβάνετο ὅτι τὸ ποίημα εἶναι ἀπὸ τὰ μέτρια τοῦ Παλαμᾶ, καὶ δὲν εἶχε θέσιν εἰς βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ μαθηταὶ περιμένουν νὰ ἴδουν τὰ ἄριστα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν οὗτος πρόκειται νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν ἠρωικὴν πατρίδα του, τὸ Μεσολόγγι.

Πέμπτον παρουσιάζεται εἰς τὴν σελίδα 138 τοῦ βιβλίου, ληφθὲν ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ Σ τ. Σ π ε ρ ὶ ἄ ν τ σ α καὶ Σ τ. Δ ο υ φ ε ξ ῆ, τὸ ἐξῆς ποίημα τοῦ ποιητοῦ :

Νίκη.

*Παιδιά μου, ὁ πόλεμος γιὰ σᾶς περνάει θριαμβευτῆς,
τῶν ἀδικῶν ὁ πόλεμος δὲν εἶν' ἐκδικητῆς·
εἶναι ὁ θυμὸς τῆς ἀνοιξῆς καὶ τῆς δημοκρατίας.
'Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀβασίλευτη, μὲ δάφνες καὶ μὲ κρίνα
τῆς νίκης. Παντοδύναμος τὴν ἔπλασε τεχνίτης.
'Ἡ δόξα τὸ καμάρι τῆς ἢ ἀλήθεια εἶναι δική της.
Κι' ἂν εἶναι, καὶ στὸν πόλεμο μέσα, ἡ ζωὴ θυσία,
ὁ τάφος εἶναι πέρασμα πρὸς τὴν ἀθανασία !*

«Τὸ τελευταῖο του ποίημα».

Ὁ ἀναγνώστης, βλέπων τοὺς μετρίους αὐτοὺς στίχους, ἀμφιβάλλει, ἐὰν εἶναι τοῦ Παλαμᾶ. Δυστυχῶς εἶναι ἰδικοί του, ἔργα-

φησαν ὁμως κατὰ τὰς τελευταίας ἑβδομάδας τῆς ζωῆς του, ὅτι εἶχον ἔξασθενήσει καὶ αἱ πνευματικαὶ του δυνάμεις, τίς οἶδε κατόπιν ποῶν ἐκλιπαρήσεων καὶ πιέσεων ἑνὸς διευθυντοῦ περιοδικοῦ, τῶν «Γραμμάτων» (πρῶην «Πειραϊκῶν Γραμμάτων»). Τοὺς στίχους τούτους ἔσπευσεν οὕτως νὰ δημοσιεύσῃ, ὑπερήφανος διὰ τὸ κατόρθωμά του, εἰς τὸ τεῦχος Ἰανουαρίου—Μαρτίου 1945 τοῦ περιοδικοῦ του. Οἱ δὲ συλλογεῖς, ἀντὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ βυθισθοῦν εἰς τὴν λήθην, τοὺς περιέλαβον εἰς τὸ βιβλίον των, προσθέτοντες μάλιστα κάτωθεν αὐτῶν ὅτι εἶναι «τὸ τελευταῖο του ποίημα» (1). Ἔτσι οἱ μικροὶ μαθηταί, οἱ ὅποιοι δὲν ὑποπτεύονται τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγράφη τὸ ποίημα, ἐνῶ μὲ τὴν προσθήκην αὐτὴν θὰ περιμένουν νὰ ἴδουν κάτι λαμπρόν, κάτι ὑπερέλειον, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ποιητικῶν προσπαθειῶν μιᾶς ὑπερεξηκονταετοῦς διακονίας καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὰς Μούσας τοῦ διασήμεου ποιητοῦ, θὰ πέφτουν ἀπὸ τὰ σύννεφα, ὅταν διαβάζουν τοὺς ἀδυνάτους καὶ δυσνοήτους αὐτοὺς στίχους.

Ἐκτον παραθέτεται εἰς τὴν σελίδα 146 τὸ ἐξῆς ποίημα τοῦ Κωστοῦ Παλαμᾶ, τὸ ὁποῖον ἐλήφθη ἀπὸ τὴν βραβευθεῖσαν συλλογὴν τοῦ Θεοδ. Μακροπούλου.

Στὸ σπῖτι πὸν γεννήθηκα.

Στὸ σπῖτι, πὸν γεννήθηκα, ἴδιο στὴν ἴδια στράτα,
 στὰ μάτια μου ὄλο ὑψώνεται καὶ μ' ὄλα του τὰ νειάτα.
 Κι' ἀπείραχτο κι' ἀνέγγιχτο στὴ μοῖρα ἀγνάντια στέκει,
 κι' ἀπὸ τὸν κῆπο του γιὰ μὲ χλωρὰ στεφάνια πλέκει.
 Ἀπὸ τὴν ἰσκιερὴ ἔμπατὴ στὴ φωτισμένη σάλα
 μὲ τ' ἀκριβὸ ρολδί χρυσὸ στὴν κρουσταλλένια γιάλα,
 ὄλα βαλμένα ρυθμικά, γιορτιάτικα ντυμένα,
 πρόσσπα, ἀνικείμενα, μὲ καρτεροῦν ἐμένα.
 Τὸ σπῖτι, πὸν γεννήθηκα — κι' ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι —
 στοιχειό, καὶ σὰν ἀπάτητο, μὲ ζῆ καὶ μὲ προσμένει.

(1) Δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἐνοήσω, τί θέλουν νὰ σημάνουν ἐδῶ τὰ εἰσαγωγικά. Πιθανῶς εἰσάγουν νέαν σημασίαν, ὅπως καὶ εἰς τὰ Λεξιλόγια τῶν βιβλίων ἢ παῦλα ἀντικατέστησε τὸ =.

Τὸ ποίημα εὐρίσκεται εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ποιητοῦ «Τὰ παράκαιρα», ἀλλὰ ἐκεῖ ἔχει τὴν ἐξῆς μορφήν :

1

Τὸ σπῖτι πὸν γεννήθηκα κι' ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι,
στοιχειό εἶναι καὶ μὲ προσκαλεῖ ψυχὴ, καὶ μὲ προσμένει.

2

Τὸ σπῖτι πὸν γεννήθηκα ἴδιο στὴν ἴδια στράτα
σιὰ μάτια μου ὄλο ὑφώνεται καὶ μ' ὄλα του τὰ νιάτα.

3

Τὸ σπῖτι, ἄς τοῦ νοθέψανε τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρωμα'
καὶ ἀνόθευτο καὶ ἀχάλαστο, καὶ μὲ προσμένει ἄκομα.

4

Τῆς πόρτας του ἡ παλαικὴ κορώνα ὦ ! νὰ ἡ καμάρα !
Μόνο οἱ χορδὲς τῆς λείπουνε γιὰ νὰ γενῆ κιθάρα

5

νὰ συνοδέψῃ τοῦ σπιτιοῦ τὸλόχαρο τραγοῦδι
πρὸς τὸ παιδί γυρίζω ἀνθός, δροσιὰ, ξεπεταροῦδι,

6

πάω στὴ φωλιά, στὴ γάστρα μου, στὸ πρῶί μου, στὸ μαγνήτη,
στὴ ζέσια τῆς μητέρας μου, στὸ πατρικὸ ἅγιο σπῖτι.

7

Ἄς ἦρθαν τὰ γεράματα κι' ἄς κύλησαν οἱ χρόνοι'
ἀπ' τὸ ψιμύθρι τοῦ ἀλλασμοῦ κι' ἀπ' τοῦ χαμοῦ τὴ σκόνῃ

8

καὶ ἀπειραχτο καὶ ἀνέγγιχτο στὴ Μοῖρα ἀγνάντια στέκει,
κι' ἀπὸ τὸν κῆπο του γιὰ μὲ χλωρὰ στεφάνια πλέκει.

9

Τοῦ κάκου οἱ ἔγνοιες, οἱ καιροί, πληγὲς καρδιῶν καὶ τόπων.
Τὰ μάτια μου ἄλλα, κι' ἄλλα εἶναι τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

10

Ἄπὸ τὴν ἡσκιερὴ ἔμπατὴ στὴ φωτισμένη σάλα
μὲ τ' ἀκριβὸ ρολοὶ χρυσὸ στὴν χρυσταλλένια γυάλα,

11

ὄλα βαλμένα ρυθμικά, γιορτιάτικα ντυμένα,
προσώπαια, ἀντικείμενα, μὲ καρτεροῦν ἐμένα.

12

Στὸ πλάι τῆς δούλας τῆς πιστῆς ἢ ἀρχόντισσα γιαγιά μου
καὶ ἡ ρήγισσα τῆς προκοπῆς ἢ μάννα μου, ᾧ χαρὰ μου!

13

τὸ στερογεννητο καρπὸ στήν ἀγκαλιά, καὶ πέρα
μπρὸς σὲ χαριὰ τὸ φάντασμα γνοιασμένο τοῦ πατέρα.

14

Καὶ μέσ' ἀπ' τοὺς ἀνασασμοὺς τοῦ ρόθου καὶ τοῦ δυόσμου
καὶ δουλευτῆς καὶ φυτευτῆς τοῦ κήπου, ὁ ἀδελφός μου.

15

Καὶ πὺ βαθιά, κατάβαθα, σὰν ἄλλον κόσμου πλάση,
νά! Ὀλόρθο, ἀξήγητο, κρυφό, στὸν κῆπο ἓνα κοράσι.

16

Τοῦ πρώτου πόθου τὸ ἱερὸ προφήτεμα, ἢ παιδοῦλα!
Στὴ χαραυγὴ μου γέλασμα, στὴ δύση μου τρεμούλα.

17

Τὸ σπίτι πὺν γεννήθηκα κι' ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι,
στοιχειὸ καὶ σὰν ἀπάτητο, μὲ ζῆ καὶ μὲ προσμένει.

Ὁ συλλογεὺς, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἀπὸ τὰ 17 αὐτὰ
δίστιχα ἐπῆρε μόνον 5, καὶ αὐτὰ ὄχι κατὰ σειράν, ἀλλὰ μὲ πη-
δήματα. Παρέλειψε εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ 1ον, (τὸ ὁποῖον σημειωτέον
εἶναι σπουδαιότατον, διότι χρησιμεύει ὡς εἰσαγωγή, ἣτις προ-
ξαγγέλλει καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅλου ποιήματος· τὸ δίστιχον
τοῦτο, ἀφοῦ ὁ ποιητὴς ἀπηρτίθμησε τὰς ἀπὸ τὸ πατρικὸ του σπίτι
ἀναμνήσεις του, ἐπαναλαμβάνεται σχεδὸν αὐτούσιον εἰς τὸ τέλος,
καί, ἀφοῦ πρῶτον ἤνοιξε, κλείει κατόπιν ὠραιότατα τὸ ὅλον
ποιήμα)· ἔπειτα ἐπῆρε τὸ 2ον δίστιχον, τὸ ὁποῖον ἔκαμε 1ον,
ἐπῆρθε τὸ κατόπιν, καὶ ἐπῆρε τὸ 8ον, τὸ 10ον καὶ τὸ 11ον, ἔπειτα
παρέλειψε τὰ ἀκολουθοῦντα 5, (ἀπὸ αὐτὰ μόνον τὸ 15ον καὶ τὸ
16ον ἦτο σωστὸ νὰ παραλειφθοῦν, διότι εἶναι ἀκατάλληλα διὰ
τὰ παιδιά), καὶ παρέθεσε τὸ τελευταῖον. Τί νόημα τώρα ἡμπορεῖ
νὰ βγῆ ἀπὸ τὰ τέσσαρα αὐτὰ κομμάτια, τὰ αὐθαιρέτως συγκολ-
ληθέντα, ὁ ἀναγνώστης βλέπει καὶ μόνος του.

Εἰς ἐπίμετρον, ὁ συλλογεὺς

α) τὰ δίστιχα τὰ παρουσιάζει ὄχι χωρισμένα, ὅπως τὰ ἔχει
ὁ ποιητὴς, ἀλλὰ ἠνωμένα εἰς ἓνα σύνολον.

β) τὴν ἀρχὴν τοῦ 2ου διστίχου, τὸ ὁποῖον ἔκαμε Ιον, Τ ὀ σπῖτι, τὴν ἔκαμε Σ τ ὀ σ π ῖ τ ι, οὕτως ὥστε νὰ λείπη τὸ ὑποκείμενον εἰς τὴν πρώτην φράσιν.

γ) εἰς τὸν στίχον 8 μετέβαλε μίαν λέξιν, ὥστε νὰ γεννᾶται αἰσθητὴ χασμωδία (α—α).

Τελευταῖον, τέλος, εἰς τὴν σελίδα 237 τοῦ βιβλίου παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν ἴδιον συλλογέα Θ. Μακρόπουλον τὸ ἑξῆς ποίημα τοῦ ποιητοῦ :

Τὸ καλοκαίρι.

*Ὁ κόσμος λάμπει σὰν ἓνα ἀστέρι
γοιτᾶζουσι κάμποι, δέντρα, νερά,
φωνοῦλες, γέλια φέρνει τ' ἀγέρι
μέσ' ἀπ' τ' ἀμπέλια τὰ καρπερά.*

*Τὴν ὄρα τούτη σκορπᾷ ἓνα χέρι
χάδια καὶ πλοῦτη, μύρια καλά.
Μοιάζει πορφύρα ζωῆς πλημμύρα
τὸ καλοκαίρι, Θεοῦ χαρά.*

*Ἡ φύσι πέρα, ᾧ νέοι καὶ γέροι,
σὰ μὴ μῆτέρα μᾶς καρπερᾷ.
Ἡ φύσι ὄλη, σὰν περιβόλι
τὸ καλοκαίρι, Θεοῦ χαρά.*

Τοῦτο εἶχον περιλάβει εἰς τὴν ἐγκριθεῖσαν τὸ 1925 συλλογὴν μου Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων τῆς Α' τάξεως τοῦ (καταργηθέντος τὸ 1929) Ἑλληνικοῦ Σχολείου, εὐρῶν αὐτὸ εἰς τὸ περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν παιδῶν» τοῦ 1896. Ἀπὸ ἐμὲ δὲ τὸ ἐπῆραν ὅλοι σχεδὸν οἱ συντάκται τῶν ἑκτοτε ἐγκριθέντων Ἀναγνωστικῶν τοῦ Δημ. Σχολείου.

Ἄλλὰ τὸ ποίημα εἶχον παραθέσει, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἔγραψεν ὁ ποιητής, ὡς ἑξῆς :

Τὸ καλοκαίρι

1

Ὁ κόσμος λάμπει
 σὰν ἓνα ἀστέρι·
 βουνὰ καὶ κάμποι,
 δένδρα, νερά,
 γιορτάζουν πάλη
 καθὼς προβάλλει,
 τὸ καλοκαίρι,
 Θεοῦ χαρά.

2

Φωνοῦλες, γέλια
 φέρνει τ' ἀγέρι
 μέσ' ἀπ' τ' ἀμπέλια
 τὰ καρπερά.
 Παιδιὰ ἀγγελούδια
 ψέλνουν τραγούδια
 στὸ καλοκαίρι,
 Θεοῦ χαρά.

3

Τὴν ὥρα τούτη
 σκορπᾷ ἓνα χέρι
 χάδια καὶ πλοῦτη,
 κι' ἡ γῆ φορᾷ
 σὰ μιὰ πορφύρα.
 Ζωῆς πλημμύρα,
 τὸ καλοκαίρι,
 Θεοῦ χαρά.

4

Ἡ φύσις πέρα,
 ὦ νέοι καὶ γέροι,
 σὰ μιὰ μητέρα
 μᾶς καρτεροῦ.
 Ἡ φύσις ὄλη
 σὰν περιβόλι,
 τὸ καλοκαίρι,
 Θεοῦ χαρά.

Τὸ θαυμάσιον αὐτὸ στιχουργικὸν κομφοτέχνημα ὁ ἀναγνώστης εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται, μὲ πόσον κόπον καὶ μόχθον καὶ ἀγῶνα ἐπέτυχε νὰ παρουσιάσῃ τόσον ἄρτιον καὶ χαριτωμένον ὁ ποιητής.

Τὸ ποίημα ἀποτελοῦν τέσσαρες στροφαὶ μὲ ξεχωριστὸν μὲν ἐκάστη νόημα, ἀλλὰ τελείως ὅμοιαι πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὴν μορφήν, μὲ πεντασυλλάβους καὶ τετρασυλλάβους ἰαμβικούς στίχους, μὲ πλουσίαν ὁμοιοκαταληξίαν, ὅλαι εἰς τὸν τύπον

α

β

α

γ

δ

δ

β

γ

μέ διαρκῆ ἐπὶ φῶδὸν τὴν φράσιν : «*Τὸ καλοκαίρι, Θεοῦ χαρὰ*», εἰς τὴν ὁποίαν τὸ «*Θεοῦ χαρὰ*» ἀποκορυφώνει καὶ συνοψίζει ἐπιγραμματικῶς τὸ περιεχόμενον ἐκάστης στροφῆς.

Τὸ κομψοτέχνημα τοῦτο ὁ νέος συλλογεὺς δὲν ἐδίστασε νὰ θρυμματίσῃ καὶ καταστρέψῃ, μεταβαλὼν τὰς ὀκταστίχους στροφὰς εἰς τετραστίχους, κρεουρογήσας τὰς δύο πρώτας στροφὰς καὶ συγκολλήσας ἔπειτα αὐτὰς εἰς μίαν, εἰς δὲ τὴν τρίτην ἀλλάξας λέξεις, ὥστε ὁ ποιητὴς νὰ παρουσιάζεται ὅτι δὲν ξέρει τί λέγει : (τὸ *καλοκαίρι μοιάζει πορφύρα* !).

Εὐτυχῶς ὅτι τὸ ποίημα δὲν πρόκειται νὰ διδαχθῆ, διότι ἔχει διδασχθῆ ἤδη εἰς τὸ Δημοτ. Σχολεῖον, εἰς τὴν Δ' τάξιν, εἰς τὸ Ἐναγνωστικὸν τῆς ὁποίας (εἰς τὴν σελίδα 195, ἐγκρίσεως 1954) τὸ ἔχει περιλάβει ὁ συλλογεὺς Γεώργιος Μέγας, μετὰ τὴν γνησίαν μορφήν του τῶν ὀκταστίχων στροφῶν. Καὶ ἐκεῖ ὅμως δὲν ἔχουν ἀποφευχθῆ τὰ λάθη. Οὕτω ἡ φύσις δύο φορὰς γράφεται φύσι (τὴν δευτέραν μετὰ χασμωδίαν, ἢ φύσι ὄλη), εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος τῆς 2ας στροφῆς παρελείφθη ὁ στίχος *πέλνον τραγούδια*, καὶ ὁ ποιητὴς φαίνεται λέγων, χωρὶς ῥῆμα «*Παιδιά ἀγγελοῦδια στὸ καλοκαίρι, Θεοῦ χαρὰ* !», ἢ δὲ στροφή παρουσιάζεται ἐπτάστιχος.

Συγκεφαλαιώσω καὶ συμπεραίνω :

Ἐκτὸς τῶν ἐπιτὰ ποιήματα τοῦ Παλαμᾶ, τὰ ὁποῖα περιέχει τὸ βιβλίον τῆς Β' Γυμνασίου τοῦ ΟΕΣΒ

δύο μὲν, *Ὁ ὕμνος τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων τοῦ 1896* καὶ *Τὸ καλοκαίρι*, τυπωμένα μετὰ ἀρκετὰ τυπογραφικὰ λάθη τὸ πρῶτον, παραμορφωμένον δὲ τὸ δεύτερον, ἔχουν ἤδη διδασχθῆ εἰς τὸ Δημοτ. Σχολεῖον καὶ τὴν Α' τάξιν τοῦ Γυμνασίου, ὥστε ἄδίκως καταλαμβάνουν ἐδῶ τὸν χῶρον.

τὰ ἄλλα δὲ πέντε, *Ὁ ὄρκος τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων*, *Ὁ δελφικὸς ὕμνος*, *τὸ Μεσολόγγι*, *ἡ Νίκη*, καὶ *Τὸ σπῖτι πὸν γεννήθηκα* εἶναι κουτσοσυρμένα, παραμορφωμένα, ἢ μικρᾶς, μικροτάτης ἀξίας.

Νομίζει κανείς, ότι, όπως έγραφον και εις τὸ προηγούμενον τεῦχος (ΝΕΑΠΠ, σελ. 62), συλλογεῖς και κριταὶ ἔχουν συνεννοηθῆναι νὰ δείξουν εις τὰ παιδιὰ ὅτι ὁ Παλαμᾶς εἶναι μέτριος, μετριώτατος ποιητής, ἀνάξιος τῆς μεγάλης του φήμης.

Εἰς μάτην γράφεται εις τὰς «Βιογραφικὰς Σημειώσεις» τοῦ βιβλίου (σελ. 297, ὅπου και οἱ ἀνάπαιστοι, ἡ συλλογὴ τοῦ Π. «Ἰαμβοὶ και Ἀνάπαιστοι» ἔχουν τυπωθῆναι ἀνάπαιστοι), ὅτι ὁ Π. «θεωρεῖται ὡς ὁ κορυφαῖος τῶν συγχρόνων ποιητῶν μετὰ τὸν Σολωμόν» (sic), και ὅτι εἶναι ὁ καθολικώτερος ποιητής μας, διότι ἐνεπνεύσθη τὰ ἔργα του ἀπὸ τὴν τρισχιλιετῆ Ἑθνικὴν Ἱστορίαν μέχρι τὴν (ἄλλο sic) σύγχρονον Ἑυρωπαϊκὴν διανόησιν και ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν βίον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς».

Τὰ δείγματα τῆς ποιήσεως τοῦ Παλαμᾶ, τὰ ὁποῖα θὰ διαβάσουν οἱ μαθηταί, ἀποδεικνύουν ὅτι αὐτὰ εἶναι ψέματα.

Γ' Ο ΝΙΡΒΑΝΑΣ
ΕΙΣ ΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ
ΤΗΣ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ 1957.

Του Παύλου Νιρβάνα παραθέτονται εἰς τὸ βιβλίον τὰ ἑξῆς λογοτεχνήματα :

1) *Ὀλυμπία*, 2) *Δήλος*, 3) *Μὴ τὸ ξυπνᾶτε*, καὶ 4) *Ἔνας λαός, ἕνας βασιλιάς*.

Πρῶτον εἰς τὰς σελίδας 64—65 παραθέτεται, εἰς τὸ τμήμα τοῦ βιβλίου, τὸ ἐπιγραφόμενον « Ἀπὸ τὴν ἔθνικὴν ζωὴν », ἢ « *Ὀλυμπία* », εἰλημμένη ἀπὸ τὴν συλλογὴν Θεοδ. Μακροπούλου.

Τὸ λογοτέχνημα, ἐκτάσεως μιᾶς σελίδος, ἔχει ἀποσπασθῆ ἀπὸ ἕκτενές, 14 σελίδων, ἔργον, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν ἐπιγραφὴν « *Μυκῆναι—Ἀκρόπολις—Ὀλυμπία* », καὶ προτάσσεται εἰς τὸ πρῶτον-πρῶτον βιβλίον τοῦ συγγραφέως « *Ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν* », τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τὸ 1898. Τὸ σύνολον εἶναι ἕνα πεζοτράγουδο, γεμᾶτο ἀπὸ περιπαθεῖς ἐνθουσιασμούς, τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἔγραψεν ἐπηρεασμένος ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν Γαβριὴλ Ντ' Ἀννούτσιο (τοῦ ὁποίου τὸ πομπῶδες ὕφος ἐθαυμάζετο τότε), καὶ τὸ ὁποῖον εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ μετενόησε χίλιες φορές, διότι τὸ ἐδημοσίευσεν.

Ὁ συλλογεὺς ἔκρινεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν ἕνα τμήμα του (τὸ τέλος), καὶ νὰ τὸ δώσῃ ὡς ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς μαθητάς.

Διὰ νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης, πρέπει νὰ κάμω πρῶτον μίαν περίληψιν τῶν παραλειφθέντων μερῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ὁ συγγραφεὺς εὐρίσκειται εἰς τὰς *Μυκῆνας*, καὶ ἀπευθύνει πρὸς τινὰ Μιράνταν, εἰς 6 ὅλας σελίδας, ἐπιμόνους ἔρωτικὰς ἐπικλήσεις, συνυφαίνων αὐτὰς πρὸς τὰ

ἀρχαιολογικά εὐρήματα καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου. Λέγει πρὸς αὐτήν : «^Ω Μιράντα, ἔλα νὰ γύρωμεν μαζὶ εἰς τὸ ἀτελείωτον ἐναγκάλισμα τοῦ θανάτου»· καὶ μετ' ὀλίγον : «Καὶ μοῦ εἶπες μὲ τὴν φωνὴν τῶν προσευχῶν καὶ μὲ τὴν φωνὴν τῶν ὕμνων : «^Ω ἔκλεκτέ, τὸ κύμα τῆς ζωῆς μου κυλᾷ ὀρηκτικὸν πρὸς ἐσένα κάτω ἀπὸ τὴν ἱερὰν σκέπην τοῦ θανάτου». Τὸ κεφάλαιον τελειώνει : «^Ω αἰωνίως ἰδική μου, φύσησε εἰς τὰ βλέφαρά μου τὴν λιποθυμίαν τοῦ ἔρωτος».

Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος «^{Ἀκρόπολις}» (4 σελίδες), τὸ ζεῦγος ἔρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀναβαίνει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ ἔραστής ἀναλύεται εἰς ὕμνους πρὸς τὸν ἱερὸν βράχον καὶ τὴν Ἀθηνᾶν, ἀλλ' ἡ ἔρωμένη ἀκούει ψυχρά. «Διατί ἔχεις κλεισμένα τὰ χεῖλη σου, καὶ διατί αἱ μεγάλαί σου βλεφαρίδες σκεπάζουσι τὴν λάμπην τῶν βλεμμάτων σου ; Τὸ χέρι σου εἶναι ψυχρόν, ὦ Μιράντα . . . Διατί κρύβεις τὸ πρόσωπόν σου ;» Καὶ κατωτέρω : «^Ω Μιράντα, διατί σὲ φοβίζει τὸ παραπονεμένον φῶς ποῦ φιλεῖ τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου σου ;»

Ἐν τῷ μεταξῦ ἔρχεται πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἕν βοῆ καὶ δόξα ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων. Ὁ ἔραστής ἀναπέμπει νέους ὕμνους πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, ἀλλ' ἡ Μιράντα παραμένει πάντοτε ἀπαθής. Ὁ ἔραστής τῆς λέγει : «^{Ἀπὸ} τὰ κουρασμένα μάτια σου χύνεται ἡ χρυσοπόρφυρος μελαγχολία τοῦ βασιλεύματος. Χλωμὰ ῥόδα ἀνθοῦν εἰς τὰ μάγουλά σου καὶ τὸ μάρμαρον τοῦ μετώπου σου τὸ ἀυλακῶνει βουβὰ τὸ πέρασμα τῆς ζωῆς. Ποῖον ῥίγος περνεῖ σιμά σου, ὦ Μιράντα ;

Κλεῖσε τὰ τρομασμένα μάτια σου. Τὸ ὄνειρον ἀπλώνει ἐπάνω σου τὰ περὰ του. Κλεῖσε τὰ τρομασμένα μάτια σου. ^Ω ! Νὰ τὰ Παναθηναία τοῦ ἔρωτός μας. Ἡ ἱερὰ πομπὴ τῆς ἀγάπης μου κυλᾷ ὀρηκτικὴ εἰς τοὺς πόδας σου. Ἡ αὐγὴ τῆς παρθενίας σου λάμπει ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλὸν βᾶθρον τῆς νεότητος. Ὁ ἔλεφας τῆς γυμνότητός σου σκορπεῖ λιποθυμίας εἰς τὸν βραδυνὸν ἄερα. Σοῦ φέρνω τὸν πέπλον, τὸν ὁποῖον ὕφανα κάτω ἀπὸ τὰ μάγια τοῦ Γαλαξία μὲ τὰς ἀκτῖνας τῆς σκέψεώς μου. ^Ω ! Νὰ τὰ Παναθηναία τοῦ ἔρωτός μας. Δός μου τὸ χέρι σου, ὦ Μιράντα. Τὸ ὄνειρον τῆς νεότητος καὶ τῆς ἀγάπης εἶναι ἀθάνατον».

Εἰς τὸ τρίτον μέρος τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «**Ὀλυμπία**», (4 σελίδες καὶ αὐτό), βλέπομεν ὅτι ἡ Μιράντα ἐκάμφθη, καὶ τὸ ζῦγος ἐγέννησε τὸν Βάθυλλον (1), ὁ ὁποῖος εἶναι τώρα ἔφηβος. Οἱ γονεῖς του ἔρχονται εἰς τὴν Ὀλυμπίαν νὰ παρακολουθήσουν τὸν ἀγῶνα τοῦ τέκνου των. Ὁ πατὴρ, ἀποθουμάζων τὸν υἱόν του, λέγει μεταξὺ ἄλλων :

«Τὰ ρίγη τῶν νυκτῶν μας περνοῦν μέσα εἰς τὰ βάθη τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἡ μουσικὴ τῶν μυστικῶν μας, τὰ ὁποῖα ἤκουσεν ὁ Γαλαξίας, χύνεται ἀπὸ τὰ χάρδια τῆς φωνῆς του. Ἡ θέρμη τῶν ἐναγκαλισμῶν μας ἐμψυχώνει τὸ μεγαλεῖον τοῦ κινήματός του. Ἡ γαλήνη τῶν ρεμβασμῶν μας κάτω ἀπὸ τὰ ἄστρα γλύφει τὸ ἀγαλμα τῆς ἀκινήσιας του. Καὶ τὸ ἐλαφρότατον φύσημα τοῦ δειλινοῦ ἀνακατώνει ἐλαφρὰ εἰς τὸ μέτωπόν του, μὲ τὴν πρώτην ἀνατριχίλαν τῆς ἀγάπης μας, ἀνακατώνει πάλιν ἠδονικὰ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Βαθύλλου τὰ μαλλιά σου μὲ τὰ ἰδικά μου.

Ἡ ἱερὰ Ἄλις τῆς ζωῆς ἀπλώνεται ἐμπροστά μας, ὦ Μιράντα. Τὸ αἰώνιον στάδιον περιμένει τὸν καρπὸν τῆς νεότητός μας. Ἀκχοῦμπησε τὰ χέρια σου εἰς τοὺς ξανθοὺς βοστρύχους τῆς κεφαλῆς του καὶ φίλησέ του τὸ λευκὸν κρίνον τυῦ μετώπου, πρὶν περάσῃ ἐπάνω ἀπὸ τὴν δροσιάν του ἢ κάμπια τῆς σκέψεως. Φίλησέ τον εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἔλα κάθισε σιμά μου, ἐδῶ εἰς τὴν ἱερὰν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ, κάτω ἀπὸ τὰς μεγάλας σκιὰς τῶν πλατάνων. Ἡ βοή τῶν ἀγῶνων καὶ ὁ θρίαμβος τῆς νίκης φθάνει ἐδῶ εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν μητέρων. Ἐλα κάθισε σιμά μου ὑπὸ τὰς μεγάλας σκιὰς. Ἡ Ἄλις τῆς ζωῆς ἀπλώνεται ἐμπροστά μας. Ὁ Θάνατος εἶναι τὸ Μέγα Ψεῦδος».

Ἀκολουθεῖ τὸ τέλος.

Παραθέτω, πῶς τὸ ἔχει γράψει ὁ συγγραφεὺς, εἰς τὴν ἀριστερὰν σελίδα, εἰς τὴν δεξιὰν δὲ πῶς τὸ παρουσιάζει ὁ συλλογεὺς. (Θέτω ἀποσιωπητικὰ εἰς τὰς παραλειφθείσας λέξεις, καὶ ἀραιῶν τὰ γράμματα εἰς τὰς μεταβληθείσας).

(1) Βάθυλλος, ἦτο τὸ ὄνομα ὠραιότατου νέου Σαμίου, εὐνοουμένου τοῦ Πολυκράτους, ὅστις τοῦ ἀνήγειρεν ἀνδριάντα. Τὴν ἔσοχον καλλονὴν του ὕμνησε καὶ ὁ Ἀνακρέων.

Τὸ κείμενον τοῦ Νιρβάνα.

Ἐνας ἥλιος γεννιέται μέσα εἰς τὰ ροδόφυλλα τῆς αὐγῆς.
 Ἐνας ἥλιος γεννιέται καὶ γλυκοφιλεῖ τὰ ἀρκαδικὰ βουνά. Μέσα
 εἰς τὸ λευκὸν μεθύσι τοῦ φωτὸς σπινθηρίζουν τρελλὰ τάσημένα
 νερὰ τοῦ Ἄλφειοῦ, σπινθηρίζουν τρελλὰ τάσημένα νερὰ τοῦ
 Κλαδέου κάτω ἀπὸ τὰς σιωπηλὰς σκιάς. Καὶ ὁ ἀθάνατος λαὸς
 τῶν μαρμάρων θριαμβεῦει μέσα εἰς τὶς πρασινάδες τῆς Ἄλτεις.
 Ἐνας ἥλιος γεννιέται μέσα εἰς τὰ ροδόφυλλα τῆς αὐγῆς καὶ γλυ-
 κοφιλεῖ τὰρκαδικὰ βουνά.

Αἱ σάλπιγγες δονοῦν τὸν πρωινὸν ἀέρα, ὃ Βάθυλλε. Ἡ
 καλλιστέφανος ἐλαία χαμηλώνει τοὺς κλάδους τῆς κάτω ἀπὸ τὰ
 μάρμαρα τοῦ προστύλου. Αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ ἀνοίγονται ἐμπρὸς
 εἰς τὴν νεότητά σου. Ὁ θρόνος τοῦ θεοῦ ἀστράπτει ἀντικρῦ σου
 ἀπὸ τὸν χρυσοῦν καὶ τὸν ἐλέφαν καὶ τὸν ἔβενον καὶ τοὺς τιμίους
 λίθους καὶ ἐπ' αὐτοῦ διφρηλατεῖ ὁ Ἥλιος καὶ ἰππεύει ἡ Σελήνη.
 Ὁ Αἰώνιος, μὲ τὴν χρυσοῦν χαίτην, σοῦ δείχνει τὴν χρυσελεφαν-
 τίνην Νίκη καὶ ὑψώνει ἐνώπιόν σου ἐπὶ τοῦ ἀστραπτεροῦ σκῆ-
 πρου τὸν Ἄετόν. Ὅμοσε, ὃ Βάθυλλε, τὸν ἱερὸν ὄρκον.

Αἱ σάλπιγγες δονοῦν τὸν πρωινὸν ἀέρα. Ρίψε τὴν χλαμύδα,
 ὃ Ὠραῖε, καὶ δεῖξε θριαμβευτικὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον τὸ ἄνθος τὸ
 ἱερὸν τῆς ἡβης. Ἡ βοή τοῦ λαοῦ ὑψώνεται ὀλόγουρά σου. Πέτα,
 ὃ Βάθυλλε. Ἡ γῆ γλιστρᾷ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου καὶ ὁ ἀέρας
 σχίζεται ἐμπρὸς σου καὶ σοῦ φιλεῖ τὸ ἰδρωμένον μέτωπον καὶ
 σοῦ ἀνεμίζει τὴν ξανθὴν κόμην. Πέτα, ὃ Βάθυλλε. Οἱ θαλλοὶ
 τῶν φοινίκων ὑψώνονται εἰς τὸ τέρμα ἕτοιμοι νὰ φιλήσουν τοὺς
 βοστρύχους τῆς κόμης σου. Ὁ Πραξιτέλης μεθ' εἰς τὸ ἄνθισμα
 τῆς σαρκός σου καὶ τὸ μάρμαρον, ποῦ πλάττει τοὺς θεοὺς, ἀνα-
 τριχιάζει μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς. Πέτα, ὃ Βάθυλλε.

Ἀπὸ τὸν θρίαμβον τῆς ἐπιθυμίας μου ἐγεννήθησαν αἱ ἀστρα-
 παὶ τῶν βλεμμάτων του καὶ ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν τῆς παρθενίας σου
 αἱ μεγάλαι σκιαί τῶν βλεφαρίδων του. Ἀπὸ τὸ φωσφόρισμα τῆς
 προσευχῆς σου ἐφωτίσθη ἡ λευκότης τοῦ μετώπου του καὶ ἀπὸ

Τὸ κείμενον τοῦ σχολικοῦ βιβλίου.

Ἐνας ἥλιος γεννιέται μέσα εἰς τὰ ροδόφυλλα τῆς αὐγῆς.

Ἐνας ἥλιος γεννιέται καὶ γλυκοφιλεῖ τ' Ἀρκαδικὰ βουνά.

Μέσα εἰς τὸ λευκὸν μεθύσι τοῦ φωτὸς σπινθηρίζουν τρελλὰ τ' ἀσημένια νερὰ τοῦ Ἀλφειοῦ, σπινθηρίζουν τρελλὰ τ' ἀσημένια νερὰ τοῦ Κλαδέου κάτω ἀπὸ τὰς σιωπηλὰς σκιάς.

Καὶ ὁ ἀθάνατος λαὸς τῶν μαρμάρων θριαμβεύει μέσα εἰς τὶς πρασινάδες τῆς Ἄλτεως. Ἐνας ἥλιος γεννιέται μέσα εἰς τὰ ροδόφυλλα τῆς αὐγῆς καὶ γλυκοφιλεῖ τ' Ἀρκαδικὰ βουνά.

Οἱ σάλπιγγες δονοῦν τὸν πρωινὸν ἀέρα, ὦ ν ε ὅ τ η ς. Καὶ ἡ καλλιστέφανος ἐλαία χαμηλώνει τοὺς κλάδους τῆς κάτω ἀπὸ τὰ μάρμαρα τοῦ προστύλου. Αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ ἀνοίγονται ἐμ - π ρ ὅ ς σ ο υ. Ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ ἀστράφτει ἀντικρῦ σου ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἐλέφαν . . . . . καὶ τοὺς τιμίους λίθους. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ διφρηλατεῖ ὁ ἥλιος . . . . . Ὁ αἰώνιος, μὲ τὴν χρυσῆν χαίτην του σοῦ δείχνει τὴν χρυσελεφαντίνην Νίκην καὶ ὑψώνει ἐνώπιόν σου ἐπὶ τοῦ ἀστραφτεροῦ σκήπτρου τὸν Ἄετόν.

Ὅμοσε, ὦ ν ε ὅ τ η ς, τὸν ἱερὸν ὄρκον !

Αἱ σάλπιγγες δονοῦν τὸν πρωινὸν ἀέρα. Ρίψε τὴν χλαμύδα . . . . καὶ δεῖξε θριαμβευτικὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον τὸ ἐ φ η β ι κ ὸ ν σ ῶ μ α . . . . . Πέτα, ὦ ν ε ὅ τ η ς ! Ἡ γῆ γλιστρᾷ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια . . . καὶ ὁ ἀέρας σχίζεται ἐμπρὸς σου καὶ σοῦ φιλεῖ τὸ ἰδρωμένον μέτωπον καὶ σοῦ ἀνεμίζει τὴν ξανθὴν κόμην . . . . .

Οἱ θαλλοὶ τῶν φοινίκων ὑψώνονται εἰς τὸ τέμα, ἔτοιμοι νὰ φιλήσουν τοὺς βοστρύχους τῆς κόμης σου. Ὁ Πραξιτέλης μεθ' εἰς τὸ ἀνθισμα τῆς σαρκός σου καὶ τὸ μάρμαρον, μ ε τ ὸ ὀ π ο ῖ ο ν πλάττει τοὺς θεοὺς, ἀνατριχιάζει μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς...

Τὸ κείμενον τοῦ Νιρβάνα.

τὰ δηλητήρια τῆς σκέψεώς μου ἐτράφησαν τὰ φίδια τῶν βοστρύχων του. Ἐπάνω εἰς τὸ μέτωπόν του τὸ φύσημα τοῦ δειλινοῦ ἀνακατώνει ἡδονικὰ τὰ μαλλιά σου μὲ τὰ ἰδικά μου. Καὶ μέσα εἰς τὸ μυστικὸν λουλούδι τοῦ στήθους του οἱ κάμπιες τῆς ζωῆς μας φυτρῶνουν νέα χρυσόλευκα πτερά.

Ἡ αἰωνία Ἄλις ἀπλώνεται ἐμπροστά μας, ὦ Μιράντα. Ὁ Ἡλιος γλυκοφιλεῖ τὰ Ἀρκαδικὰ βουνά. Ὁ Ἥλιος γλυκοφιλεῖ τὰ διαμάντια τοῦ Κλαδέου καὶ τὰ διαμάντια τοῦ Ἀλφειοῦ. Ὁ Αἰώνιος ὑψώνει εἰς τὴν δεξιάν του τὴν χρυσελεφαντίνην Νίκη. Ὁ θρίαμβος τοῦ σταδίου ἀγκαλιάζει τὸν καρπὸν τοῦ ἐρωτός μας καὶ ἡ καλλιστέφανος εἰλαία γέρνει τ' ἀθάνατα κλαδιά της ἐπάνω εἰς τοὺς κροτάφους τῆς παντοτινῆς νεότητος. ὦ Μιράντα, γλυκύτερα ἀπὸ τὸ ἡλιοβασίλευμα, ὦ Μιράντα, γλυκύτερα ἀπὸ τὰ χλωμά ρόδα, ἡ Ἄλις τῆς ζωῆς πρασινίζει ἐμπροστά μας. Ὁ Θάνατος εἶναι τὸ Μέγα Ψεῦδος.

Ἐρωτῶ τώρα τὸν ἀναγνώστην : Ἦτο σωστὸ ἢ παλαιὰ αὐτῆς σελὶς μὲ τὸν ἐπιτηδευμένον στομφώδη λόγον, μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους, ἐξεξητημένας ὄλας καὶ τὰς πλείστας ἀτυχεῖς, μεταφορὰς, νὰ περιληφθῇ εἰς τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα, ὡς δείγμα τῆς συγγραφικῆς ἰκανότητος τοῦ Νιρβάνα ;

Ἄλλ' ἐρωτῶ καὶ κάτι ἄλλο γενικώτερον : Εἶναι θεμιτὸν νὰ περικόπτωμεν, νὰ μεταβάλλωμεν καὶ νὰ τροποποιῶμεν αὐθαίρετως τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων, ὅπως ἐγίνε εἰς αὐτὸ ἐδῶ, καὶ ἔτσι παρηλλαγμένα καὶ παραμορφωμένα νὰ τὰ δίδωμεν εἰς τοὺς ἀνιδεοὺς ἀναγνώστας, ὡς γνήσια δῆθεν ἔργα αὐτῶν ; (1)

(1) Παρομοίαν ἀλλοίωσιν κειμένου ὑπέδειξα καὶ πρὸ διετίας εἰς τὸ βιβλίον μου «*Διηγῆματα τοῦ Ροῦδη καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη*», σελ. 270—272. Ἄλλ' ἢ ὑπόδειξις μου ἐπέρασεν ἀπαρτήρητος.

Τὸ κείμενον τοῦ σχολικοῦ βιβλίου.

Ἡ αἰωνία Ἄλις ἀπλώνεται ἔμπρός μας. . . . .

Ὁ ἥλιος γλυκοφιλεῖ τ' Ἀρκαδικὰ βουνά . . . . . καὶ τὰ διαμάντια τοῦ Κλαδέου. . . . .

Ἡ καλλιστέφανος ἔλαία γέρνει τ' ἀθάνατα κλαδιά της ἐπάνω εἰς τοὺς κροτάφους τῆς παντοτινῆς νεότητος.

. . . . .

Δεύτερον ἔργον τοῦ Νιρβάνα ἔχει τυπωθῆ εἰς τὰς σελ. 81—83 τοῦ βιβλίου, ληφθὲν ἐπίσης ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ Θεοδ. Μακροπούλου, μία περιγραφή διὰ τὴν **Δήλον**, ὕστερα ἀπὸ ἐκδρομὴν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ συγγραφεὺς ἐκεῖ.

Ἡ περιγραφή εἶναι πολὺ ζωηρά, διηγηθισμένη μὲ ὠραία ἐπεισόδια καὶ ἀστεία, μὲ τὸ σύνηθες εὐτράπελον καὶ τόσον ἔλκυστικὸν ὕφος τοῦ Νιρβάνα, ὅπως διεμόρφωσεν αὐτὸ μετὰ τὰ πρῶτα πρωτόλειά του. Ὁ συλλογεὺς ὅμως παρέλειψε, φαίνεται, πολλὰ τμήματα ἀπὸ αὐτὴν, περιορίσας εἰς δύο σελίδας, καὶ ἔτσι γενῶνται ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀσάφεια.

Δὲν ἀσχολοῦμαι μὲ τὸ ἔργον, διότι εἶναι ἤδη γνωστὸν εἰς τὰ παιδιὰ. Ἔχει παρουσιασθῆ εἰς αὐτά, καὶ μάλιστα εἰς ἀρτιωτέραν μορφήν (εἰς πέντε σελίδας) εἰς τὸ Ἀναγνωστικὸν τῆς 5' Δημοτικοῦ (σελ. 137—141), τὸ ἐγκριθὲν τὸ 1954 διὰ 4 ἔτη ὥστε ἐδῶ ἀδίκως καταλαμβάνει τὸν χῶρον.

Τρίτον ἔργον τοῦ Νιρβάνα, ληφθὲν ἀπὸ τὴν συλλογὴν Στ. Σπεράντσα καὶ Στ. Δουφεξῆ παραθέτεται εἰς τὴν σελ. 159 τοῦ βιβλίου μὲ τὸν τίτλον **Μὴ τὸ ξυπνάτε**.

Εἶναι μία μικρὰ εἰκὼν, ἀλλὰ γεμάτη ζωὴν καὶ τρυφερότητα καὶ ποίησιν: Ἐνα μικρὸ σκυλάκι κοιμᾶται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του. Ἀπὸ μερικὰς κινήσεις ποὺ κάμνει, ὁ συγγραφεὺς νομίζει ὅτι ὄνειρεύεται. Τὸ ἴδιο νομίζει καὶ ἡ μητέρα του, ἡ

ὅποια, γνωρίζουσα πόσα βάσανα τὸ περιμένουν ὅταν μεγαλώσῃ, κοιτάζει τοὺς διαβάτας μὲ ἀνθρώπινον βλέμμα, σὰν νὰ τοὺς παρακαλῇ : « Μὴν τὸ ξυπνάτε ! Ἄφησέτ' εἰς τὸν παράδεισον ποὺ βρίσκειται ! Ἄφησ' τὰ μικρὰ παιδιὰ νὰ χαίρωνται ! Μὴ διακόπτετε τὰ ὄνειρα καὶ τὰ παιχνίδια των ! Ἀρκετὴ δυστυχία τὰ περιμένει, ὅταν ξυπνήσουν, καὶ ἀργότερα, εἰς τὴν ζωὴν των ! »

Θαυμάζομεν ἀληθινὰ ἐδῶ τὴν τέχνην τοῦ συγγραφέως, ὁ ὅποιος λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ ἓνα τίποτε, μίαν συνήθη σκηνὴν τοῦ δρόμου, μᾶς βυθίζει εἰς σκέψεις διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν καὶ μᾶς συγκινεῖ ἰσχυρότατα.

Τέταρτον ἔργον τοῦ Νιρβάνα παραθέτεται εἰς τὰς σελ. 196—7, εἰλημμένον ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ Κωνσταντῆ Ρωμαίου, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἐνας λαὸς καὶ ἕνας βασιλεὺς*.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, χωρὶς κανένα βαθύτερον περιεχόμενον, χρονογραφήματα, ποὺ δημοσιεύονται εἰς τὰς ἑφημερίδας, διὰ νὰ ἀπασχολήσουν ἐπὶ τινα λεπτὰ τοὺς ἀναγνώστας, προωρισμένα νὰ μὴ ξαναδιαβασθοῦν. Περίεργον, πῶς ἐνεκρίθη, καὶ πῶς ἐπίσης ἐνεκρίθη καὶ κατέλαβε τὰς σελίδας 86—7 τοῦ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου (ἐκδ. 1954). Εἶναι ἐν τ ε λ ῶ ς ἀ κ α τ ἄ λ λ η λ ο ν διὰ τοὺς μαθητάς.

Συγκεφαλαίων :

Ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἐν τῷ βιβλίῳ ἔργα τοῦ Νιρβάνα δύο μὲν *Ἡ Δῆλος* καὶ τὸ *Ἐνας λαὸς καὶ ἕνας βασιλεὺς* εἶναι γνωστὰ εἰς τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ Ἀναγνωστικά τοῦ Δημοτ. Σχολείου (τὸ δεύτερον ἔπρεπε νὰ λείπῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ) τὸ τρίτον, τὴν *Ὀλυμπίαν*, ἀπορεῖ κανεὶς πῶς τὴν ἐνέκριναν οἱ κριταί· τὸ τέταρτον μόνον εἶναι πρᾶγματι ὠραῖον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πολὺ σύντομον, μισῆς μόνον σελίδος.

**Δ'. ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΕΙΣ ΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ
ΤΗΣ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ 1957.**

Εἰς τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ βιβλίου, τὸ φέρον τὸν τίτλον
Ἐπιτομὴ τῆς θρησκευτικῆς ζήτησεως, ἐκτὸς τῶν σχετι-
κῶν πεζῶν λογοτεχνημάτων, ὑπάρχουν καὶ τὰ ἑξῆς δέκα ποιήματα
κατὰ σειράν :

1) Ἡ προσευχὴ τοῦ ταπεινοῦ..	Ζαχ. Παπαντωνίου
2) Πρὸς τὸν Θεόν.....	Ἡλ. Τανταλίδου
3) Στὴν Παναγία	Ἄνδρ. Μαρτζώκη
4) Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας..	Δημῶδες
5) Χριστούγεννα	Κ. Κρυστάλλη
6) Ἐσπερινὸς	Γ. Δροσίνη
7) Σωκλήσι	Γ. Δροσίνη
8) Τὸ Σαββατόβραδο	Δ. Βικέλα
9) Σίμων Πέτρος	Ἰ. Πολέμη καὶ
10) Ἡ ἡμέρα τῆς Δαμπερῆς	Διον. Σολωμοῦ.

Θὰ τὰ ἐξετάσω ἕνα-ἕνα.

Πρῶτον ἔξ αὐτῶν καὶ πρῶτον εἰς τὸ βιβλίον, εἰλημμένον
ἀπὸ τὴν συλλογὴν Στ. Σπυριδίου καὶ Στ. Δουφεξῆ,
ἐμφανίζεται τὸ γνωστὸν ποίημα τοῦ **Ζ. Παπαντωνίου** ἀπὸ τὴν
συλλογὴν του «Τὰ θεῖα δῶρα»

Ἡ προσευχὴ τοῦ ταπεινοῦ.

1

*Κύριε, σὰν ἤρθεν ἡ βραδιά, σοῦ λέω τὴν προσευχὴ μου.
Ἄλλη ψυχὴ δὲν ἔβλαψα στὸν κόσμον ἀπ' τὴ δική μου.
Ἐκεῖνοι, ποὺ μὲ πλήγωσαν, ἦσαν ἀγαπημένοι.
Τὴν πίκρα μου τὴ βάστηξα. Μοῦ δίνεις καὶ τὴν ξένη.*

3

Δὲν ἔχω δόξα. Εἶν' ἦσουχα τὰ ἔργα ποὺ ἔχω πράξει.

"Ακουσα τὴ γλυκειὰ βροχή. Τῇ δύσει ἔχω κοιτάξει.

"Εδωκα στὰ παιδιά χαρές, σὲ σκύλους λίγο χάδι.

Ζευγάδες καλῆσπέρισα, ποὺ γύριζαν τὸ βράδυ.

4

Τώρα δὲν ἔχω τίποτα νὰ διώξω ἢ νὰ κρατήσω.

Δὲν περιμένω ἀνταμοιβή. Πολύ νὰί τέτοια ἐλπίδα.

Εὐδόκησε ν' ἀφανισῶ, χωρὶς νὰ ξαναζήσω . . .

Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὰ βουνά καὶ γιὰ τοὺς κάμπους ποὺ εἶδα.

"Απὸ τὸ ποίημα ἔχει παραλειφθῆ ἡ δευτέρα στροφὴ, ἡ ὁποία λέγει :

2

Μ' ἀπαρνηθῆκαν οἱ χαρές. Δὲν τις γυρεύω πίσω.

Προσμένω τὰ χειρότερα. Εἶν' ἁμαρτία νὰ ἐλπίσω.

Σὰν εὐτυχία τὴν ἀγαπῶ τῆς νύχτας τὴ φοβέρα.

Στὴν πόρτα μου ἄλλος δὲ χτυπᾷ κανεὶς ἀπ' τὸν ἀγέρα.

Τὸ ποίημα κάμνει μεγάλην καὶ ὠραίαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς μεγάλους, τοὺς μορφωμένους, ἕξ αἰτίας τῆς περιτέχνου ἀπλότητος καὶ ἰδίᾳ τῶν πολλῶν ἀπροσοκῆτων, τὰ ὁποῖα περιέχει. Τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτά, ποὺ προξενεῖ τὴν μεγίστην ἐκπληξιν, ἐτέθη ὡς κορυφωμα, ἀκριβῶς εἰς τὸ τέλος, εἰς τὸν τελευταῖον στίχον. Μένομεν κατάπληκτοι, ὅταν τὸν διαβάζομεν. Οὔτε τὸ ἐπεριμένον, οὔτε κἂν εἶχε περάσει ἀπὸ τὸν νοῦν μας αὐτό, ὅτι εἶναι μεγάλο δῶρον τοῦ Θεοῦ ἡ εὐμορφία τῆς φύσεως, καὶ πρέπει νὰ τὸν εὐγνωμονῶμεν, διότι τὴν χαιρόμεθα. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος αὐτὸς ποὺ τὸ εὗρηκε καὶ τὸ ἔγραψεν αὐτό.

"Αλλά, ἄς ἐξετάσωμεν, εἶναι κατάλληλον τὸ ποίημα διὰ τὰ παιδιά τῶν 13—14 ἐτῶν, διὰ τὰ ὁποῖα προορίζεται τὸ βιβλίον ;
Εἰς τὴν ἐρμηνείαν οἱ μαθηταὶ θὰ δυσκολευθοῦν εἰς τὸν στίχον:
Δὲν ἔχω δόξα. Εἶναι ἦσουχα τὰ ἔργα ποὺ ἔχω πράξει.

Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ διδασκάλου θὰ ἐρμηνεύσουν : Τὰ ἔργα μου δὲν ὑπῆρξαν σπουδαῖα, ἐξαιρετικά, μεγαλοργήματα, ἀλλὰ συνηθισμένα, ὅπως τῶν πτωχῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων ἡ ζωὴ μου

ὑπῆρξεν ὁμαλή· δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀπέκτησα δόξαν, οὔτε ἔχω τὴν φιλοδοξίαν νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τὸ ὄνομά μου, νὰ τύχω ὑστεροφημίας. Ὑπῆρξα ἓνας ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀπλοϊκῶν, συνήθων ἀνθρώπων, ποὺ ἔρχονται εἰς τὸν κόσμον καὶ παρέρχονται, χωρὶς ἢ ἱστορία νὰ ἀσχοληθῇ μὲ αὐτούς.

Ὅμοίως δυσκολίαν θὰ αἰσθανθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν στίχον :

Τώρα δὲν ἔχω τίποτα νὰ διώξω ἢ νὰ κρατήσω.

Τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ ἴδε κατωτέρω.

Προσεκτικωτέρα θεώρησις τοῦ ποιήματος δεικνύει, ὅτι

α) ὁ τίτλος δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ περιεχόμενον. Ἐδῶ δὲν ἔχομεν ἓνα ἀνθρώπον ταπεινόν, χαμηλὰ (μὲ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως) εὐρισκόμενον εἰς τὴν κοινωνικὴν κλίμακα, ἐργάτην, γεωργόν, ἢ ἐξωμάχον ἐν γένει, ἀγράμματον, ἢ (μὲ τὴν μεταφορικὴν καὶ συνηθεστέραν σημασίαν τῆς λ.) ταπεινόφρονα, μετριόφρονα, σεμνόν· ἐδῶ ἀκούομεν ἓνα ἀνθρώπον μορφωμένον, εὐχारीστημένον, ὑπερήφανον καὶ καυχώμενον διὰ τὰ ἔργα του.

Καὶ οὕτε πρόκειται διὰ τὴν συνηθισμένην καθημερινὴν προσευχήν, ὡς ἐσφαλμένως νομίζει κανεὶς ἐκ πρώτης ὄψεως ἀπὸ τὸν τίτλον. Τὴν λ. *βραδιά* τοῦ 1ου στίχου βλέπομεν, ὅτι ὁ ποιητὴς τὴν ἐννοεῖ ὡς βραδιά τῆς ἡλικίας, τῆς ζωῆς, ὡς τὰς δυσμάς τοῦ βίου. (Καὶ ἔτσι ἐρμηνεύομεν ἴσως τὴν τῶρα καὶ τὸν στίχον τῆς 4ης στροφῆς : *τώρα*—ποὺ μὲ πλησιάζει τὸ τέλος τῆς ζωῆς μου,— *δὲν ἔχω τίποτε νὰ διώξω ἢ νὰ κρατήσω*—δὲν ἔχω καμμίαν ἐπιθυμίαν· ἐκεῖνα ποὺ μοῦ ἤρρεσαν εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν μοῦ ἤρρεσαν, ὅλα μοῦ εἶναι πλέον ἀδιάφορα.

β) Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ὁ σωστὸς τίτλος θὰ ἦταν : *Ἡ τελευταία ἐξομολόγησις πρὸς τὸν Δημιουργὸν τοῦ παντός* (ὄχι τὸν ἰδικόν μας Θεὸν τῶν Χριστιανῶν, ἴδε κατωτέρω), ἐν ὅς γέροντος μορφωμένου, ὁ ὁποῖος πολλὰ ἔζησε καὶ εἶδε, καὶ πολλὰ ἔπαθε, καὶ μάλιστα ἀπὸ στενοῦς φίλους καὶ συγγενεῖς του (ἔχει ἀποκτήσει, ὅπως λέγομεν, πικρὰν πεῖραν τοῦ κόσμου), ἀλλ' ὁ ὁποῖος, παρὰ τὰς δυστυχίας του καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπογοήτευσίν του, *παρέμεινεν ἀγαθὸς* εἰς τὴν ψυχὴν καθ' ὅ

λην του την ζωήν· ἐν ὧς γέροντος συγχρόνως αὐταρξέσκου, καυχηματίου, ἀλλὰ ὑποδυομένου ταπεινοφροσύνην, δὴ θεν ταπεινοῦ.

Εἶπα : μορφωμένου, ἐκλεπτυσμένου. Οἱ μαθηταὶ θὰ εὑρουν ὅτι τοῦτο δεικνύουν σαφῶς οἱ στίχοι 2—4 τῆς τρίτης στροφῆς. (Ὁ ἀγράμματος χωρικός δὲν ἀποδίδει εἰς τὰ χρώματα τῆς δύσεως, εἰς τὰ χάρδια πρὸς τοὺς σκύλους, εἰς τὶς χαρὲς ποῦ δίδομεν εἰς τὰ παιδιά καὶ τὰ ἄλλα ἀναφερόμενα ἐκεῖ τόσην σημασίαν, ὥστε νὰ τὰ θεωρῇ σπουδαίας πράξεις τοῦ βίου του, ἀξίας αὐταὶ μόνον νὰ ἀναφερθῶσι κατὰ τὴν τελευταίαν ἀνασκόπησιν τῆς ζωῆς του εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἔξομολόγησίν του). Τὸ ἴδιο δεικνύει καὶ ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ ποιήματος.

Εἶπα : Ἡ ἔξομολόγησις γίνεται πρὸς τὸν Δημιουργὸν τοῦ παντός, ὄχι πρὸς τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν, τὸν ἰδικόν μας. Οἱ μαθηταί, ἐὰν τὸ ποίημα διδαχθῇ, εὐκολα θὰ τὸ εὑρουν καὶ αὐτό. Τὸ φωνάζουν οἱ δύο στίχοι 2ος καὶ 3ος τῆς τελευταίας στροφῆς, ἀντίθετοι πρὸς τὰ διδάγματα τῆς θρησκείας μας. Ἄλλὰ καὶ ὁ 4ος στίχος τῆς 1ης στροφῆς

«Τὴν πίκρα μου τὴ βάσιτσα. Μοῦ δίνεις καὶ τὴν ξένη»

εἶναι μία διαμαρτυρία, ἕνα παράπονον ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἔπλασεν ἔτσι εὐαίσθητον κατὰ τὴν καρδίαν καὶ εὐσπλαγχνικόν, ὥστε νὰ μὴ τοῦ φθάνουν αἱ ἰδικαί του δυστυχίαι καὶ οἱ ἰδιοί του καημοί, ἀλλὰ νὰ νοιάζεται καὶ νὰ πονῇ καὶ γιὰ τὶς ξένες ἔνοιες. Ἄλλ' ὁ μέγιστος χριστιανικός νόμος, ἡ κρηπίς τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀγάπη, ἡ συμπόνια, ἡ παροχή παρηγορίας καὶ βοηθείας πρὸς τοὺς πάσχοντας ἀδελφούς μας· τοῦτο εἶναι τὸ καθήκον, τὸ ὑπέρτατον χρέος τοῦ χριστιανοῦ καὶ ὁ ἀληθινὸς χριστιανὸς ὄχι μόνον δὲν αἰσθάνεται δυσφορίαν δι' αὐτό, ἀλλ' ἴσα-ἴσα εὐχαριστεῖται, διότι τοῦ δίδεται ἀφορμὴ νὰ εὐσπλαγχισθῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν πάσχοντα ἀδελφόν του. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἰς τὴν μεγαλειώδη εἰκόνα περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐτόνισεν, ὅτι τὴν συμπόνια αὐτὴν πρὸς τὸν πλησίον παρακολουθεῖ ἀγρῦπνως, καὶ τοὺς αἰσθανομένους, καὶ ἐμπράκτως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἐκδηλώνοντας αὐτήν, θὰ ἀνταμείψῃ μὲ τὴν ὑπερτάτην εὐδαιμονίαν, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα.

Εἶπα τέλος καυχηματοῦ καὶ ὄχι ταπεινοῦ. Τὸ δεικνύουν καὶ αὐτὸ οἱ στίχοι 4ος τῆς 1ης στροφῆς, ὁ 2ος, 3ος καὶ 4ος τῆς 3ης στροφῆς, ὁ 2ος καὶ 3ος τῆς 4ης. (Τὴν ἔλπιδα ἀνταμοιβῆς διὰ τὰς ἀγαθὰς κατὰ τὸν βίον μου πράξεις καὶ τὴν πίστιν εἰς μέλλουσαν ζωὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ δίκαιοι καὶ οἱ φίλαλλοι θ' ἀνταμειφῶσι, δὲν τὰ θέλω).

Ἐὰν αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ εἶναι ὀρθαί, τὸ ποίημα αὐτό, ὅσον καὶ ἂν εὐχαριστῆ καὶ ἐνθουσιάζῃ τοὺς μεγάλους, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπετρέπετο νὰ περιληφθῆ εἰς Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα διὰ τὰ παιδιὰ, καὶ μάλιστα νὰ τεθῆ πρῶτον-πρῶτον εἰς τὸ βιβλίον.

Ὡς δεύτερον θρησκευτικοῦ περιεχομένου ποίημα παραθέτονται εἰς τὴν σελίδα 13 τοῦ βιβλίου, ληφθέντες ἀπὸ τὴν ἰδίαν συλλογὴν Σ τ. Σ π ε ρ ἄ ν τ σ α καὶ Σ τ. Δ ο υ φ ε ξ ῆ, οἱ ἑξῆς στίχοι τοῦ *Ἥλια Τανταλίδη* :

Πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐφοῦ, Θεέ, μ' ἐπροίκισας μὲ νοῦν καὶ μὲ αἰσθήσεις, 17
 τοὺς ὀφθαλμούς μου ἤνοιξα καὶ εἶδα . . . Ποῖα φύσις !
 Εἶδα τὸ πᾶν, πλὴν τοῦ παντός τὸν Ποιητὴν δὲν εἶδα
 κι' ἠρώτησα : «Τίς ἔθεσε τοῦ κόσμου τὴν κορπίδα ;» 20
 Καὶ μ' ἔκραξε μιᾷ φωνῇ κοινῇ ἡ ἀνθρωπότης :
 «Μία ἀρχὴ ἀνθύπαρκτος . . . ἐν Ὄν, . . . μία Θεότης». 22
 . . . Ναί, εἶσαι Σύ, ἀθάνατε, ὅστις πρὸ τῶν αἰῶνων 31
 ὡς παντοδύναμος ἀρχὴ μ' ἐν «Γεννηθῆτω» μόνον
 ὄν τὸ μηδὲν ἐποίησας, τὸ χάος ἐγκοσμήσας,
 τὴν δέξριν (1) τὴν οὐράνιον λαμπρῶς χρυσοκενήσας.

Ἡ ᾠδὴ αὕτη ἔχει δημοσιευθῆ πρῶτην φορὰν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ποιητοῦ «Παίγνια», τὴν ἐκδοθεῖσαν εἰς τὴν Σμύρνην, τὸ 1839. Εἶναι μακροτάτη, ἀπὸ 216 στίχους. Οἱ συλλογεῖς παρέλειψαν τοὺς 16 πρῶτους στίχους τῆς ἀρχῆς, παρέλειψαν ἔπειτα τοὺς στίχους 23—30, τοὺς ἑξῆς :

Εἶδα τὴν φύσιν φθίνουσαν, πλὴν μὴ ἐξοντουμένην. 23
Τὴν ὕλην εἰς ἀλλοίωσιν εἶδα συνισταμένην.

(1) Ἡ λέξις ἐρμηνεύεται εἰς τὸ Λεξιλόγιον *δέξρις* !

- 25 *Γενέσεις μετὰ τὰς φθοράς, ζωῆς μετὰ θανάτους,
καὶ ὑπ' ἐκβάσεις Πρόνοιαν ἐπρόσεξ' αὐτομάτους,
κι' ἐρώτησα : «Τίς ὁ κρατῶν τῶν ὄντων τὰς ἡγίας ;»
Καὶ μ' ἀπεκρίθησαν : «Εἰς τοὺς, ἐν Πνεῦμα τῆς Προνοίας».
Τὰς βίβλους τῶν Πατέρων μου ἠρεύνησα, κι' ἐκεῖναι*
- 30 *μὲ γράμματα θεόγραπτα «Θεός», μὲ εἶπον, εἶναι !»
καὶ ἀφοῦ παρέθεσαν 4, τοὺς ὑπ' ἀρ. 31—34, παρέλειψαν τοὺς
ἀκολουθοῦντας 182 στίχους.*

Μὲ αὐτοὺς τοὺς ἀρχαιοπρεπεῖς στίχους ἔκριναν οἱ συλλογεῖς, καθὼς καὶ οἱ κριταὶ αὐτῶν, ὅτι ἤμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ καλαισθησία τῶν μικρῶν μαθητῶν, καὶ νὰ τονωθῇ ὁ πρὸς τὸν Δημιουργὸν τοῦ κόσμου σεβασμὸς καὶ θαυμασμὸς. Τί νὰ εἶπη κανεὶς ; Δὲν ἔλαβον δὲ συγχρόνως ὑπ' ὄψει, ὅτι μὲ τὴν παράθεσιν αὐτῶν τῶν ψυχρῶν στίχων ἐμπνέουν εἰς τὰ παιδιά τοῦ Γυμνασίου περιφρόνησιν πρὸς ἓνα ποιητὴν, ὁ ὁποῖος ἔχει γράψει ἄλλους πολὺ καλοὺς στίχους εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1839 (εἰς τὴν ἰδίαν συλλογὴν τοῦ «*Παίγνια*»), καθὼς καὶ τὸ ὠραῖον «*Ναυτόπουλο*», καὶ τὴν ἀριστουργηματικὴν «*Κυριακὴν*» (1) (τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν βραδύτερον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ «*Ἄσματα εἰς εὐρωπαϊκὴν μελωδίαν*», Ἀθήναι, 1876).

Τρίτον θρησκευτικὸν ποίημα παραθέτεται εἰς τὰς σελίδας 16—17 τοῦ βιβλίου, ἀπὸ τὴν συλλογὴν Θεοδ. Μακροπούλου, τὸ ἐξῆς, τοῦ «*Ἀνδρέου Μαρτζώκη* :

Στὴν Παναγία.

1

Γλυκὸ τοῦ κόσμου στήριγμα, καλὴ μου Παναγία,
ποῦ ἀκοῦς τὴν δέησι τῶν παιδιῶν, ἀθάνατη Μαρία,
ἄκου καὶ μᾶς, ποῦ ὑψώνουμε σ' Ἐσὲ τὴν προσευχὴ μας,
ποῦ ἀπ' τὴ πιστὴ ψυχὴ μας
βγαίνει γιὰ σὲ θεορμή.

(1) Ἀνάλυσιν καὶ τῶν δύο αὐτῶν ποιημάτων βλέπε εἰς τὸ βιβλίον :
Ἄλεξ. Γ. Σαρῆ, *Διδασκαλίαι νεοελλ. λογοτεχνημάτων*, τόμ. Β', σελ.
87—93 καὶ 120—124.

2

*Ἔχε Κυρά, στή σκέπη Σου τὴν πικραμένη χήρα,
στὸν πεινασμένο ἄνοιξε, Σύ, σπλαχνικά τὴ θύρα,
δῶσε τοῦ σκλάβου, Δέσποινα, ἐλεύθερη πατριδα,
τοῦ ναύτη τὴν ἐλπίδα,
ποὺ πλέει στὴ ξενιτιά.*

3

*Τὴ μάννα παρηγόρησε πῶχει παιδί σιὰ ξένα
καὶ χύσε μίαν ἀκτίνα Σου γιὰ τὸν τυφλό, Παρθένα.
Κράτα τὸ γάλα ἀμίαντο τοῦ βρέφους, ποὺ βυζαίνει,
στρέψε στὴν οἰκουμένη
τὸ βλέμμα σπλαχνικό.*

4

*Εὐλόγησε τὰ δάκρυα, καλή μου Παναγία,
δοῦ μὲ πάθος χύνονται μπροστὰ στὴν δυστυχία.
Συχώρησε καὶ φώτισε καὶ κείνον, ποὺ ἐπλανήθη,
καὶ χύσε του σιὰ στήθη
τὴν πίστι τὴν γλυκειά.*

5

*Βοήθα καὶ τὴν Ἑλλάδα μας, τὴν ὁμορφὴ Πατριδα,
πάλι στὸν κόσμο δεῖξέ τὴν μὲ σκῆπτρο καὶ χλαμύδα.
Κάμε νὰ σφιξῆ ἐλεύθερα μέσ' στὴ θερμὴ ἀγκαλιά της
τὰ μαῦρα τὰ παιδιά της,
ποὺ κλαῖνε στὴ σκλαβιά.*

Τὸ ποίημα νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι πρωτόλειον μαθητοῦ μικρᾶς τάξεως τοῦ Γυμνασίου, ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπιεικῶς δημοσιεύονται εἰς τὰ σχολικὰ περιοδικά.

Οἱ στοχαστικοὶ μαθηταὶ θὰ προσκρούσουν εἰς ἀρκετὰς λέξεις καὶ φράσεις ἀστόχους, καὶ εἰς ἀρκετοὺς στίχους δυσνοήτους ἢ ἀκατανοήτους :

1) Εἰς τὴν 1ην στροφὴν ἡ παράκλησις τοῦ 3ου στίχου, «ἄκου καὶ μάς» τί σημαίνει ; «Σύ, ἡ ὁποία εὐμενῶς δέχουσαι, εἰσακούεις τὰς δεήσεις τῶν μικρῶν καὶ ἀφελῶν παιδιῶν, εἰσάκουσε καὶ ἡμῶν τὴν δέησιν, οἱ ὅποιοι εἴμεθα μεγαλύτεροι καὶ σοβαρῶ-

τεροι ἀπὸ αὐτὰ». Αὐτὸ εἶναι ; Βαρὺ καὶ σπουδαῖον λογικὸν ἐπιχείρημα. Κάποιος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδειξα τὸ ποίημα, μοῦ εἶπεν ὅτι παιδιὰ εἶναι ἐπίσης αὐτὰ ποῦ δέονται. Ἐπομένως, ἡ ἔννοια εἶναι : «ἀφοῦ ἀκούεις ὅλα τὰ παιδιὰ, ἀκουσε καὶ ἡμᾶς, ποῦ εἴμεθα μέρος τοῦ ὅλου». Ἐλλὰ ἀτλή ἀνάγνωσις τῶν παρακλήσεων ποῦ ἀκολουθοῦν, δεικνύει ὅτι αὐταὶ μόνον ἀπὸ μεγάλους ἡμπορεῖ νὰ διατυπωθοῦν.

2) Ἡ Παναγία εἰς τὴν 1ην στροφὴν προσφωνεῖται *ἀθάνατη Μαρία*, εἰς τὴν 2αν *Κυρά*, εἰς τὴν 3ην *Παρθένα*.

3) Εἰς τὴν 3ην στροφὴν, τὸ «*παρηγόρησε*» ἔδῳ σημαίνει ἐνίσχυσε, δῶσε ὑπομονὴν καὶ θάρρος. Ἐλλὰ τὸ παρηγορῶ συνήθως σημαίνει προσπαθῶ νὰ ἀνακουφίσω ἕνα θλιμμένον, διότι ἔχει χάσει κάποιον ἀγαπημένον του. Ἐδῳ ὁ ἀγαπημένος ζῆ, δὲν ἔχει πάθει τίποτε.

4) Ὁ 2ος στίχος τῆς ἰδίας 3ης στροφῆς καὶ *χύσε (!) μὴν ἀκτίνα σου γὰρ τὸν τυφλό, Παρθένα*, τί θὰ εἴπῃ ; «Βοήθησέ τον, σύ, ἡ ὁποία εἶσαι ἥλιος, ποῦ ἐκπέμπει ἀκτίνας, νὰ ἀναβλέψῃ προσωρινῶς (*μὴν ἀκτίνα σου*) ;» Ἡ μήπως «δῶσε του ἐνίσχυσιν διὰ νὰ ὑποφέρῃ μὲ ἐγκαρτέρησιν τὸ πάθημά του ;» Ἐνας φίλος μου, ἔμπειρος τῶν ὀφθαλμικῶν νοσημάτων καὶ τῶν σχετικῶν σήμερον ἐγχειρήσεων, μοῦ εἶπεν, ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν «νὰ εὗρη, ἔστω καὶ λίγο, ἀπὸ τὸ χαμένο φῶς του». Ἐς τὸ δεχθῶμεν.

5) Δυσνόητος εἶναι καὶ ὁ 3ος στίχος τῆς ἰδίας στροφῆς ; «*Κράτα τὸ γάλα ἀμίαντο τοῦ βρέφους, ποῦ βυζαίνει*». Τὸ μαιῖνω, ὡς γνωστόν, σημαίνει κηλιδῶνω, μολύνω, λερώνω, βρωμίζω (κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς). Ὁ νοῦς τοῦ μεγάλου ἀναγνώστου πηγαίνει εἰς τὴν ἔννοιαν : «Κράτει ἔντιμον τὴν μητέρα, ὥστε νὰ μὴ μαιῖνῃ τὴν συζυγικὴν κλίνην». Πῶς θὰ τὸ ἐξηγήσουν οἱ μικροὶ μαθηταί, δὲν γνωρίζω.

6) Κακὴν ἐντύπωσιν κάμνει εἰς τὴν ἰδίαν στροφὴν καὶ τὸ φοβερὸν πῆδημα, τὸ ὁποῖον πηδᾷ ὁ ποιητής, χάριν τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἀπὸ τὸ βρέφος ποῦ βυζαίνει, εἰς τὴν οἰκουμένην δόλοκληρον.

7) Εἰς τὴν 4ην στροφὴν : *Ἐδλόγησε τὰ δάκρυα, ὅπου μὲ*

πάθος χύνονται μπροστά στη δυστυχία» ἐκεῖνο τὸ «μὲ πάθος» μὲ δυσκολίαν ἤμποροῦμε νὰ ἐρμηνεύσωμεν «μὲ ὀρμήν, μὲ ἀφθονίαν», ἢ «μὲ συμπάθειαν, μὲ συμπόνια», ἀλλὰ τὸ «εὐλόγησε» τί σημαίνει ;

8) Καὶ οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι τῆς ἰδίας 4ης στροφῆς δὲν εἶναι ἐπιτυχημένοι. Συγχώρησε καὶ φώτισε καὶ ἐκεῖνον ποῦ ἔχασε τὸν ἴσιο δρόμο, ποῦ ἠμάρτησε, ἐξέχασε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ χύσε του (πάλιν χύσε !) στὰ στήθη του τὴν κλονισθεῖσαν γλυκεῖά (!) πίστιν.

Ὁ ποιητὴς προσεπάθησε νὰ μᾶς κάμῃ νὰ λησμονήσωμεν ὅλας αὐτὰς τὰς ἀδυναμίας του μὲ τὴν τελευταίαν στροφὴν, μὲ τὴν ὁποίαν παρακαλεῖ τὴν Παναγίαν νὰ βοηθήσῃ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Μολονότι αὕτη ἐπαναλαμβάνει τὴν ἤδη ἐν τῇ 2α στροφῇ συντόμως διατυπωθεῖσαν παράκλησιν, δὲν τὸ προσέχομεν, διότι εἶναι πολὺ ὠραῖα διατυπωμένη, καὶ μᾶς συγκινεῖ. Ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν ἀνέλαβε νὰ μᾶς κάμῃ νὰ γελάσωμεν ὁ συλλογεύς, ἐρμηνεύων εἰς τὸ Λεξιλόγιον (εἰς τὴν σελίδα 290) τὴν λ. *χλαμύδα* τοῦ 2ου στίχου «*πάλι στὸν κόσμο δεῖξε τὴν* (τὴν Ἑλλάδα), *μὲ σκῆπτρο καὶ χλαμύδα*», ὡς «*κοντὸν μανδύαν τῶν ἱππέων*» ! Τί τοῦ πληρώνεις ;

Ἄς προσθέσω εἰς ταῦτα, ὅτι ὁ ἄγνωστος αὐτὸς ποιητὴς μὲ τὸ μετριώτατον αὐτὸ κατασκευάσμα του (οὐδὲν ἄλλως τε ἄλλο ποίημά του παραθέτεται εἰς τὸ βιβλίον, οὔτε εἰς τὰ ἄλλα Νεοελλ. Ἀναγνώσματα τῶν ἄλλων τάξεων) παρουσιάζεται εἰς τὰς «*Βιογραφικὰς σημειώσεις*» (εἰς τὴν σελίδα 295) ὡς «*ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν σολωμικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ποιησιν. Εἰς τὰ ποιήματά του διακρίνεται ρωμαντισμὸς καὶ ἀπαισιοδοξία*». Μὲ αὐτὰ ἐφωτίσθημεν πλήρως καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ μαθηταὶ περὶ τοῦ ποιητοῦ.

Τελευταία ὦρα : Τώρα βλέπω, ὅτι τὸ ποίημα ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὰ τῆς Ε' τοῦ Δημ. Σχολείου τοῦ ΟΕΣΒ ἐκδόσ. 1954, εἰς τὰς σελίδας 22—3). Ἐκεῖ μεταξὺ τῆς 2ας καὶ τῆς 3ης στροφῆς παρεμβάλλεται καὶ ἄλλη, τῆς ἰδίας ποιότητος μὲ τὰς ἐδῶ ἐμφανιζομένης. Ἀλλὰ τὸ ποίημα φέρει ἐκεῖ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Σ τ ε φ ἄ ν ο υ Μαρτζώκη.

Εἰς τὸ βιβλίον λοιπὸν τοῦ Γυμνασίου ἀδίκως καταλαμβάνει τὸν χῶρον, καὶ ἀδίκως καὶ ἐγὼ ὠμίλησα περὶ αὐτοῦ. Τὸ λαμπρὸν αὐτὸ ποίημα ἐδιδάχθη ἤδη, καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ διδάσκεται εἰς ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ ἑλλην. λαοῦ, καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου.

Χάριν τῶν περιέργων, παραθέτω τὴν παραλειφθεῖσαν ἐδῶ, λαμπρὰν ἐπίσην, στροφὴν :

Ἐλόγησε (;) τὰ δνειράτα τοῦ βρέφους, πὸν κοιμᾶται.

Ὁδήγησε τὰ βήματα τῆς κόρης, πὸν φοβᾶται. (!)

Στείλει δροσιά καὶ ἀνάπαυση στοῦ ἀρρώστου τὸ κλινάρι.

Ἔχε στὴ θεία σου χάρη

τὰ μαῦρα τὰ φτωχά. (!)

Τέταρτον παρουσιάζεται εἰς τὰς σελ. 17—18 τοῦ βιβλίου, ληφθὲν ἀπὸ τὴν συλλογὴν Στ. Σπεράντσα καὶ Στ. Δουφεξή τὸ ἐξῆς λαϊκὸν (δημοτικὸν) τραγούδι :

Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας.

*Σήμερα μαῦρος οὐρανός, σήμερα μαύρη μέρα,
σήμερ' ἀγγέλοι, ἀρχάγγελοι, ὄλοι μαυροφοροῦνε,
σήμερα ὄλοι θλίβονται καὶ τὰ βουνὰ λυποῦνται,
σήμερα πᾶνε κι' ἔρχονται στῆς Παναγιᾶς τὴν πόρτα.*

- 5 Ἡ Παναγιά ἢ Δέσποινα καθότιαν στὸ θρόνι τῆς,
τὴν προσευχή τῆς ἔκανε γιὰ τὸ μονογενῆ τῆς.
Ἄκούει βροντῆς, ἀκούει ἀστραπῆς καὶ ταραχῆς μεγάλης,
προβάλλει ἀπὸ τὴ θύρα τῆς νὰ δῇ τὴ γειτονιά τῆς.
Βλέπει τὸν οὐρανὸ θαμπὸ καὶ τ' ἄστρα βουρκαωμένα,
10 ἀκούει φωνή, ἀκούει λαλιά ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα :

*«Σῶσε, κερὰ μου Παναγιά, τούτῃνε δὰ τὴν ὥρα
καὶ τὸν Ὑγιό σου ἐπιάσανε καὶ στὸ σταυρὸ τὸν πᾶνε».*

*Ἡ Παναγιά σὰν ἄκουσε, ἔπεσε καὶ λιγώθη,
καὶ σὰν τὴν συνεφέρανε, τοῦτο τὸ λόγο λέει :*

- 15 «Ὅσοι πονᾶτε τὸ Χριστό, ὄλοι κοντά μου ἔλατε».

Ἡ Μάρθα, ἡ Μαγδαληνὴ καὶ τοῦ Λαζάρου ἡ μάννα,
 τοῦ Ἰακώβου ἡ ἀδερφή, κι' οἱ τέσσαρες ἀντάμα,
 ἐπῆραν τὸ σιρατὶ σιρατὶ, σιρατὶ τὸ μονοπάτι.
 Τηρᾶν ζερβά, τηρᾶν δεξιά, κανένα δὲν γνωρίζουν,
 τηρᾶν καὶ πιὸ δεξιότερα, θωροῦν τὸν Ἄι-Γιάννη. 20

«Ἄι μου Γιάννη, Πρόδρομε καὶ Βαφτιστὴ τοῦ γιοῦ μου,
 μὴν εἶδες μου τὸ τέκνο μου καὶ σὲ τὸ δάσκαλό σου ;»
 «Ποῖος ἔχει χεῖλη νὰ σ' τὸ πῆ, καρδιὰ νὰ μολογήσῃ,
 ποῖος ἔχει χειροπάλαμα, γιὰ νὰ σοῦ τότε δείξῃ ;»
 «Ἐχεις καὶ χεῖλη νὰ τὸ πῆς, καρδιὰ νὰ μολογήσῃς, 25
 ἔχεις καὶ χειροπάλαμα, γιὰ νὰ μοῦ τότε δείξῃς».
 «Θωρεῖς ἐκείνον τὸ γυμνό, τὸν παραπονεμένο,
 ὅπου φορεῖ στήν κεφαλὴ ἀγκάθινο στεφάνι ;
 Ἐκεῖνος εἶν' ὁ γυιόκας σου κι' ἐμὲ ὁ δάσκαλός μου».

Κι' ἡ Παναγιά, σὰν τ' ἄκουσε, τοῦτον τὸ λόγο λέει : 30
 «Ποῦναι γκρεμνὸς νὰ γκρεμιστῶ, γιὰλὸς νὰ πάω νὰ πέσω ;»
 Κανένας δὲν τῆς μίλησε, νὰ τὴν παρηγορήσῃ.
 Μόν', ὁ Χριστὸς τῆς μίλησε ἀπ' τὸν σταυρὸν ἐπάνω :
 «Κάνε, μαννούλα, ὑπομονὴ καὶ διάφορο δὲν ἔχεις.
 Στρῶσε τραπέζι θλιβερό, νὰ φᾶνε οἱ θλιμμένοι 35
 καὶ τὸ Μεγάλο Σάββατο κάθου νὰ μ' ἀπαντήχῃς.
 Τὴν Κυριακίτσα τὸ πρωὶ θὰ ποῦν Χριστὸς ἀνέστη !»

Εἰς τὰ Νεοελληνικά μου Ἀναγνώσματα τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ Γυμνασίου, τὰ ὁποῖα μοῦ ἐνεκρίθησαν τὸ 1930 καὶ παρέμειναν ἐν χρήσει ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, εἶχα παραθέσει τὴν ἐξῆς παραλλαγὴν τοῦ ποιήματος ἀπὸ τὴν Κάρπαθον. (Εἰς τὰ βιβλία μου τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων εἶχα περιλάβει καὶ κείμενα ὠραῖα ἰδιωματικὰ τῶν ὑποδούλων μερῶν, τῆς Δωδεκανήσου, τῆς Κύπρου, τοῦ Πόντου).

Μοιρολόγι τῆς Σταυρώσεως.

Εἰσαγωγή : Τὸ μοιρολόγι ψάλλεται τὴν Μεγάλην Παρασκευήν.

Ἐνῶ τὰ κορίτσια στολιζοῦν τὸν Ἐπιτάφιον τὸ ἀπόγευμα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς (εἰς τὴν Κάρπαθον περιάγουσιν τὸν Ἐπιτάφιον τὸ πρωὶ τοῦ Σαββάτου), μαζεύονται εἰς τὸ «πέργερο» (=τὸν περίβολον) τῆς ἐκκλησίας ὅλοι, ὅσοι ἔχουν προσφάτους νεκρούς, καὶ τοὺς κλαίουσιν, συγχρόνως δὲ μοιρολογοῦσιν καὶ τὸν Ἰησοῦν.

Ἡ Παναγία κάετο ἀνέγνοια ἔς τὸ θρονί της,
τὶς προσευκὲς ἐδιάαζε τσαὶ τὸ χαρτὶν ἐκράτει.

Ἄγριαλ λαλιὰν ἐγροίτησε, σιριντζιά (¹) φωνῆ τῆς ἦρε :
«Σῶσε (²), Τουρά μου Παναγιά, τσαὶ τὸν υἱὸς σου ἄμτῶσα» (³).

5 Τότ' ἦ Τουρά ἡ Δέσποινα ἤπесе λιωμένη (⁴).

Χύνου της τριά σταμνιά νερό τῶ ἔννιά καννιά τὸμ μόσκο.

«Ὅσ' ἀπαῖτε τὸχ Χριστό, οὐλ' ἀκλουθῆξετέ μου».

Ἐτοίνησεν ἡ Παναγιά τῶ οἱ σιράτες (⁵) ἐκλουθοῦσα,
τσαὶ τὰ χρουσά της τὰ μαλτσά οἱ ἄστοιὲς ὁ τὰ πῆρα.

10 Κανεὶς ἐτ τῆς ἐκλουθῆξε, μόνο τοῦ Πέτρου ἡ μάννα,
τσαὶ τοῦ Δαζάρ' οἱ ἀερφές, πού ἔτο πολλὰ καμένες.

Τῶ ἐπῆα τῶ ἐποςώσασι (⁶), ἀπὸν θὰ τὸν σταυρώναν.

Βρίσκου τὶς πόρτες σφαλιχτές τσαὶ σιεροζωσμένες.

«Ἄνοιξε, πόρτα τοῦ λησιτῆ τσαὶ πόρτα τοῦ Πιλάτου !».

15 Τῶ ἡ πόρτα ἔπὸν τὸφ φόο της ἀνοιεὶ μοναχῆ της.

«Γιὰ πέ μου, Πέτρο ἀρνητῆ τσαὶ Παῦλο καταότη,
ἔϊξε μου τὸν ἐέννησα τσαὶ ἐτ τὸν ἐγνωρίζω.

—Θωρεῖς ἐτσεῖνο τὸχ χλομό, τὸν ἀποτσερωμένο (⁷),
ἀπὸν φορεῖ ποκάμισο, ἔς τὸ αἷμα ἄουτημένο,

20 ἀπὸν φορεῖ ἔς τῆ τσεφαλή ἀκάθθινο στεφάνι,
ἀπὸν κρατεῖ ἔς τὰ χέρια του καρφιὰ νὰ τὸκ καρφώσου ;

Ἐτσεῖνος εἶτ' τὸ τέκνοσ σου τῶ ἔμᾶς ὁ δάσκαλός μας.

—Τσαὶ πού ἄκρεμμὸς νὰ κρεμμιστῶ, τσαὶ πού γιαλὸς νὰ πέσω,
τσαὶ πού ἄν ἀργυροψάλιο, νὰ κόψω τὰ μαλτσά μου !

1. τραγεῖα, διάτορος.—2. φιάξε, τρέξε.—3. ἐπιάσαν.—4. λιγωμένη, λιπόθυμος.—5. καὶ ὁ δρόμος, τὰ δένδρα, αὐτὰ τὰ ἄψυχα συνηκολούθουν.—6. εἶδος ἀκάνθης.—7. ἐφθασαν.—8. τὸν ὡς κηρίον κίτρινον.

—“*Αμε, μάννα, ’ς τὸ σπίτισ σου τσαὶ κάτσε ’ς τὸ θρονίο σου, 25 τσαὶ ρίξε τήπ παρηγοριά, ’ς τὸν κόσμον νὰ τὴν ἔξη, νὰ βροῦν οἱ μάννες γιὰ παιδιὰ τ’ οἱ ἄντρες γιὰ ’ναῖτσες.*”

Ἄπλῃ ἀνάγνωσις καὶ πρόχειρος σύγκρισις τῶν δύο τραγουδιῶν δεικνύει, ὅτι εἰς τὸ δημοσιευόμενον εἰς τὸ βιβλίον τοῦ ΟΕΣΒ ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς μειονεκτήματα :

α) δὲν λέγεται ἀπὸ ποῦ ἐλήφθη τὸ ποίημα καὶ ποῦ ἐπιχωριάζει ἢ προκρίθεισα παραλλαγή.

β) δὲν ὑπάρχει εἰσαγωγή, ἢ ὁποία νὰ μᾶς κατατοπίζη.

γ) Τὸ τραγούδι τοῦ βιβλίου τοῦ Κράτους παραλείπει δύο σπουδαῖα νοήματα : 1) μεταξὺ τοῦ στ. 18 καὶ τοῦ στ. 19 (“*Ἐφθασαν εἰς τὸν τόπον τῆς σταυρώσεως*”) 2) εἰς τὸ μέσον τοῦ στ. 30 : “*Ἡ Παναγία, σὰν τ’ ἄκουσε, (βλέπει πρὸς τὰ ἐκεῖ, τὸν ἀναγνωρίζει καὶ) τοῦτον τὸ λόγο λέει.*”

δ) Ὁ Ὅ. Αἰ. Γιάννης τοῦ στ. 20 δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ Πρόδρομος, ὡς λέγει ὁ στ. 21. Ἄλλαι παραλλαγαὶ (τῆς Χίου π.χ. “*Ἴδε εἰς τὰ «Χιακὰ Ἀνάλεκτα» τοῦ Κανελλάκη τὴν β’ παραλλαγὴν*”) ὀρθῶς ἀναφέρουν τὸν Ὅ. Αἰ. Γιάννη τὸν Ἐθαγγελιστὴν, τὸν ἀγαπητὸν μαθητὴν τοῦ Ἰησοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον οὗτος καὶ ἐνεπιστεύθη τὴν φροντίδα διὰ τὴν μητέρα του.

ε) ἢ λ. *χειροπάλαμα*, τοῦ στ. 24 καὶ 26 (=τὸ ἄκρον χέρι) εἶναι αἰτιατικὴ τοῦ οὐδετέρου, καὶ ὄχι ἐπίρρημα, ὅπως ἐρμηνεύεται εἰς τὸ Λεξιλόγιον (σ. 290).

ς’) Οἱ 4 τελευταῖοι στίχοι εἶναι πεζότατοι, περιέχοντες κοινώτατον τόπον. Πόσον τοῦναντίον ὑπέροχον εἶναι τὸ τρίστιχον τῆς καρπαθιακῆς παραλλαγῆς : « . . . καὶ σκόρπιζε γύρω σου ἔς ἀεὶ εἰς τὸν κόσμον τὴν παρηγορίαν. Ὅσοι, καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε πολλοί, χάνουν προῶρως τοὺς ἀγαπημένους των, οἱ γονεῖς τὰ παιδιὰ των, οἱ σύζυγοι τὸν σύντροφον τῆς ζωῆς των, αἱ ἄρραβωνιασμένοι τὸν μνηστῆρα τους, θὰ ἀποβλέπουν πρὸς σέ, καὶ συλλογιζόμενοι ὅτι σύ, ἢ μητέρα τοῦ Θεοῦ, εἶδες τὸ παιδί σου νὰ πεθαίνη τόσον προῶρως καὶ μὲ τόσον μάλιστα ἐπώδυνον καὶ ἐξευτελιστικὸν θάνατον, θὰ συγκρίνουν τὸ ἰδικόν των πάθημα μὲ τὸ ἰδικόν σου, καὶ αὐτομάτως θὰ ἀντιλοῦν ὑπομονὴν καὶ παρηγορίαν καὶ ἐγκαρτέρησιν ἀπὸ τὸ παράδειγμά σου».

Πέμπτον ποίημα, τοῦ **Κ. Κρυστάλλη**, ληφθὲν ἀπὸ τὴν συλλογὴν Θεοδ. Μακροπούλου, δημοσιεύεται εἰς τὰς σελίδας 24—26 τοῦ βιβλίου, τὸ ἐξῆς :

Χριστούγεννα.

7

—*Ρίχνετε ἀκόμα στὴ φωτιὰ κλαδοῦρα, ρίχνε, Χρῆστο,*
σ' ἔκαψε κεῖνο τὸ δαυλί, γέρο·Καψάλη ; σβῆσ' το.
Νάσο, πειάξου ἐσὺ νὰ ἰδῆς τὰ ζωντανὰ στὴ σιάνη
καὶ τί καιρὸς θὰ κάνη.

8

—*Κὺρ Τάκη, ξεφεγγάρωσε καὶ μὲ τὸ χιόνι τώρα,*
ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη μιὰ χαρὰ ἀσπρίζει ἢ Βαλαώρα.
Κι' εἶναι μιὰ βούβαση βαθεῖα στὴ γῆ, στὰ οὐράνια πάστρα,
καὶ λάμπουν πλήθια τ' ἄστρα.

9

Τὰ ζωντανὰ μέσ' στὸ μαντρί κλειστὰ καταλαγιάζουν,
στὸν τσάρο κάπου μοναχὰ μικράκια ἄρνια βελάζουν.
Εἶναι τὰ γκρέκια τοὺς ζεστὰ καὶ τρωῶν κλαρὶ τὰ πρῶτα
κομμένο ἀπ' τὰ ζεβάτα.

10

—*Τώρα σταθῆτε δλόγυρα, παιδιὰ, καὶ ἀκουρμασιῆτε*
τοῦ κόσμου ὁ Ἀφέντης ὁ Χριστὸς—νὰ μὴ τὸ λησμονῆτε—
γεννήθηκε σὲ μιὰ σπηλιά, πὸν ζωντανὰ μαντρίζουν,
τ' ἄρνια Τὸν χουχουλίζουν.

11

Μέσ' ἀπὸ κείνη βλόγησε κάθε βοσκοῦ κοπάδι
καὶ σὸν ἀπόψε ἄόρατος, γυρνᾷ μέσ' στὸ σκοτάδι,
καὶ παίρνει ἄράδα τὰ μαντριά, κοπάδια ὅπου φυλᾶνε
ρωτιῶνας πῶς περνᾶνε.

13

Καὶ τοῦτο ἀκουρμασιῆτέ το—δὲν εἶναι παραμύθι—,
κατόπι ἀπ' τὰ μεσάνυχτα καὶ μὲ τὸ πρῶτο δρονίθι,
στὴ μάντρα ἔνα Χριστόψαμο νὰ γλείφουν, φέρτε γύρα,
γαλάγια ἄρνια καὶ στείρα.

14

Τί ἐμάθαν τὸν Ἀφέντη μας, δῶπ' αὖτε σὰ γένη
καὶ τὸ θυμοῦναι χρονικῆς, παιδιὰ, τὰ βλογημένα,
κι' ἂν δὲν τὸ γλείψουν τὸ ψωμί, τὴν ὦρ' αὐτὴ βελάζουν,
σὰ γνωστικὰ ἀνακράζουν.

15

Καὶ τώρα φέρετε τὰ δεντρά καὶ τὸ κρασί, τὸ λάδι,
γιὰ νὰ παντρέψω τὴ φωτιά, ἀκόμ' αὐτὸ τὸ βράδυ,
τί γέρασα κι' εἶν' ἄγνωρο τοῦ χρόνου τί μὲ βροίσει·
λίγη ζωὴ μοῦ μῆσκει.

16

Πρῶτα παντρέψω τὴ φωτιά μὲ τοῦτο τὸ πουρνάρι,
δῶπ' αὖτε τὸ κορμὶ στοιχειὸ καὶ δράκο τὸ κλωνάρι,
ὡσὰν αὐτὸ χιλιόχρονη νὰ ζῆς, νὰ μὴ γεράζης,
νὰ καὶς παντοῦ, νὰ βράζης.

17

Σοῦ δίνω καὶ τὸν πλάτανο μὲ τὰ πλατιά τὰ φύλλα,
παντοῦ ν' ἀπλώνης γύρα σου καὶ σὰ ψηλὰ καπνίλα,
νὰ δείχνεσαι πῶς πάντα ζῆς καὶ ζοῦν μαζί σου ἀνθρώποι,
σὲ πόλι ἢ βοσκοτόπι.

19

Ἀπὸ τὴν στρουγγοκάλυβα ποτὲ νὰ μὴ μοῦ λείπης,
τί μοῦ εἶσαι τῆς χαρᾶς ζωῆ κι' ὀχιτὸς τρανὸς τῆς λύπης.
Νὰ σ' ἀνακράζω νὰ μ' ἀκοῦς, νὰ βράζης νὰ μοῦ κραίνης
γλυκὰ νὰ μὲ θερμαίνης.

20

—Νὰ ζήσετε χρόνια πολλὰ κι' ἀπίκρανα, παιδιὰ μου,
σὰν τὰ ρουπάκια τοῦ Ζυγοῦ, σὰν τὰ βουνὰ τοῦ Γράμμου.
Νὰ μὴ σᾶς εὔρουνε ποτὲς τὰ ἔρημα τὰ γέρα! . . .

—Νὰ ζῆς καὶ σύ, πατέρα!

«Τραγουδιστής»

Τὸ ποίημα, μὲ τὸν τίτλον «Χριστούγεννα τῆς στρουγγο-
καλύβας», ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐστία» τῆς 1ης Ἰα-
νουαρίου 1894, σελ. 5, τέσσαρας μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ
ποιητοῦ.

Ὁ Κρουστάλλης περιγράφει εἰς αὐτὸ μὲ ζωηρότατον τρόπον, ἐν διαλόγῳ, τὴν συνήθειαν ποῦ εἶχαν οἱ τσελιγγάδες εἰς τὴν Ἡπειρον κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων Ἴον «νὰ παντρεύουν» τὴ φωτιά μὲ διάφορα ξύλα, τὰ ὁποῖα ἔρριπτον εἰς αὐτὴν, ἐνῶ τὴν ἔρράντιζαν μὲ κρασί παλαιὸν καὶ τὴν «ἐπότιζαν» μὲ λάδι (1), καὶ 2ον νὰ προσφέρουν εἰς τὰ ζῶα τῶν «νὰ γλείψουν» χρυστόψωμα, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ ζῶα εἰς τὸ σπήλαιον τῆς γεννήσεως ἔχουχούλιζαν διὰ νὰ θερμάνουν, καὶ ἔγλειφαν, τὸν μικρὸν Ἰησοῦν.

Εἰς τὸ ποίημα, ὅπως δημοσιεύεται εἰς τὸ βιβλίον, ἔγιναν αἱ ἐπόμεναι αὐθαιρεσίαι καὶ λάθη :

1) Ὁ συλλογεὺς ἤλλαξε τὸν τίτλον.

2) Παρέλειψε τὰς 6 πρώτας στροφάς, τὰς ἐξῆς :

1

«Ὀλόβολη μιὰ κερασιὰ ξερορίζωσε ὁ Θανάσης.

—Τὰ περιβόλια, ὦρὲ παιδί μ', ἐπῆγες νὰ χαλάσης ;

—Πλάνεψα ὡς τὴν Τριανταφυλλιά, γύρισα ὅλη τὴ χώρα
ἀπὸ τὸ γιόμα ὡς τώρα.

2

—Κι' ὁ πλάτανος τί τῶφταιγε τοῦ Θόδωρου, πατέρα :

Γιὰ τῆρα τον ξαπλωταριὰ ἀπὸ τὸν τσάρκο ὡς πέρα·

γι' ἀπόψε ὁ ἔρμος τράνευε, χόντραινε τόσα χρόνια
στὸν ἥλιο καὶ στὰ χιόνια.

1. Τὸ ἔθιμον ἀναφέρει καὶ ὁ Βαλαωρίτης εἰς τὸν «Φωτεινόν» του, ἔσμα Β', στ. 179 κέ. Εἶναι Μάρτιος, ἀλλὰ παγερός. Ὁ Φωτεινός, ὁ ἦρωσ τοῦ ἔπους, παρακαλεῖ τὴν κόρην του Θωδοῦλαν νὰ ρίξη ξύλα στὴ φωτιά, διότι κρυώνει. Αὐτὴ ὑπακούει, καὶ σὲ λίγο φλόγες σηκώνονται δυνατές. Λέγει :

«Βλέπεις φωτιά, πατέρα ;

Ὅντι Χριστουγεννιάτικη. Τὴν πάντρεψες ὁ ἴδιος
τὸ βράδυ τὴν παραμονή, τὴν πότισες μὲ λάδι,
τὴ ράντισες κρασί παλιό . . . Δὲ λημονεῖ τὴ χάρη,
καί, τώρα ποῦ τὴν ἔκραξες, ἀναγαλλιάζει ἐμπρός σου».

Ὁ Βαλαωρίτης θεωρεῖ τὸ ἔθιμον ὡς λείψανον τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ τῶν σπονδῶν τῶν ἀρχαίων. (Βλέπε Βαλαωρίτου Βίος καὶ Ἔργα, ἐκδ. Μαρσαλῆ, τόμ. Γ', σελ. 409).

3

—Τὸν εὔρηκα σὴν ποταμιά, στὸν πόρο τοῦ Τζοβάρα.
Νιὸς εἶναι, ὄμως τὸν ξέρανε παρακάιρα ἢ κατάρρα,
τ' ἀστροπελέκι ἀυλάκωσε τὴ μαλακιά του φλούδα,
τῶφραε τὴ ρίζα ἢ σούδα.

4

—*Ἄ ! νάτος κι' ὁ Καρκάντζαλος, στὸν ὄμο του ἔχει πάρει
καὶ μᾶς τὸ φέρνει στὸ μαντρί χιλιόχρονο πουρνάρι.
Καλὰ τὸν λὲν Καρκάντζαλο, τὶ ἀσουσταγιά δὲν ἔχει,
μέρα καὶ νύχτα τρέχει.*

5

—*Τάχα ἀπὸ ποῦ τὸ κουβαλάει ὁ χριστογεννημένος ;
—Δὲ μὲ φοβίζει ὁ Ζάλογγος, ἄς εἶναι χιονισμένος·
σὰν ἀντρειωμένος τὸν πατῶ, τὰ δέντρα ὄλα τοῦ παίρω,
καὶ στὸ μαντρί τὰ φέρνω.*

6

—*Ὁ Δίπλας πάλι, ὁ μορφονιός, ποῦθ' ἔρχετ' ἐδῶ κάτου ;
—Ἔρχεται ἀπὸ τὰ Φλάμπουρα, πῶχει συγγενικά του.
Αὐτὸς γιὰ τὰ χριστόψωμα ἐπῆγε ὄχ τὴν αὐγούλα.
—Καὶ γιὰ καμμιά ξανθούλα.*

Αἱ στροφαὶ αὐταί, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἶναι πολὺ σπουδαῖαι. Εἰς αὐτὰς ὁ ποιητὴς μᾶς μεταφέρει εἰς τὴν καλύβην (τὴν «*στρούγγαν*») τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς στάνης, χωρὶς εἰσαγωγὴν, *in medias res*, κατὰ τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιστρέφουν αὐτοὶ ποὺ ἀπεστάλησαν διὰ νὰ φέρουν τὰ ξύλα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ «*παντρέψῃ*» αὐτὸς τὴ φωτιά : ἕνας φέρνει (εἰς τὴν 1ην στροφήν) μία ὀλόκληρη κερασιά, δεύτερος (εἰς τὴν 2αν καὶ 3ην στροφήν) κορμὸν πλατάνου, τρίτος (εἰς τὴν 4ην καὶ 5ην στροφήν) ξύλον ἀπὸ «*χιλιόχρονο*» πουρνάρι, καὶ τέταρτος (εἰς τὴν 6ην) χριστόψωμα. Εἰς τὴν 15ην δημοσιευομένην στροφήν ὁ τσέλιγγας λέγει : «*Καὶ τῶρα φέριτε τὰ δεντρά, (καὶ τὸ κρασι καὶ τὸ λάδι)*». Ποῖα δέντρα ; θὰ ἐρωτήσῃ ὁ ἀναγνώστης, ἀφοῦ παρελείφθησαν αὐταὶ αἱ πρῶται στροφαί, ποῦ ὀμιλοῦν δι' αὐτά ;

3) Εἰς τὴν 7ην στροφήν, στ. 1 ἐτυπώθη *κλαδούρια* ἀντὶ *κλαροῦδια*.

4) Ὁ κύριος Τάκης τῆς 8ης στροφῆς εἶναι ὁ κύριος Γάκης, μεγάλος τσέλιγγας ἀπὸ τὸ Συρράκον, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Λάμπης Ψαλίδας ἦτο θεῖος τοῦ ποιητοῦ, καθὼς ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς τὸ διήγημά του : «*Εἰς τὴν στάνην τοῦ μπάρμπα μου*» (*Κρυστάλλη Ἀπαντα*, ἔκδ. Κολλάρου—Περάνθη, σελ. 648 κἑ).

5) Εἰς τὴν 9ην στροφὴν ὁ τσάρκος εἶναι περίφραγμα, ὅπου φυλάγουν τὰ νεογέννητα, ὅχι τὰ μικρὰ ἀρνιά, ὅπως ἐσφαλμένως ἐρμηνεύει τὸ Λεξιλόγιον τοῦ βιβλίου (σελ. 289). Τὰ δὲ γρέκια (ὅχι γκρέκια, ὅπως εἶναι τυπωμένη ἡ λέξις εἰς τὸ βιβλίον), εἶναι μαντριά μὲ ὑψηλοὺς φράκτας διὰ τὴν νυκτερινὴν φύλαξιν ὅλου τοῦ κοπαδιοῦ, καὶ ὅχι διὰ τὰ νεογέννητα μόνον πρόβατα, ὅπως ἐσφαλμένως πάλιν ἐρμηνεύει τὸ Λεξιλόγιον (σελ. 279).

6) Εἰς τὴν 9ην ὁμοίως στροφὴν ἡ τοποθεσία *Ζερεβάτα* ἐτυπώθη *ζεβάτα* καὶ μὲ μικρὸν ζ. Οἱ μ. θὰ ἀποροῦν, τί εἶναι αὐτὰ τὰ θαυματουργὰ *ζεβάτα*, ἀπὸ τὸ κλαρὶ τῶν ὁποίων τρῶναι ἀμέσως τὰ νεογέννητα (κατὰ τὸ Λεξιλόγιον τοῦ βιβλίου) ἀρνάκια.

7) Τὴν 10ην στροφὴν ὁ ποιητὴς ἔχει γράψει ἔτσι :

Τώρα στρωθῆτε δλόγυρα, παιδιά μ', κ' ἀκουρμασιῆτε :
τοῦ κόσμου ὁ ἀφέντης ὁ Χριστός, — γὰ μὴ τὸ λησμονῆτε —,
γεννήθηκε σὲ μιὰ σπηλιὰ πὸν ζωντανὰ μαντρίζαν,
τ' ἀρνιά τὸν χουχουλίζαν.

Ὁ συλλογεὺς τὸ «*στρωθῆτε*» τὸ ἔκαμε «*σταθῆτε*», τοὺς παρατατικούς *μαντρίζαν* καὶ *χουχουλίζαν* τοὺς ἔκαμε ἐνεστώτας !

8) Παρελείφθη ἡ 12η στροφή, ἀναγκαιοτάτη, ἡ ὁποία λέγει :
Γιὰ δαῦτο τὴν Παραμονὴ γὰ μὴν πεινᾶν τὰ πράτα,
νᾶχουν περίσσια τὴ θροφή, νᾶναι ζεσιά, χοριᾶτα,
γὰ μὴ τὰ βροσκη ὁ ἀφέντης μας τὰ μαῦρα παγωμένα
καὶ νηστικά ἀφειμένα.

9) Ἡ 14η στροφή παρουσιάζει ὅτι ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν γέννησίν του *ἔγλειψε τὰ ἀρνιά !* Ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ἀνόητος· γράφει ὅτι *τὰ ἀρνιά ἔγλειψαν* τὸν Ἰησοῦν. Ὁ 1ος στίχος τοῦ Κρυστάλλη εἶναι :

Τὶ ἐμάθαν τὸν ἀφέντη μας, (ὁ πῶ γλειψαν (=τὸν ὁποῖον ἔγλειψαν) *στὰ γέννα, καὶ ὅχι ὁ πῶ γλειψε* (=ὁ ὁποῖος ἔγλειψε).

10) Ὁ 1ος στίχος τῆς 16ης στροφῆς εἶναι :

Πρῶτα πανιρεύω σε, φωτιά, με τοῦτο τὸ πουρνάρι

ὄχι *Πρῶτα πανιρεύω τὴ φωτιά με τοῦτο τὸ πουρνάρι*,
 ὁπότε μένουν ξεκρέμαστα τὰ εἰς β' πρόσωπον ἀκολουθοῦντα εἰς
 τὸν 3ον καὶ 4ον στίχον ῥήματα «*νὰ ζῆς, νὰ μὴ γεράζης, νὰ καῖς*
παντοῦ, νὰ βράζης». Καὶ τὸ «*νὰ β ρ ά ζ η ς*» αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ
 «*νὰ β ά ζ η ς*» = νὰ βουτζίης.

11) Παρελείφθη ἡ 18η στροφή, σπουδαιότητα καὶ αὐτή,
 διότι ἀναφέρει μίαν σημαντικὴν λεπτομέρειαν τῆς μαγικῆς τελε-
 τῆς, τὸ ράντισμα τῆς φωτιᾶς με λάδι καὶ κρασί. Αὐτὴ λέγει :

*«Τρίτα, φωτιά, τὴν κερασιά σου δίνω συγγενάδι,
 νὰ σὲ φυλάῃ ἀπὸ παγανὰ ὡς τῶν Φωτῶν τὸ βράδν.*

*Καὶ με παλιὸ τριέτικο κρασάκι σὲ ποτίζω,
 με λάδι σὲ ραντίζω.*

12) Εἰς τὴν 19ην στροφήν, τὸ «*νὰ β ρ ά ζ η ς*» τοῦ 3ου
 στίχου πρέπει νὰ διορθωθῇ καὶ αὐτὸ εἰς «*νὰ β ά ζ η ς*». Ὁ
 τσέλιγγας εὐχεται ἡ φωτιά νὰ βουτζίη, ὄχι νὰ βράζῃ!

13) Τὴν λ. ρουπάκι τῆς τελευταίας στροφῆς ἐρμηνεύει τὸ
 Λεξιλόγιον (σελ. 287) εἶδος μικροῦ βελανιδιάς, μικροῦ
 δρυός. Ἄλλὰ τὸ κείμενον.

«Νὰ ζήσετε χρόνια πολλὰ κι' ἀπύκρानτα, παιδιὰ μου,

σὰν τὰ ρουπάκια τοῦ Ζυγοῦ, σὰν τὰ βονὰ τοῦ Γράμμου»

φωναίνει μόνον του, χωρὶς ἐρμηνεῖαν, ὅτι ἐδῶ πρόκειται γιὰ με-
 γάλον, αἰωνόβιον δένδρον. Καὶ πράγματι, ρουπάκι εἶναι
 δρυς μεγάλη, ρωμαλέα, ὑψικάρηνος, ὅπως ἔλεγαν αὐτὴν πολλὰ-
 κισ οἱ ἀρχαῖοι. Αὕτη ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χρόνια ἐσυμβόλιζε τὴν ἰσχὴν
 καὶ τὴν μακροζωίαν. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς λέγει εἰς τὸ ποίημά του
 «Ἐλα, βοσκοῦλα, ἔλα» (εἰς τὰ «*Τραγούδια τῆς στάνης*») εἰς
 τοὺς στίχους 11—12 : *ἔλα στὴν πέρα τὴν πλαγιά, ποῦν' οἱ πολ-*
λὲς οἱ λεῦκες καὶ τὰ ρουπάκια τὰ ψηλά» καὶ παρακάτω : (στ.
 20—1) «*Στοῦ ρουπακιοῦ τὸν ἦσκιο θὰ ξαπλωθοῦμε γιὰ δροσιά*».
 Γνωστότατοι δὲ εἶναι οἱ στίχοι τοῦ Ἄθανάση Διάκου τοῦ Βα-
 λαωρίτου (Δ' μέρος, στ. 21—24).

*Μέσ' στὸ σκοτάδι τὸ βαθύ, χιλιόχρονο ρουπάκι
 φοβέριζε τὸν οὐρανό, με τ' ἀγριομανητό του*

στοιχειό τῆς γῆς περήφανο, βουλήθηκε νὰ φτάσῃ
τὰ σύννεφα μὲ τὰ κλαριά, τὸν Ἄδη μὲ τὴ ρίζα».

Καὶ «Τὸ ξερριζωμένο δέντρο» τοῦ ἰδίου ποιητοῦ εἶναι, ὅπως
ἔξηγεῖ ὁ ἴδιος (*Βαλαωρίτου Βίος καὶ ἔργα, ἔκδ. Μαρασλή,
τόμ. Β', σελ. 142*) «δένδρον π ε λ ὡ ρ ι ο ν, ἐκ τοῦ γένους τῶν
δρυῶν, κοινῶς καλούμενον ρουπάκι».

14) Σημεῖα στίξεως ἔχουν παραλειφθῆ ἢ ἀλλάχθῆ πλείστα,
ὥστε νὰ δυσχεραίνεται τὸ νόημα.

15) Εἰς τὸ τέλος ὁ συλλογεὺς βεβαιώνει ὅτι τὸ ποίημα ἐλή-
φθη ἀπὸ τὴν συλλογὴν «Τραγουδιστής» (Γράφει «Ὁ τραγουδιστής
τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης»). Τοῦτο, ὅπως ἐσημείωσα ἤδη εἰς
τὴν ἀρχήν, εἶναι ἀνακριβές.

Ἔστερα ἀπὸ τὰ χάλια αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζεται τὸ
ποίημα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ ΟΕΣΒ, ἀμφιβάλλω ἂν θὰ εὔρεθῆ καὶ
ἔ ν α ς καθηγητής, ὁ ὁποῖος θ ἄ ε ὕ ρ η τ ὸ θ ἄ ρ ο ς ν ἄ
τὸ διδάξῃ.

Ἐκτον παραθέτεται εἰς τὴν σελ. 35, εἰλημμένον ἀπὸ τὴν
συλλογὴν Κ ω ν σ τ. Ρ ω μ α ἰ ο υ, τὸ ἔξῃς σοννέτο τοῦ Γε-
ωργίου Δροσίνη.

Ὁ ἔσπερινός.

Τὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
τῆς ἀνοιξῆς τὸ θεῖο καντήλι
εἰκόνας ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

Ὁ ἥλιος γέροντας στῆ δύση,
μπροστὰ τοῦ ἱεροῦ τὴν πύλη
μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήσῃ
κι' ἀνάφτει ὑπέρολαμπρο καντήλι.

Σκορπάει γλυκεῖὰ μοσκοβολιὰ
δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη,
θυμίαμα ποὺ καίει ἡ πίστις.

*Και μιὰ χελιδονοφωλιά
ψηλά στο νάρθηκα χιτισμένη
ψάλλει τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις».*

Οἱ μαθηταὶ καὶ ὁ καθηγητής, (ἐάν δὲν γνωρίζῃ τὸ σοννέτο), θὰ βυθισθοῦν εἰς βαθεῖαν συλλογὴν, προσπαθοῦντες νὰ καταλάβουν τὸ νόημα τοῦ ἰου τετραστίχου. Ἐδῶ πρέπει νὰ γίνῃ σύνταξις, θὰ εἰποῦν. Τὸ ρῆμα εἶναι βέβαια ἔχει ζωγραφίσει εἰκόνες, ἀλλὰ ποῖος ; Ποῖον εἶναι τὸ ὑποκείμενον ; Τὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι ; Ἡ τὸ θεῖο καντήλι ; Ἄλλὰ τὰ παρεκκλήσια εἶναι ἱκανὰ νὰ ζωγραφίζουν εἰκόνες ; Ἡ μήπως πάλιν τὰ θεῖα καντήλια ; Καὶ ποῦ ἔχουν ζωγραφίσει τίς εἰκόνες αὐτές ; . . . Περιέργον. Διὰ τὸν Δροσίνην, τοῦ ὁποῖου ἀσφαλῶς θὰ ἔχουν διαβάσει ἄλλα ποιήματα οἱ μαθηταί, θὰ γνωρίζουν, ὅτι δὲν γράφει δυσνόητα, οὔτε ἀνόητα πράγματα.

Ἄλλὰ τότε ;

Ὁ καθηγητής (ἐάν, ἐννοεῖται, γνωρίζῃ τὸ ποῖημα), θὰ δώσῃ τὴν λύσιν τοῦ γρίφου. Τὸ τετράστιχον ἔχει τυπωθῆ λανθασμένον. Ὁ Δροσίνης ἔγραψε :

*Στὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
τῆς Ἄνοιξης τὸ θεῖο κοντύλι
εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τοῦ Ἀπρίλη.*

Δόξα σοι ὁ Θεός !

Ἄλλὰ ἔστω, θὰ διορθωθοῦν τὰ ἀπαίσια αὐτὰ τυπογραφικὰ σφάλματα. Εἶναι τὸ ποῖημα κατάλληλον διὰ τὰ παιδιὰ τῆς τάξεως αὐτῆς ; Νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι.

Αἱ τολμηρόταται παρομοιώσεις καὶ προσωποποιήσεις τοῦ ποιητοῦ εἶναι δυσκατάληπτοι εἰς παιδιὰ 13 - 14 ἐτῶν. Τὰ ἀγριολούλουδα, τὰ ὁποῖα ἔχουν φυτρώσει καὶ ἀνθίσει ἀνάμεσα εἰς τοὺς μισοχαλασμένους τοίχους τοῦ λησμονημένου πλέον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐρημοκκλησιοῦ, ἀντικαθιστοῦν, κατὰ τὸν ποιητὴν, τὰς παλαιὰς ξεθωριασμένας πλέον εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἐστόλιζον ἄλλοτε τὸν ναῖσκον, καὶ τὰς νέας αὐτὰς εἰκόνας τὰς ἔχει ζωγρα-

φίσει ἢ "Ανοιξις με τὸν θεῖον χρωστίηρα της. Ὁ ἥλιος πάλιν, ὁ ὁποῖος δύνει, προσωποποιεῖται καὶ αὐτὸς καὶ παρομοιάζεται με εὐλαβῆ διαβάτην, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴν (μὴ ὑπάρχουσαν) θύραν καὶ (θὰ ὑπῆρχε, φαίνεται, κάποιον τζάμι ἐκεῖ ἐπάνω ἀπὸ τὴν Ὁραϊαν Πύλην, τὸ ὁποῖον χρυσώνουν αἱ δύνουσαι ἀκτίνες του) ἀνάβει ἔτσι ἕνα υπέρλαμπρο κανδήλι διὰ τὴν τελουμένην ἀόρατον μυστικὴν λειτουργίαν. Μία δάφνη μέσα ἐκεῖ διαχέει τὴν εὐωδίαν τῶν λουλουδιῶν της, τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς παρομοιάζει με τὸ θυμίαμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν. Καὶ τέλος, τὰ τιτίβισματα τῶν χελιδονιῶν ἀπὸ μίαν φωλεάν των ὑψηλὰ εἰς τὸν νάρθηκα, εἶναι τὰ θεῖα λόγια καὶ οἱ πρὸς τὸν θεὸν ὕμνοι τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ ψάλτου. Ὅλα, βοηθοῦν ὥστε τὸ παρεκκλήσι νὰ ἀναλάβῃ δι' ὀλίγην ὥραν τὴν παλαιάν του δόξαν : καὶ εἰκόνας ἔχει, καὶ κανδήλι ἀναμμένο, καὶ θυμίαμα, καὶ ψαλμοὶ ἀκούονται. Ἔτσι ὁ ποιητὴς φαντάζεται (καὶ προσπαθεῖ νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν παρὰ αἴσθησιν) ὅτι παραστέκεται εἰς ἕνα ὠραῖον ἔσπερινόν, τὸν ὁποῖον ψάλλει ἢ φύσις πρὸς τὸν δημιουργόν της ἐκεῖ στὴν ἔρημίᾳ, εἰς τὸν ἡρειπωμένον ναῖσκον, τὸν ἐγκαταλελειμμένον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Ὁραῖα, πολὺ ὠραῖα εἶναι αὐτά, καὶ συγκινοῦν τοὺς μεγάλους, (οἱ ὁποῖοι θαυμάζουν συγχρόνως καὶ τὴν ἐπιδειξιότητα τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σοννέτου με τοὺς μικροὺς ἔννεα-συλλάβους καὶ ὀκτασυλλάβους ἱαμβικοὺς στίχους καὶ τὰς ἀμέμπτους ὁμοιοκαταληξίας), ἀλλὰ δὲν νομίζω ὅτι ἔμποροῦν νὰ συγκινήσουν τὰ μικρὰ παιδιὰ. Τὸ σοννέτο π ρ έ π ε ι ν ᾱ μ ε τ α τ ε θ ἢ εἰς ἄ ν ω τ έ ρ α ν τ ᾱ ξ ι ν.

Καὶ πράγματι, τώρα παρατηρῶ ὅτι ἔχει περιληφθῆ ἀπὸ τὸν συλλογέα Θ ε ό δ. Μ α κ ρ ό π ο υ λ ο ν εἰς τὸν τόμον τῆς Γ' τάξεως τοῦ Γυμνασίου (εἰς τὴν σελίδα 262), καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον συλλογέα τῆς Β' Γυμνασίου Κ ω ν σ τ. Ρ ω μ α ἰ ο ν καὶ εἰς τὸν τόμον τῆς Δ' Γυμνασίου (εἰς τὴν σελίδα 25). Πάλιν καλὰ.

Ἐβδομον ἀκολουθεῖ εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα 36, εἰλημμένον ἀπὸ τὴν ἴδιαν συλλογὴν τοῦ Κ ω ν σ τ. Ρ ω μ α ἰ ο υ ἄλλο ποίημα τοῦ Γ. Δροσίη, τὸ ἐξῆς :

Τὸ ξωκκλήσι.

1

Γίγαντας ὁ πλάτανος, χιλιόχρονος,
κι' ἡ κουφάλα του κρυφὸ ξωκκλήσι,
καὶ διωγμένοι οἱ χριστιανοὶ τὴν πίστι τους
μέσ' στὸν κούφιο πλάτανο εἶχαν κλείσει.

2

Ἄπ' τὰ μάτια τοῦ διαβάτη ἀπόκρυβαν
σκῆνοι καὶ λυγαριὲς τὸ μονοπάτι
κι' εἶχε γιὰ σκέπη τὰ πλατανόφυλλα
καὶ τὴν πόρτα του ἔφραζαν βάτοι.

3

Ἔνας-ἕνας μὲ λαχτῆρα ἐπήγαιναν
σύθαμπα τὸν ὄρθρο καὶ τὸ βράδυ
γιὰ νὰ θυμιατίσουν τὰ εἰκονίσματα
καὶ νὰ βάλουν στὸ καντήλι λάδι.

4

Τώρα, δὴν διαβαίνωμε ἀπ' τὸν πλάτανο,
τίποτ' ἄλλο πιά δὲν ἀπομένει,
παρὰ μόνον κουφάλα ξέσκεπη
σάπια, τρύπια καὶ σαρακωμένη.

5

Μ' ἀπ' τῆς πίστεως τ' ἀγιασμένο χάλασμα
κάθε γλυκοχάραμα καὶ δέλι,
θὰ μυρίζῃ κάτι, σὰ θυμίαμα,
θὰ φωτίζῃ κάτι, σὰν καντήλι.

Τὸ ποίημα ἔχει ὠραῖον περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον διατυπώνεται ὠραῖα, καὶ εἶναι εὐνόητον εἰς τοὺς μαθητάς.

Ἄλλ' ὁ συλλογεὺς ἀποδεικνύεται πολὺ ἀπρόσεκτος, διότι παρουσιάζει τὸν μελωδικώτατον ποιητὴν νὰ γράφῃ εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ ποίημα τ ε σ σ α ρ α ς στίχους ἄ μ έ τ ρ ο υ ς.

Ἡ δευτέρα στροφὴ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Δροσίνην ὅπως παραθέτω αὐτὴν εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα (Ἴδε τὴν συλλογὴν του «Θὰ βραδιάζῃ», σελ. 49).

Ἄπ' τὰ μάτια τοῦ διαβάτη ἀπόκρυσαν
σκῆνοι καὶ λυγιές τὸ μονοπάτι,
κι' εἶχε γιὰ σκεπή τὰ πλατανόφυλλα
καὶ τὴν πόρτα του ἔφραζαν οἱ βᾶτοι.

Καὶ ἡ τετάρτη :

Τώρα, ὅταν διαβαίνωμε ἀπ' τὸν πλάτανο,
τίποτ' ἄλλο πὰ δὲ θ' ἀπομένῃ.
παρὰ μόνο μιὰ κουφάλα ξέσκεπη,
σάπια, τρύπια καὶ σαρακωμένη.

Ἔοδος παραθέεται εἰς τὴν σελίδα 43 τὸ ἐξῆς ποίημα τοῦ
Δημ. Βικέλα, τὸ ὁποῖον ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὴν συλλογὴν **Θ ε ο δ**.
Μ α κ ρ ο π ο ὑ λ ο υ.

Τὸ Σαββατόβραδο.

- 26 Γλυκεῖα ἔναι ἀπόψε ἡ βραδιά κι' ἡ φύσις ἡσυχάζει.
Κανένα ἤχο δὲν ἀκοῦς, μηδὲ βοσκοῦ φλογέρα,
- μηδὲ κελάδημα πουλιοῦ ἢ βέλασμα προβάτου,
29 μηδὲ σιὰ φύλλα δὲν ἀκοῦς τὸ χάϊδεμμα τοῦ ἀγέρα.
- 41 Ἄπανεμιὰ καὶ σιωπὴ βαθειά... Νά! —τί καμπάνα
ἠχολογεῖ ἀπὸ μακριὰ στὸν ἡσυχὸ ἀέρα ;
- Μήπως γιὰ θάνατο κτυπᾷ ἢ γιὰ χαρὰ σημαίνει ;
Ἄπόψε Σαββατόβραδο κι' ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία
- 45 σημαίνει γιὰ τὴν αὐριανὴν ἡμέρα ἢ καμπάνα.
Ἔχωρικοί, σπογγίσατε ἀπὸ τὸ μέτωπό σας
τὸν ἴδρωτα, πὺν ἄγιασεν ἐξ ἡμερῶν σας κόπος.
Αὐριον εἶναι Κυριακὴ, χαρᾶς ; κι' ἀγάπης μέρα !
- Εὐτυχησμένοι χωρικοί, πλαγιάστε, κοιμηθῆτε
50 καὶ θάλλουν ὄνειρα γλυκὰ στὸν ἡσυχὸ σας ὕπνο.

καὶ αὐριο πρωὶ - πρωὶ καλόκαρδοι, ἀθῶοι,
 μετὴ γυναικα στὸ πλευρό, τὸ τέκνο στὴν ἀγκάλη,

πηγαίνετε στὴν Ἐκκλησιὰ γιὰ νὰ λειτουργηθῆτε. 53

Οἱ 17 αὐτοὶ στίχοι ἔχουν ἀποσπασθῆ ἀπὸ ἓνα μακρότερον ποίημα τοῦ Βικέλα ἀπὸ 58 στίχους, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ «Στίχοι» τὸ 1860 κατ' ἀρχάς, καὶ ἔπειτα εἰς β' ἔκδοσιν τὸ 1885, μετὴ τὴν ἀόριστον ἐπιγραφὴν «**Σαββατόβραδο**».

Εἰς τοὺς πρώτους 25 παραλειφθέντας στίχους ὁ ποιητὴς μελαγχολικὸς καὶ μαυροφορεμένος ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν κηδεῖαν ἀγαπητοῦ του φίλου. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν 29ον στίχον τοῦ βιβλίου παρελείφθησαν ἄλλοι 11 στίχοι, οἱ ὁποῖοι λέγουν : «Εἶναι ἡ ὥρα πού οἱ εὐτυχεῖς χαίρονται». Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν τελευταῖον στίχον πού ἔχει τὸ βιβλίον, ἀκολουθοῦν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Βικέλα ἄλλοι 5, οἱ ἐξῆς :

Κι' ἀνάμεσά σας ἐξαφνα, ἂν ἔλθῃ ἓνας ξένος 54
 ἔρημος, μόνος, σκυθρωπός, μετὰ μάτια ἀγρυπνιασμένα,
 μή, χωρικοί, τὴν κεφαλὴ γυρίστε νὰ τὸν δῆτε.
 Ἀφῆτε τὸν σὰν καταχνιά, σὰν ἥσκιος νὰ περάσῃ.

Εὐτυχισμένοι χωρικοί, πλαγιάστε, κοιμηθῆτε ! 58

Τὸ ποίημα (οἱ ἀποσπασθέντες δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς 58 καὶ παραθετόμενοι εἰς τὸ βιβλίον 17 στίχοι) εἶναι, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἐντελῶς ἀπροσάρμοστον εἰς τοὺς σημερινούς χρόνους (ἐγγράφη ἄλλως τε πρὸ 100 ἐτῶν), μερικοὶ δὲ στίχοι του, ὡς οἱ ὑπ' ἀρ. 49—50, ἀντηχοῦν ὡς σαρκασμός. Μετὰ ταῦτα ποιήματα θὰ τονώσωμεν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν μικρῶν μαθητῶν, καὶ δὴ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς τῆς χώρας :

Ὅτι δὲ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ψαλιδίζωμεν ἔτι ἓνα λογοτέχνημα, οἷονδὴποτε καὶ ἂν εἶναι, καὶ νὰ παρουσιάσωμεν ἔπειτα αὐτὸ μεταποιημένον, ὅπως ἡμεῖς θέλομεν, εἰς τὸν ἀδαθ' ἀναγνώστην, καὶ μάλιστα εἰς βιβλίον ἐπίσημον τοῦ Κράτους, πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν, εἶπον ἤδη προηγουμένως.

Σημειωτέον, ὅτι καὶ ἡ εἰς δίστιχα διαίρεσις τῶν παρατεθέντων στίχων ἔγινε καὶ αὐτὴ αὐθαιρέτως καὶ παραλόγως ὑπὸ τοῦ συλλογέως. Ὁ ποιητὴς παραθέτει τοὺς στίχους του χωρὶς νὰ τοὺς διαιρῇ εἰς στροφάς, ἀλλὰ ἐνῶντων καὶ χωρίζων αὐτοὺς ἀκανόνιστως, συμφώνως πρὸς τὸ λογικὸν περιεχόμενον αὐτῶν, ἀφοῦ ἄλλως τε δὲν τοὺς συνδέει μὲ ὁμοιοκαταληξίαν.

Ἐνατον παραθέτεται εἰς τὰς σελ. 43—44, ἀπὸ τὴν συλλογὴν Κ ω ν σ τ. Ρ ω μ α ἰ ο υ, τὸ ἐξῆς ποίημα τοῦ *Ἰω. Πολέμη*.

Σίμων Πέτρος.

1

*Χαράματα. Βαριά κοιμᾶται ἡ Ρώμη
μὲ τ' ὄνειρο τῆς πυρκαγιᾶς στὰ μάτια.
Στάχτη οἱ ναοὶ καὶ στάχτη τὰ παλάτια
μ' αἷματα Χριστιανῶν βαμμένοι οἱ δρόμοι.*

2

*Μιά κουσιτωδία, μὲ δόρατα ὀπλισμένη,
φέρουν τὸν Πέτρο, σπρόχρονιάς τον ὄλο
στοῦ μαρτυρίου τὸν τόπο, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη.
Ἐκεῖ ὁ σταυρὸς στημένος τὸν προσμένει.*

3

*Σκυφτός, χλωμὸς ἐκεῖνος, μὲ τὰ χέρια
πιστάγκωνα δεμένα, ἀργὰ βαδίζει
σὴν νέα ζωῇ. Ἡ ἀνατολὴ ροδίζει,
οβηοῦν τὰ στεγνὰ ξαγρυπνιασμένα ἀστέρια.*

4

*Τώρα δειλὰ-δειλὰ χαράζ' ἡ ἡμέρα,
πάχνη θολὴ σηκώνεται ἀπ' τὰ βύθη
τοῦ ποταμοῦ, καὶ τῆς ἀγῆς τ' ὀρνίθι,
τὸ τρίτο ὀρνίθι, ἀκούγεται ἀπὸ πέτρα.*

5

*Στὴν ἀγωνία τοῦ σταυρικοῦ θανάτου
τ' ἀκούει ὁ Πέτρος καὶ θυμᾶται πάλι
μιὰ νύχταν ἀλησμόνητη, μιὰν ἄλλη
νύχτα, τὴ νύχτα ἐκείνη τοῦ Πιλάτου.*

6

Τότε εἶχε κλάψει, τώρα στή θλιμμένη
 τὴν ὄψη του ἢ χαρὰ γλυκοχαράζει,
 καὶ στρέφοντας ψηλὰ τὰ μάτια, κράζει :
 «Βλέπεις ; δὲν σ' ἀπαρνίεμαι !» Καὶ πεθαίνει . . .

Ἄπο Πολέμης, ἀναγινώσκων τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χρόνια ἕως τὸ 21, ἐνεπνεύσθη ἀπὸ μερικὰς σελίδας αὐτῆς καὶ ἔστησε 22 πίνακας προσώπων—«ἀνάγλυφα», ὅπως τὰ ὀνομάζει,—μὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἔμπρὸς μας ὀρισμένας σημαντικὰς πράξεις αὐτῶν καὶ τὰς συνεπείας των, ἢ εἰκόνα τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν.

Ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτά, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ «Ἑσπερινός», εἶχα ἐλλέξει τρία, τὰ ὁποῖα ἐθεώρησα ὡς τὰ καλύτερα, καὶ τὰ περιέλαβον πρὸ εἰκοσαετίας εἰς τὰς συλλογὰς μου : ἀπὸ τοὺς μυθικοὺς χρόνους τὴν «Ναυσικᾶν», τὸν «Γαλέριον» ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν ἱστορίαν, καὶ τὸν «Κώνσταντα», ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν.

Ὁ Κωνστ. Ρωμαῖος ὡς ἀξιόλογον ἐθεώρησε τὸ ἀνωτέρω ποίημα, καὶ ὁ ἀναγνώσας κριτὴς τὸ ἐνέκρινε, χωρὶς νὰ προσέξουν ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἐπιτυχημένον.

Εἰς αὐτό, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὁ ποιητὴς δέχεται τὴν παράδοσιν, τὴν ὁποῖαν ἐνεκολλώθησαν οἱ Λατικοὶ, ὅτι ὁ ἀπόστολος Πέτρος συνελήφθη καὶ ἐσταυρώθη ἐπὶ τοῦ Νέρωνος, ὅστις ὑπέδειξε τοὺς Χριστιανούς καὶ τὸν Πέτρον ὡς πυρπολητὰς τῆς Ρώμης. Εἰς αὐτὸ δὲν ἔχει νὰ ψέξη κανεὶς τίποτε.

Ὁ ποιητὴς ἐκθέτει εἰς στρωγυροὺς, ἀβιάστους στίχους τὴν προσαγωγὴν τοῦ δεσμώτου Πέτρου εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου. Ἄλλ' ἐνῶ διαβάζομεν εὐχαριστημένοι διὰ τὴν ὠραιότητα τῆς περιγραφῆς, ἔρχονται οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι, οἱ ὁποῖοι διαλύουν, ἕξανεμίζουν τὴν συγκίνησίν μας. Ὁ Πέτρος ἐνθυμεῖται (καὶ ἐνθυμίζει καὶ εἰς ἡμᾶς) τὸ ἐπεισόδιον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πιλάτου, ὅτε, δειλιάσας, ἠρνήθη τρεῖς φορὰς τὸν Ἰησοῦν, καί, ἐν ἀντιθέσει, τονίζει τὸ σημερινόν του θάρρος : «στρέφοντας ψηλὰ τὰ μάτια, κράζει : «Βλέπεις ; Δὲν σ' ἀπαρνίεμαι !». Καὶ πεθαίνει . . .»

Χωρίς να θέλωμεν, κάμνομεν τὴν σύγκρισιν μεταξύ τῶν δύο ἐπεισοδίων τῆς ζωῆς τοῦ Ἀποστόλου. Εἰς τὸ πρῶτον, ὁ Ματθαῖος μᾶς παρουσιάζει ζωγραφικώτατα τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, ἐνώπιον τοῦ κινδύνου, ἐλησμόνησε τὰς πανηγυρικῶς ἄλλοτε δοθείσας ὑποσχέσεις, καὶ προσεπάθησε μὲ ψεῦδη ἐπανελημμένα νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του. Ἄλλ' ὅταν ἐξέφυγε μὲ τὰς ψευδεῖς διαβεβαιώσεις του τὸν κίνδυνον, συντρίβεται, σιχαίνεται τὸν ἑαυτὸν του, «καὶ ἐξεληθὼν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς». Πόσον βαθιὰ μᾶς συγκινεῖ καὶ θὰ συγκινῇ τὸν κόσμον εἰς τοὺς αἰῶνας ἢ τόσον δικαιολογημένη ψυχολογικῶς ἱστορία, τὴν ὁποίαν μὲ τόσον λιτά, ἀλλὰ συγκλονιστικὰ λόγια διετύπωσεν ὁ Εὐαγγελιστὴς !

Καὶ τώρα, εἰς τὴν νέαν εἰκόνα, τί βλέπομεν ; Ὁ ποιητὴς λησμονεῖ, ὅτι ἐδῶ δὲν ἔχομεν τὸν παλαιὸν φοβισμένον καὶ διστάζοντα Πέτρον, ἀλλὰ τὸν Ἀπόστολον, ὁ ὁποῖος, πλήρης βεβαιότητος, ἐπὶ 30 καὶ πλέον ἔτη, ἐκήρυξεν ἀνὰ τὸν κόσμον τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐδίδαξε τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν, καὶ ἐγένετο ὁ «στῦλος» τῆς ἐκκλησίας του. Προσέτι δέ, ὅτι καὶ αἱ συνθήκαι εἶναι τώρα ἐντελῶς διάφοροι, διότι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ περίπτωσις ἀρνήσεως, καὶ διαφυγῆς μὲ αὐτὴν τοῦ θανάτου, (εἰς τὴν ἄλλην περίστασιν ἢ παιδίσκη καὶ οἱ ἄλλοι ἠρώτων, διότι ἀμφέβαλλον), ἀφοῦ ἡ εἰς σταύρωσιν καταδίκη εἶχεν ἐκδοθῆ καὶ ἐπέκειτο ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς. Ἐν τούτοις ὁ Πέτρος ὑψώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ, υπερήφανος διὰ τὴν σημερινὴν διαγωγὴν του καὶ κομπάζων, φωνάζει δυνατὰ, διὰ νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ Ἰησοῦς : «*Βλέπεις, πόσον ἀλλιώτικος ἐγίνηκα ; Σήμερον δὲν σ' ἀπαρνίμαι !*» (Ὁ συλλογεὺς ἐφρόντισε νὰ ἐπαυξήσῃ τὸν κομπασμόν, προσθέσας καὶ ἓν θαυμαστικόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ὁ ποιητὴς). Καὶ πεθαίνει.

Ἀσχέτως τοῦ ὅτι ὁ ποιητὴς παρέβλεψε τὴν ἱστορίαν, ἡ στάσις αὐτῆ τοῦ Πέτρου δὲν μᾶς εὐχαριστεῖ καθόλου. Οἱ μαθηταί, ὅσον μικροὶ καὶ ἄν εἶναι, εὐκολα θὰ εὔρουν, ὅτι αἱ γενναῖαι πράξεις, αἱ αὐτοθυσῖαι ὑπὲρ μιᾶς ἰδέας φαίνονται ἐπιβλητικώτεραι καὶ ἄξια μεγαλυτέρου θαυμασμοῦ καὶ σεβασμοῦ, ὅταν γίνωνται ἐν σιγῇ καὶ ἐγκαρτερήσει. Ἡ θυσία ἀμαυρώνεται, χάνει σχεδὸν τὴν ἀξίαν της, ὅταν ὁ θυσιαζόμενος ἀνεβῇ εἰς ἓνα τραπέζι καὶ

φωνάζει : «Κοιτάξετέ με ! Ἐνῶ ἤμποροῦσα νὰ σωθῶ, (ἰδῶ δὲν ὑπῆρχε κἄν πλέον, ὅπως εἴπομεν, αὐτὴ ἡ δυνατότης), ἐγὼ θυσιάζομαι δι' αὐτὴν τὴν ἰδέαν». Ἡ καυχησιολογία, ὁ θεατρικισμὸς αὐτὸς τοῦ Πέτρου, ὅσον ἡ παλαιὰ του λιποψυχία καὶ ἡ ἄρνησις μᾶς ἐκίνησε τὴν συμπάθειαν, τόσον μᾶς γεννᾷ τώρα τὴν ἀποστροφὴν.

Τὸ ποίημα εἶναι ἀποτυχημένον καὶ δὲν ἐπεπενα ἡ δόξα εἰς τοὺς μαθητάς.

Κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ ὁ Ἄλέξανδρος Πάλλης μᾶς ἐμφανίζει εἰς τὸ ποίημά του «**Κανάρης**» τὸν γενναῖον πυρπολὴν τὴν τοῦ 21, τὸν ὁποῖον ὅλοι, ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν, ἰδιόκοι μᾶς καὶ ξένοι, ζωγραφίζουν ὡς σεμνότατον καὶ μετριοφρονέστατον, ὁ ὁποῖος, ὅτε ἐγένετο λόγος διὰ τὰ ὑπέρολαμπρα κατορθώματά του, προσεπάθει ἀμέσως νὰ στρέψῃ ἄλλοῦ τὴν ὀμιλίαν, ἢ, ἐὰν ἐπιέζετο νὰ εἴπῃ τέλος πάντων, ποῦ εὐρῆνε τὴν δεξιότητα καὶ τὸ ὑπεράνθρωπον θάρρος, ἔλεγε : «Ὁ Θεὸς μ' ἐβοήθησε !», τὸν παρουσιάζει κομπάζοντα ἔπειτα ἀπὸ τὸ κατορθωμά του διὰ τὴν εὐθυκρισίαν καὶ τὴν γενναϊότητά του. Παραθέτω τὸ ποίημα (ὑπάρχει ἐγκεκριμένον εἰς τὸ ἐν χρήσει βραβευμένον Ἀναγνωστικὸν τῆς 6ης Δημοτικῆς τοῦ ΟΕΣΒ. (Ἐκδόσις 1954, εἰς τὴν σελίδα 240).

Κανάρης.

*Ὅλη ἡ Βουλὴ τῶν προεστώων, στὸν μῶλο συναγμένη,
εἶπε πῶς ἔξω στήν στεριά τοὺς Τούρκους θὰ προσμένῃ.*

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι

καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας σὴ μέση :

—Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελᾷ,—μονάχα τὸ καράβι. 5

Σὰν μ' ἄκουσε ἓνα ἀπὸ τὰ καλπᾶκια μας ἀνάβει (¹)

καὶ τὸ φαρμάκι χύνει :

—Ποιὸς εἶν' αὐτός, πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλὲς μᾶς δίνει ;(²)

1. Ὁ στίχος παρουσιάζεται ἀμετρος εἰς τὸ βιβλίον τοῦ ΟΕΣΒ, διότι παρελείφθη ἡ λ. τραπὰ (καλπᾶκια).

2. Καὶ αὐτὸς ὁ στίχος εἶναι ἀμετρος, διότι παρελείφθη τὸ καὶ (καὶ πῶς τὸν λέν).

Νὰ τὰ Ψαρὰ πῶς χάρηκαν !

Κι' ἐγὼ φωτιά στὸ χέρι

- 10 *πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,
κι' εἶπα ἀπὸ κεῖ—δὲν βάσταξα—μὲ χεῖλια πικραμένα :
—Νά πῶς μὲ λὲν ἐμένα !*

Καὶ αὐτὸ τὸ ἀποτυχημένον ποίημα, διότι παραμορφώνει, ἢ ἀκριβέστερον, ἐμφανίζει ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον τοῦ πραγματικοῦ τὸν χαρακτῆρα, καὶ ὥς ἐκ τούτου μειώνει τὴν αἴγλην, τοῦ ὀνομαστοῦ ἥρωος, ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν περιλαμβάνεται εἰς τὰ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τοῦ Γυμνασίου ἢ τὰ Ἀναγνωστικὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἀπιθάνων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα περιέχει : (1ον. Ὁλὴ ἡ Βουλὴ τῶν προεστώτων εἶναι συνηγμένη στὸ μῶλο καὶ ἐκεῖ ἀποφασίζει. 2ον. Ὁ Κανάρης παρουσιάζεται ἄγνωστος εἰς τοὺς προεστούς, μολοντί ὁ πατέρας του εἶχεν ἐκλεγῆ πολλάκις δημογέρον, καὶ αὐτός, ἤδη πρὸ τοῦ 21, εἶχε διατελέσει κυβερνήτης πλοίου, ὁ δὲ τόπος εἶναι μικρός. 3ον. Ὁ σεμνὸς Κανάρης παρουσιάζεται νὰ ὀμιλῇ περιφρονητικῶς διὰ τοὺς ἄρχοντας τοῦ τόπου), ἔχει καὶ φοβερὸν ἀναχρονισμόν, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ὑπέδειξεν ἤδη ἀπὸ τὸ 1910 (εἰς τὴν β' ἐκδοσὶν τῆς συλλογῆς του «*Ταμπουράς καὶ Κόπανος*»), συμπεραίνων, ὅτι, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τοὺς μηδικούς πολέμους τῶν ἀρχαίων χρόνων, τίποτε ἄλλο ἀσφαλὲς δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἄλλην ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν εὐρέθη κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ τὸ λάθος καὶ νὰ φωνάξῃ ἐναντίον αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε μάλιστα πλείστους ἐχθρούς, λόγῳ τῶν γλωσσικῶν ἀντιλήψεων. Ἐὰν ὁ ποιητὴς ἔζη, θὰ ἔγραφε ἀκόμη χειρότερα, ἀφοῦ ἐπέρασαν πενήντα ἔτη ἀπὸ τὸ 1910, τὸ δὲ ποίημα τοῦ αὐτοῦ εἰσῆχθη εἰς τὰ σχολικὰ βιβλία, καὶ ἐξακολουθητικῶς ἐγκρίνεται καὶ διδάσκεται, καὶ τίς οἶδε ἐπὶ πόσα ἔτη ἀκόμη θὰ ἐγκρίνεται καὶ θὰ διδάσκεται εἰς τοὺς μικροὺς Ἑλληνας.

Τέλος, γῆν δρωμέν !

Δέκατον καὶ τελευταῖον θρησκευτικὸν ποίημα, εἰλημμένον ἀπὸ τὴν βραβευθεῖσαν συλλογὴν τοῦ ἰδίου συλλογέως Κωνστ. Ρωμαιοῦ, παραθέτεται εἰς τὴν σελίδα 53 τοῦ βιβλίου **Ἡ ἡμέρα τῆς Δαμπρῆς** τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, τὰ τρία ὠραῖα ὀκτάστιχα ἀπὸ τὸν «Δάμπρον».

Ταῦτα παρουσιάζονται ὡς ἐξῆς :

Ἡ ἡμέρα τῆς Δαμπρῆς.

1

Καθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἀστέρι,
σύγγεφο, καταχνιά, δὲν ἀπεροῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
τόσο γλυκὸ σιὸ πρόσωπο τ' ἄερι,
ποῦ λὲς καὶ λέει μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα
γλυκειὰ ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

2

Χριστὸς ἀνέστη ! Νέοι, γέροι καὶ κόρες
ἴλοι, μικροὶ μεγάλοι, ἐτοιμασιῆτε
μέσα σις ἐκκλησιᾶς τίς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχθῆτε·
ἀνοιξατε ἀγκαλιὰς εἰρηνοφόρες
ἐμπροσθὰ στοὺς Ἁγίους, καὶ φιληθῆτε·
φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
πέστε «Χριστὸς ἀνέστη», ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

3

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
καὶ βρέφη ὠραῖα στὴν ἀγκαλιὰ οἱ μαννάδες,
γλυκόφωνα, κουνῶντας τίς ζωγραφι-
σμένες εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·
λάμπει τὸ ἀσῆμι, λάμπει τὸ χρυσόφι,
ἀπὸ τὸ φῶς, ποῦ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
ὅπου κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ σιὸ χέρι.

Όπως είδε ο προσεκτικός αναγνώστης, βιάσθημεν να ένθουσιασθῶμεν.

Τὸ ποίημα ἔχει τυπωθῆ μετὴν συνήθη ἀφροντισίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ΟΕΣΒ. Ἐκτὸς ἄλλων λαθῶν (οἱ ἐκκλησιᾶς ἔγιναν ἐκκλησιᾶς, τὸ ὀπου ὀπου, κᾶ), εἰς τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς στίχους ἔχουν παραλειφθῆ 4 τελείες, ὥστε νὰ ἐνώνωνται νοήματα διάφορα ἀναμεταξύ των. Εἰς δὲ τὸ τρίτον ὀκτάστιχον, οἱ ψαλιτάδες ἐμφανίζονται ὅτι ψάλλουσε γλυκόφωνα ὅχι *κοιτῶντας τὶς ζωγραφισμένες εἰκόνας*, ὅπως ἔγραψεν ὁ Σολωμός, ἀλλὰ *κοιτῶντας!* αὐτές. Παραλείπεται δὲ νὰ ἐξηγηθῆ ὁ 1ος στίχος τοῦ ἰδίου ὀκταστίχου, τί ζητοῦν οἱ τάφοι μέσα στὴν ἐκκλησία. (Τοῦτο ἠρμηνεύετο ἤδη ἀπὸ τὸ 1920 εἰς τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα Σαρῆ τῆς Β' τοῦ Ἑλλ. Σχολείου).

Ἄς προστεθῆ, ὅτι μία πρόχειρος ἔρευνα εἰς τὰ βιβλία τῶν προηγουμένων τάξεων δεικνύει, ὅτι

1) Οἱ 12 στίχοι τοῦ ποιήματος ἔχουν ἀναγνωσθῆ ἤδη ἀπὸ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὸν τῆς Γ' Δημοτικοῦ (ἐγκρίσεως 1954. Εὐρίσκονται εἰς τὴν σελ. 206). Ἐκεῖ οἱ συλλογεῖς Β. Πετρούνας καὶ Φ. Κολοβὸς ἐχώρισαν μετὸ θάρρος τῆς ἀγνοίας τὸ δεῦτερον ὀκτάστιχον εἰς δύο τετράστιχα, ἀπὸ τὸ τρίτον δὲ παρέλειψαν τοὺς τῆσσaras πρώτους στίχους (θὰ ἐδυσκολεύθησαν, φαίνεται, εἰς τὴν παρουσίαν τῶν τάφων), καὶ ἔβαλαν μόνον τοὺς τελευταίους τῆσσaras στίχους.

2) Τὰ δύο πρῶτα ὀκτάστιχα ὑπάρχουν εἰς τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα τῆς Α' Γυμνασίου, τὰ τελευταίως τὸ 1956 ἐγκριθέντα (εἰς τὴν σελίδα 105), ληφθέντα ἀπὸ τὴν βραβευθεῖσαν συλλογὴν τοῦ ἰδίου συλλογέως Κωνστ. Ρωμαίου, τοῦ βραβευθέντος καὶ διὰ τὸ βιβλίον του τῆς Β' Γυμνασίου.

Ὡστε, καὶ τὸ ὠραῖον αὐτὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ, γνωστὸν ἤδη κατὰ τὸ 1/2 εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Δημοτ. Σχολείου καὶ κατὰ τὰ 2/3 εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Α' Γυμνασίου, περιέχον δὲ ἐδῶ τὴν τερατιωδῖαν αὐτὴν νὰ κουνοῦν οἱ ψαλιτάδες τὰς εἰκόνας ἐνῶ ψάλλουν, δὲν πρόκειται νὰ διδαχθῆ εἰς τὴν Β'

Γυμνασίου, και ἀδίκως καταλαμβάνει τὸν χρόνον εἰς τὸ βιβλίον.

Συμπληρωματικὴ δὲ ἔρευνα εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀνωτέρων τάξεων δεικνύει, ὅτι τὸ ποίημα δλόκληρον (καὶ αἱ τρεῖς στροφαί), εὐτυχῶς χωρὶς λάθη, περιλαμβάνεται καὶ εἰς τὰ Νεοελλην. Ἀναγνώσματα τῆς Δ' Γυμνασίου (εἰς τὴν σελίδα 33), καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ε' Γυμνασίου (εἰς τὴν σελίδα 112). Ὡστε τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Σολωμοῦ ἔχει καταχωρηθῆ, πρὸς δόξαν τοῦ ΟΕΣΒ, εἰς τέσσαρας τάξεις τοῦ Γυμνασίου, τὴν Α', τὴν Β', τὴν Δ', καὶ τὴν Ε'. (Ὁ «*Ἐσπερινός*» τοῦ *Δροσίνη*, ὅπως εἴδομεν προηγουμένως, εὐρίσκεται εἰς τρεῖς).

Συγκεφαλαιῶνω :

Ἀπὸ τὰ δέκα θρησκευτικοῦ περιεχομένου ποιήματα τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων τῆς Β' Γυμνασίου τὰ ἐννέα εἶναι γνωστὰ ἤδη, ἢ ἀπαισιῶς κολοβωμένα, ἢ μέτρια, ἢ ἀκατάλληλα διὰ τοὺς μαθητάς· ἓνα μόνον, εἶναι ὠραῖον, *Τὸ ξωκλήσι* τοῦ *Γ. Δροσίνη*, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μὲ τέσσαρας στίχους ἀμέτρους. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι ὁ ΟΕΣΒ θὰ τοὺς διορθώσῃ εἰς νέαν ἔκδοσιν, ἢν καὶ δὲν τὸ συνηθίζει. (Περὶ αὐτοῦ ἴδε *Ἀλεξάνδρου Γ. Σαρῆ, Διηγήματα τοῦ Ροῦθ καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη*, σελ. 288).

Ε'. ΔΥΟ ΑΛΛΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

Μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιπολαιότητα ἔχουν ἐκλεγῆ καὶ ἄλλα λογοτεχνήματα τοῦ βιβλίου, εἰς ἄλλα κεφάλαια αὐτοῦ. Οὕτω π.χ. εἰς τὸ τμήμα «*Ἐθνικὴ ζωὴ*» παραθέτεται (εἰς τὴν σελίδα 63) τὸ ἐπόμενο ποίημα τοῦ *Σωτήρη Σάλπη*, ληφθὲν ἐκ τῆς συλλογῆς Α. Βρανούση καὶ Β. Σφυρόερα.

Σαλαμίνα.

1

Σαλαμίνο, νησί πολυδόξαστο,
 πὸν ὁ ὁμορφότερος κόλπος θωπεύει
 τὰ λευκά σου ἀκρογιάλια κι' ὡς μάγουλα
 ντροπαλῆς κοκκινίζουν παρθένας,

2

τὰ νερά σου τὸ θαῦμα τὸ ἀσύγκριτο
 τῶν αἰώνων κρατᾶνε βαθιά τους
 καὶ ρυθμοὶ μακροαντίλαλοι οἱ φλοῖσβοὶ τους
 νικητήριους παιᾶνες ἀρμόζουν.

3

Τῆς Εὐρώπης ἐοὺ ἀφταστο Τρόπαιο
 κι' ἐοὺ τάφος ὑγρὸς τῆς Ἀσίας,
 οἱ γενιὲς πὸν διαβαίνουνε θά' ὄρχωνται
 σὰν σ' αἰθέριο ναὸ καὶ γαλάζιο

4

νὰ προσφέρουν λατρείας ἀφιερώματα
 στήν ψυχὴ τῆς Ἑλλάδας τὴν ἴδια,
 πού, θεὰ ἀναδυομένη, στὰ κύματα
 τὰ γλαυκά σου ἀφρολούζεται αἰώνια.

Ἐὰν ἀναγνώσωμεν προσεκτικὰ τὸ π. καὶ θελήσωμεν ν' ἀποδώσωμεν ἐν πεζῷ λόγῳ τὸ περιεχόμενον του (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ κληθῶν νὰ κάμουν οἱ μαθηταί), θὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς περιεργα, διὰ νὰ μὴ μεταχειρισθῶ ἄλλην, μᾶλλον πρέπουσαν, λέξιν.

1) Εἰς τὴν πρώτην στροφὴν ὁ κόλπος τῆς Σαλαμίνας προσωποιοῖται καὶ θωπεύει (χαῖδεύει ἔπρεπε νὰ εἰπῆ ὁ ποιητής, διὰ νὰ συμφωνῆ μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ ὄλου ποιήματος) τὰ λευκά (;) ἀκρογιάλια τῆς νήσου· καὶ ἡ νῆσος, καὶ αὐτὴ προσωποιοῖται : εἶναι παρθένα ντροπαλή, τῆς ὁποίας τὰ μάγουλα (=τὰ ἀκρογιάλια), ἔτσι πὸν τὴν χαῖδεύει ὁ ὠραιότατος ἔραστής κόλπος, κοκκινίζουν ἀπὸ τὰς θωπείας.

2) Εἰς τὴν δευτέραν στροφὴν οἱ φλοῖσβοι τῶν νερῶν (τὰ μικρὰ κυματάκια πὸν σπάνουν ἐλαφρὰ - ἐλαφρὰ στήν ἀκρογιαλιά) «ἀρμόζουν» (καὶ αὐτὸ εἶναι ἀσύμφωνον πρὸς τὴν γλῶσσαν

τοῦ συνόλου· λαμβάνεται μὲ τὴν ἀρχαίαν ἔννοιαν, συναρμόζουον, συνθέτουον) *νικητηρίους παιᾶνας*. Τὸ φλιφλισμα τῶν ἑλαφρῶν κυμάτων ἤμποροῦμεν νὰ τὸ θεωρήσωμεν (νὰ τὸ παρομοιάσωμεν) ὡς σιγαλό, λικνιστικό, ἔρωτικό μουρμούρισμα ἢ τραγουδί, ὄχι ὅμως ποτὲ ὡς ἱαχὴν παιάνων νικητηρίων, οἱ ὅποιοι, συγκλονίζοντες τὴν ἀτμόσφαιραν, διαδίδονται ὡς *ρυθμοί* (;) ἀνηχοῦντες μακρὰν, εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου (=μακροαντίλαοι).

3) Τί δὲ νὰ εἴπη κανεὶς διὰ τὸ β' μέρος τῆς τρίτης καὶ τὴν τετάρτην στροφὴν!

Ἡ Σαλαμὶς γίνεται ἐκεῖ *ναὸς αἰθέριος καὶ γαλάζιος* (;), εἰς τὸν ὅποιον μένει ἡ *ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος ἢ ἴδια* (δηλαδή;) *ποῦ* (=ἡ ὁποία· ἡ ψυχὴ; *Οὐκ, ἢ Ἑλλάς) δὲν ὑψώνεται μέσα εἰς τὸν ναὸν ἀκίνητος, ἀγαλματώδης, μεγαλοπρεπής, ὥστε, προσερχόμενοι οἱ προσκυνηταὶ (=αἱ διαδεχόμεναι ἀλλήλας γενεαὶ) νὰ προσφέρουν εἰς αὐτὴν ἀφιερῶματα λατρείας, ἀλλὰ ἔχει ἀφήσει τὸν ναὸν τῆς καὶ *κολυμβᾷ εἰς τὰ γύρω νερά*, καταδυομένη καὶ *ἀναδυομένη* κάθε τόσο, ὅπως ἡ Ἀφροδίτη, *μέσα εἰς τοὺς ἀφρούς*, πρῶτὴ καὶ βράδου, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα!

Αὐτὰ εἶναι ὁ ὕμνος, τὸν ὅποιον περιμένουν οἱ μαθηταὶ νὰ διαβάσουν σχετικὰ μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα ἐπιτεύγματα τῆς φυλῆς μας, τὴν νίκην εἰς τὴν Σαλαμίνα. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ μακαρίτης ἀκαδημαϊκὸς ἔχει γράψει τριάντα περίπου τόμους ποιημάτων. Οἱ συλλογεῖς δὲν εὗρηκαν, μεταξὺ τόσης ἀφθονίας στίχων, ἄλλο κανένα ποίημα πῶς ἐπιτυχημένο, ἀλλὰ παρέθεσαν τὸ πρόχειρον αὐτὸ κατασκευάσμα, χωρὶς νὰ ἐννοοῦν, ὅτι ἔτσι ἐξευτελίζουν τὰ ἱερά τῆς ἱστορίας. (1)

(1) Εἰς τὴν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου σύντομον βιογραφίαν τοῦ ποιητοῦ ἀναγράφεται: «Τὴν ἀπουσίαν τολμηρᾶς φαντασίας εἰς τὸ ἔργον τοῦ Σκίπη ἀντικαθιστᾷ τὸ αἰσθημα καὶ ἡ μουσικότης τῶν στίχων». Συνάγονται αὐτὰ ἀπὸ τὸ παραθετέμενον ποίημα; (*Ἄλλο ποίημα τοῦ Σκίπη δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ βιβλίον). *Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπεστήριξα μὲ τὰς συλλογὰς μου, ὅτι *κ ἄ θ ε κ ρ ἰ σ ἰ ς π ε ρ ἰ τ ῶ ν σ υ γ γ ρ α φ ῆ ω ν π ρ ῆ π ε ἰ ν ἄ ἄ π ο φ ε ρ ὑ γ ε τ α ἰ ε ἰ ς τ ἄ β ἰ β λ ἰ ἄ τ ῶ ν μ α θ η τ ῶ ν*. Τὰς κρίσεις θὰ συνάγουν τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ διδασκόμενα λογοτεχνήματα, αὐτενεργοῦντα. Αὐτὸ εἶναι καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς διδασκαλίας.

Δὲν ἀντέχω, μολονότι δὲν ἀνήκει εἰς τὸ κρινόμενον βιβλίον, νὰ παραθέσω, διὰ τὴν ἀποτελεσματικώτερον διαφωτισμὸν τοῦ ἀναγνώστου, καὶ τὸ ἐξῆς «πατριωτικὸν» ποίημα, τὸ ὁποῖον ἐξελέγη ἀπὸ τὸν συλλογέα Θεόδ. Μακροπούλου, καὶ τὸ ὁποῖον, ἐγκριθὲν, εὐρίσκεται τελευταῖον - τελευταῖον, ὡς κορωνίς, εἰς τὸ ἀπὸ πέρυσι κυκλοφοροῦν βιβλίον Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων τοῦ ΟΕΣΒ τῆς Γ' Γυμνασίου (εἰς τὴν σελίδα 320).

Ἡ Ἑλλάδα μας.

Ἀγγέλου Σημηριώτη.

1

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα μας,
ξακουσμένη στὸν κόσμον·
θυμᾶρι βγάζ' ἢ πέτρα της,
τὰ περιβόλια της δυσόμο.

2

Ἡλιόχαρ' ἠλιογέννητη,
δὲν τὴ δέρονουν οἱ μπόρες
γῦρὸ της κι' ἂν ὀργιάζονται,
τὴ χαϊδεύουν οἱ ὄρες.

3

Διάφαν' ἢ πάχνη, δλόχρυση,
στὰ βουνά της ἀπλώνει
μαντὶ φορᾶει τὴ ξαστεριά
καὶ τὴ θάλασσα ζώνη.

4

Κι' ὀλόγυρα, ξετίμητα
τὰ νησιά της πετράδια,
φαντάζουν σὰν πλεούμενα
τις αὐγὲς καὶ τὰ βράδια.

5

Ἀνθομανοῦν οἱ κῆποι της,
ποὺ τρυγᾷ τὸ μελίσοι,
κλήμ' ἀγκαλιάζει τὴν ἐλιά,
σκιάζ' ἢ δάφνη τὴ βρύση.

6

Τὰ ρυάκια τὸ τραγούδι τους
μὲ τ' ἀηθόνια ταιριάζουν.
Ἐθγενικά κι' οἱ θορίαμβοι,
σὰν περνοῦν, ἀλαλάζουν.

7

Μικρούλα εἶν' ἢ Ἑλλάδα μας
φῶς καὶ χᾶδι καὶ νάζι,
π' ὄλη τὴ γῆ στὰ στήθια της
σὰ μὰ μάνν' ἀγκαλιάζει.

Αὐτὸ νομίζω ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ τὸ σχολιάσω.

ΜΙΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ

Είς τὴν προκήρυξιν τῆς 5ης Μαΐου 1954 τοῦ Ὑπουργείου «περὶ συγγραφῆς Νεοελλ. Ἀναγνώσμάτων, διὰ τὰς 6 τάξεις τῶν Γυμνασίων» ὑπάρχει καὶ διάταξις, (κεφ. Β', § α) καθ' ἣν «εἰς πάντα τὰ ἀναγνώσματα πρέπει νὰ σημειώνεται ἡ σχετικὴ πηγὴ». Αὕτη ἐτέθη βεβαίως διὰ νὰ διευκολύνη τὸν ἔλεγχον τῶν κριτῶν.

Τὴν διάταξιν ταύτην δὲν ἐτήρησαν εἰς πολλὰ ἀναγνώσματα πολλοὶ ἐκ τῶν βραβευθέντων συλλογέων, καί, ἡ παρέλειψαν τελείως τὴν πηγὴν, ἢ ἐσημείωσαν ἀορίστως κάτωθεν «χρονογράφημα», ἢ «ἡμερηίς δεῖνα», ἢ «περιοδικὸν τάδε», ἢ ἄλλα παρόμοια, πολλακίς ἀνακριβῆ, κατὰστῆσαντες οὕτω ἀδύνατον τὸν ἔλεγχον.

Οὕτω, διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς δύο μόνον ἐκ τῶν νεωτέρων συλλογέων, ὁ Κ ω ν σ τ. Ρ ω μ α ῖ ο ς σημειώνει εἰς τὸ εἰς τὴν σελ. 147 κέ. τοῦ κρινομένου βιβλίου ἔργον τοῦ Δ. Γρ. Καμπούρογλου «*Πῶς γεννῶνται αἱ παροιμίαι*», ὅτι τὸ ἐπῆρε ἀπὸ τὴν ἡμερηίδα «*Ἀκρόπολιν*». Ὁμοίως εἰς τὸ εἰς τὴν σελ. 219 κέ. ἔργον τοῦ Σπ. Μελά «*Εἰς τὴν ἰχθυογορὰν τῶν Ἀθηνῶν*» ὅτι τὸ ἐπῆρε ἀπὸ τὸ «*Ἐλεύθερον Βῆμα*». Καὶ αἱ δύο βεβαιώσεις εἶναι ἀνακριβεῖς. Τὰ ἀναγνώσματα αὐτὰ τὰ ἐπῆρε ἀπὸ τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα Σαρῆ τῆς Β' Γυμνασίου τοῦ 1925 (σελ. 101 κέ. καὶ σελ. 88 κέ.). Ὁμοίως, εἰς τὸ βιβλίον τῆς Α' Γυμνασίου, εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἀριστ. Κουρτίδου «*Ἡ ὥραιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς φορεσιὰς* (sic) εἰς τὴν σελ. 134 κέ. δὲν σημειώνει τὴν προέλευσιν, εἰς δὲ τὸ «*Φαέθων*» τοῦ Ἀλεξ. Παγκαβῆ εἰς τὴν σελ. 179 κέ. σημειώνει ὡς πηγὴν τὸ περιοδικὸν «*Παρνασσός*». Καὶ αὐτὰ τὰ ἐπῆρε ἀπὸ τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα Σαρῆ τῆς Α' Ἑλλην. Σχολείου (ἐκδ. 1922), τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ τὴν σελ. 39 κέ., τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ τὴν σελ. 101 κέ.

Εἰς τὸ ἴδιον βιβλίον τῆς Α' Γυμνασίου, ὁ συλλογεὺς Θεόδ. Παρασκευόπουλος παραθέτει τὸ ἔργον τοῦ Ν. Πετιμεζᾶ «*Ὁ παπᾶς*» (εἰς τὴν σελ. 41 κέ.) χωρὶς νὰ σημειώη τὴν προέλευσιν. Καὶ αὐτὸ ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὰ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Σαρῆ, τῆς Β' τάξεως τοῦ Ἑλλην. Σχολείου, ἐκδ. 1920, ἀπὸ τὴν σελ. 107 κέ.

Διατὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ με ἀναφέρουν, συμμορφούμενοι πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου, οἱ συλλογεῖς οὗτοι καὶ μερικοὶ ἄλλοι, δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὁ ἀναγνώστης, ἐποθέτω, ἐπέοθη, διὲν καὶ τὸ νέον βιβλίον τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων τῆς Β' τάξεως τοῦ Γυμνασίου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλλα τῶν ἄλλων τάξεων, τὰ ὅποια ἔκρινα πέρουσι ὡς πρὸς τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸν Παλαμᾶν εἰς τὸ ΝΕΑΠΠ. Καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν, ἀφοῦ ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὄρους καὶ τὰς ἰδίας συνθήκας, καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους κριτὰς καὶ τοὺς ἰδίους ἐπιμελητὰς ἐκρίθη, συνηρομολογήθη, καὶ εἶδε τὸ φῶς.

Τὸ συμπέρασμα καὶ αὐτῆς τῆς μελέτης εἶναι ὅτι ὁ νόμος τοῦ ἐνὸς καὶ μοναδικοῦ βιβλίου πρόπεινὰ κατὰ ῥηθῆ. Τὰ βιβλία νὰ ὑποβάλλωνται διὰ μίαν πρώτην κρίσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, οἱ κριταὶ νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ αὐτὸ μὲν περισσοτέραν προσοχὴν καὶ νὰ ἐργάζωνται μὲν περισσοτέραν ἐμβροθίαν, ἔπειτα ὁμοσ ὄλα τὰ βιβλία, ὅσα κρίνονται καλὰ καὶ ἐγκρίνονται, νὰ ἐκτυπῶνται καὶ νὰ στέλλωνται εἰς τὰ Γυμνάσια ἀπὸ τοὺς ἐκδότας, ὅπως ἐγίνετο ἄλλοτε. Οἱ καθηγηταὶ δὲ τῶν Γυμνασίων, μελετῶντες καὶ συγκρίνοντες αὐτὰ, θὰ ἐκλέγουν τὸ κατὰ τὴν κρίσιν των καλύτερον Ἐὰν κατὰ τὴν διδασκαλίαν του ἴδουν διὲν ἀπέτυχαν εἰς τὴν ἐκτίμησιν των, τὸ ἐπόμενον ἔτος θὰ τὸ ἀλλάσσουν. Ἔτσι τὴν πρῶτην κρίσιν τῶν ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ κριτῶν, ἡ ὅποια, ὡς κρίσις ἐνὸς ἢ δύο ἀνθρώπων, ποτὲ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀσφαλῆς, θὰ διαδέχεται ἡ δευτέρη, ἑκατοντάδων καὶ χιλιάδων κριτῶν, τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν, καὶ ἡ κρίσις αὐτῆ θὰ εἶναι δικαιότερα, καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων, τῆς χρήσεως δηλ. τῶν βιβλίων, ἀποδεικνυμένη ὡς ἀσφαλεστέρα.

Ἔτσι θὰ ἀναγεννηθῆ ἡ ἀμίλλα μεταξὺ τῶν συγγραφέων, θὰ λείψουν τὰ σημερινὰ θλιβερὰ βιβλία τοῦ ΟΕΣΒ, καὶ τὸ διδασκικὸν βιβλίον διαρκῶς θὰ βελτιώνεται.

Διὰ νὰ μὴ μακρογορῶ, παραπέμπω εἰς ὅσα σχετικὰ ἔχω γράψει εἰς τὰ βιβλία μου *Διηγήματα τοῦ Ροῦδη καὶ Παπαδιαμάντη*, σελ. 238—241, καὶ εἰς τὸν *Ἐπίλογον* τοῦ ΝΕΑΠΠ, σελ. 63—64.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΝΕΑΠΠ

Εἰς τὴν σελ. 48, στ. 8 κάτωθεν : Νὰ προστεθῶσι τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα παρελείφθησαν κατὰ τὴν στοιχειοθέτησιν :

Καὶ προσθέτει :

«*Πανίερη Ἐθηνᾶ, τίναζε τὸ πουλί σου
στ' ἀμπέλια μας ἀπάνου στ' ἀμπέλια τὰ σαρακωμένα*».

Τὸ πουλί αὐτὸ εἶναι βέβαια ἡ κουκουβάγια. Ἄλλά, γιατί νὰ τὸ «*τινάξῃ*» ἢ Ἐθηνᾶ «*ἀπάνου στ' ἀμπέλια τὰ σαρακωμένα*», ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔννοῶ.

Τὴν 2αν στροφὴν παραθέτω ὁλόκληρον :

Ἄγάλια ἀγάλια ἀποχρυσώνεται τὸ κῦμα, κτλ.

Εἰς τὴν σελ. 55, στ. 8 μετὰ τὴν λ. ὠργανώθη νὰ προστεθῆ : τὴν 9ην Μαρτίου 1902.

Εἰς τὴν σελ. 57, στ. 7 κάτωθεν : Εἰς τὰ περὶ Ἀροδαφνούσας νὰ προστεθῶσι τὰ ἑξῆς :

Λεπτομερῶς διηγήθη τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀροδαφνούσας ὁ Ἀχιλλεὺς Κύρου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «*Χρονικοῦ*» τοῦ Δεοντίου Μαχαιρᾶ καὶ ἄλλων πηγῶν εἰς τὸ περιοδικὸν «*Ἥλιος*», εἰς τὸν 15ον τόμον αὐτοῦ (ἀπὸ τοῦ τεύχους τῆς 27ης Νοεμβρίου 1948) καὶ ἔν συνεχείᾳ εἰς τὸν 16ον τόμον.

Ποίημα (φανταστικοῦ περιεχομένου) «*Τὸ θᾶμα τῆς ἀγάπης, ἦτοι ἡ Ἀροδαφνούσα, ὁ ἱππότης καὶ τὸ γεράκι*» ἔχει ὁ Στ. Δάφνης εἰς τὴν συλλογὴν του «*Τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο*», 1920, σ. 92—101.

Ἐπίσης καὶ ὁ Παλαμᾶς ἀφιερώνει ἓνα ὀκτάστιχον, τὸ ὑπ' ἀρ. 86, στὶς «*Ἐκατὸ φωνὲς τῆς λύρας*» εἰς τὴν συλλογὴν του «*Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ*».

Εἰς τὴν σελ. 60, μετὰ τὸν στ. 16 παρελείφθη πέρυσι, λόγῳ ἑλλείψεως χώρου, ἢ κριτικῆ τῆς μελέτης τοῦ Δημ. Κακλαμάνου περὶ τοῦ Κωστίη Παλαμᾶ, ἥτις περιλαμβάνεται εἰς τὴν σελ. 138—140 τοῦ βιβλίου τῆς Σ' Γυμνασίου, εἰλημμένη ἀπὸ τὴν συλλογὴν

τοῦ Ἁ λ. Λ ά γ ι ο υ. Ἔ ναι ἀ ντί σ τοι χ ο ς τῆ ς πε ρὶ τοῦ **Παπα-
διαμάντη** μελέτης τοῦ **Φ. Πολίτη**. (Βλ. ΝΕΑΠΠ, σελ. 20—21).

Περὶ αὐτῆς ἔγραψον, διὲν εἶναι ἀκατανόητος εἰς τοὺς μαθητὰς λόγῳ ἐλλείψεως προσλαυβανουσῶν παραστάσεων, τῶν δυσκόλων ἐνοιῶν, καὶ τῆς μικρᾶς τῶν γνωριμίας μὲ τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ παρέθετον δύο ἀποπάσματα τῆς μελέτης, τὰ ἐξῆς :

« . . . Καὶ πρῶτον ἡ φυσιογνωμία τοῦ ποιητοῦ. Μία μορφή, ὡς ν' ἀνέθορον ἀπὸ κάποιον πίνακα τοῦ Γκρέκο. Μορφή ἰσχνή, ἀσκητική, χαρακτηριστική τοῦ «παθητικοῦ ἠθικοῦ», τῆς μυστικοπαθείας, τῆς βαθείας ἰδανικότητος, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ διακριτικὸν τῆς σχολῆς τῆς Σεβίλλης. Θὰ ἔλεγα ὁ καρδινάλιος Gaspar de Quiroga τοῦ Δομένικου Θεοτοκοπούλου χωρὶς τὴν μακρὰν γενειάδα. Τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον σκεπάζει ἡ πυκνὴ δασύτης, ποὺ τὴν λευκαίνουν τώρα πυκνὰ ἄργυρᾶ νήματα, φωτίζουσι δύο κατάμαυροι πυρῶδεις ὀφθαλμοί, ἐκλάμποντες τὴν γόησιν καὶ τὴν ἔμπνευσιν, ὡς ἀπὸ τὰ θάθη μιᾶς πολυήχου ψυχῆς, ἐνὸς θαυμαστοῦ ἐσωτέρου ἀντικατοπτρισμοῦ, αἰγλήεντος καὶ ἀστραπτεροῦ. Θὰ ἔλεγα αὐτὸς ὁ Δομένικος Θεοτοκόπουλος εἰς τὴν εἰκόνα, τὴν κοινῶς θεωρουμένην ὡς αὐτοπροσωπογραφίαν του».

« . . . Τὸν συγκρίνω ἀκόμη πρὸς ὑπέροχον σαλπιστὴν, τοῦ ὁποῦ ἡ πολυήχος πνοὴ τονίζει ρυθμούς, τώρα γλυκυτάτης μελωδίας, τώρα προφητικῆς δυνάμεως βαρυβρόμου, τώρα νοητικῆς μυστικοπαθείας, ποὺ ὁ ἀκούων χρειάζεται νὰ δυθισθῇ εἰς βαθεῖαν ἔρευναν διὰ νὰ τὴν συλλάβῃ, τώρα ἐξάρσεως ἀτείου μέχρι τοῦ νὰ χάνωνται αἱ ρυθμοὶ μέσα εἰς τὴν θύελλαν τῶν νεφῶν. Τὸν παραβάλλω ἀκόμη πρὸς ζωγράφον, ὅστις θὰ ἐξέφραζε μὲ τὰς παικιλωτέρας τῶν ἀποχρώσεων τὸν ψυχικὸν δραματισμόν, τὴν ἐσωτερικὴν φαντασίωσιν, τὸ καταῖθον αὐτὸν πῦρ τῆς χλιδῆς τῶν νοητικῶν χρωμάτων».

Σελ. 61, στ. 16. Ὅταν ἀναφέρω τὰ πρὸ τοῦ ΟΕΣΒ Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα, ἐννοῶ τὰ ἰδικά μου α) τῶν τριῶν τάξεων τοῦ καταργηθέντος τὸ 1929 Ἑλληνικοῦ Σχολείου, β) τῶν δύο πρώτων τάξεων τοῦ τετραταξίου Γυμνασίου μέχρι τοῦ 1930, καὶ γ) ἀπὸ τοῦ 1930 τῶν ἑξ τάξεων τοῦ ἑξαταξίου Γυμνασίου.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Πρόλογος	3
Α'. 'Ο Παπαδιαμάντης εἰς τὰ νέα Νεοελλ. Ἀναγνώ- σματα τῆς Β' Γυμνασίου.	5—16
Κρίνονται τὰ ἐξῆς ἔργα του καὶ ἀποσπάσματα :	
1. 'Ο παπᾶ - Διπνέλλος	5
2. 'Η γωνία τοῦ Παραδείσου	8
3. 'Η σαχαμαζώχτρα	11
4. 'Η ὄπηρέτρα	12
5. Τὸ σπιτάκι σὺν Διβάδι.	13
Συγκεφαλαίωσις	16
Β'. 'Ο Παλαμᾶς εἰς τὰ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τῆς Β' Γυμνασίου.	17—30
Κρίνονται τὰ ἐξῆς ποιήματά του :	
1. 'Ο ὕμνος τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων	17
2. 'Ο ὄρκος τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων	18
3. 'Ο δελφινὸς ὕμνος	19
4. Μεσολόγγι	22
5. Νίκη	23
6. Τὸ σπῆτι ποῦ γεννήθηκα	24
7. Τὸ καλοκαίρι	27
Συγκεφαλαίωσις καὶ συμπέρασμα	29
Γ'. 'Ο Νιεβάνας εἰς τὰ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τῆς Β' Γυμνασίου.	31—38
Κρίνονται τὰ ἐξῆς ἔργα του :	
1. Ὀλυμπία	31
2. Δῆλος.	37
3. Μὴν τὸ ξυπνάτε	37
4. Ἐνας λαὸς καὶ ἕνας βασιλιάς	38
Συγκεφαλαίωσις	38

Δ'. Τὰ θρησκευτικὰ ποιήματα εἰς τὰ Νεοελλ. Ἐναγνώσματα τῆς Β' Γυμνασίου	39—71
Κρίνονται τὰ ἑξῆς ποιήματα :	
1. Ζαχ. Παπαντωνίου Ἡ προσευχὴ τοῦ ταπεινοῦ	39
2. Ἡλ. Τανταλίδη Πρὸς τὸν Θεόν	43
3. Ἄνδρ. Μαρτζώκη Στὴν Παναγία	44
4. Δαϊκὸν Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας	48
5. Κ. Κρυστάλλη Χριστούγεννα	52
6. Γ. Δροσίνη Ὁ ἐσπερινός.	58
7. Γ. Δροσίνη Τὸ ξωκκλήσι	60
8. Δ. Βικέλα Τὸ Σαββατόβραδο	62
9. Ἰω. Πολέμη Σίμων Πέτρος	64
10. Ἀλεξ. Πάλλη Κανάρης	67
11. Διον. Σολωμοῦ Ἡ ἡμέρα τῆς Δαμπρῆς	69
Συγκεφαλαίωσις	71
Ε'. Ἄλλα δύο ποιήματα	71—74
Σωτ. Σκίπη Σαλαμίνα	72
Ἄγγ. Σημηριώτη Ἡ Ἑλλάδα μας.	74
Μία παρατήρησις	75
Ἐπίλογος	76
Προσθῆμαι εἰς τὸ βιβλίον : «Τὰ νέα Νεοελλ. Ἐναγνώσματα τοῦ 1956, ὁ Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Παλαμᾶς»	77—78
Πίναξ τῶν περιεχομένων	79—80

024000027884

500

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΑΣ

Διδασκαλίας νεοελλ. λογοτεχνημάτων, τόμος Α'. (Σελ. 88).
(Περιέχει 10 διδασκαλίας. Ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τῆς ὥρας ἀναγνώσεως, καὶ ἐκ τῆς Στιχουργικῆς τὸ λαμβικὸν μέτρον).

Διδασκαλίας νεοελλ. λογοτεχνημάτων, τόμος Β'. (Σελ. 168).
(Περιέχει 20 διδασκαλίας. Προσέτι ἐξετάζονται τὰ λαϊκὰ αἰνίγματα, αἱ παροιμίαι, οἱ μῦθοι, καὶ ἐκ τῆς Στιχουργικῆς τὸ τροχαϊκὸν μέτρον καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία).

Διηγήματα τοῦ Ροῦθη καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη (Σελ. 288).
(Περιέχει ἀνάλυσιν ἑνὸς διηγήματος τοῦ Ρ. καὶ ἐπτὰ τοῦ Π. Ὅμοίως κριτικὴν τῶν Νεοελλ. Ἀναγνωσμάτων τοῦ 1950, καθὼς καὶ τῶν Ἀναγνωστικῶν τοῦ Δημ. Σχολείου τοῦ 1954).

ᾨδαὶ τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου, τόμος Α'. (Σελ. 264).
(Ἀναλύονται αἱ ᾠδαί: Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον, Ὁ φιλόπατρις, Τὰ ἠφαίστεια, καὶ Εἰς Δόξαν).

Τὰ νέα Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τοῦ 1956, ὁ Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Παλαμάς. (Σελ. 64).
(Κριτικὴ μελέτη).

Ἄς βοηθήσωμεν τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά. (Σελ. 132).
(Μελέτη, διὰ τῆς ὁποίας προτείνονται διάφορα μέτρα, ὥστε οἱ μαθηταὶ ν' ἀγαπήσουν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν).

Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τοῦ Δημητρίου Γουδή. (Σελ. 32).

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ